

Departement Gezondheidszorg en Chemie
Gegradueerde in Ergotherapie

Geïntegreerde reminiscentie
Vroeger is nog geen verleden tijd

CAMPUS
Geel

Dorien Govarts

Academiejaar 2005-2006

De houder van dit diploma is gerechtigd tot het voeren van de titel van Bachelor

Voorwoord

Via deze weg wil ik enkele mensen bedanken die me geholpen hebben bij het realiseren van mijn eindwerk.

Ten eerste wil ik mijn dankwoord richten aan Mevr. Inne Dresselaers en Mevr. Kristine Horemans, ergotherapeuten in het woon- en zorgcentrum Zusterhof Campus Hadschot en mijn externe stagebegeleidsters. Zij hielpen mij met het realiseren van het praktische gedeelte van mijn eindwerk. Ook gaven ze me extra raad bij het verder uitwerken van mijn eindwerk.

Hierbij wil ik zeker Mevr. Greet Jansen, mijn stagebegeleidster en docente geriatrie aan de Katholieke Hogeschool Kempen, bedanken. Ik kon steeds bij haar terecht voor goede raad en ze gaf mij steun gedurende de hele verwerking van mijn eindwerk.

Ik wil tevens de directie, het personeel en de bewoners van het woon- en zorgcentrum Zusterhof Campus Hadschot bedanken. Hierbij hoort speciale dank aan al het verzorgend en verplegend personeel, want zonder hen kon ik niet realiseren wat ik nu bereikt heb. Echt bedankt voor de extra inzet.

Verder wil ik nog mijn familie en vriend bedanken voor de steun die zij me gaven gedurende de ganse periode. Ze gaven me de moed om te bereiken wat ik wou bereiken.

Hartelijk dank, zonder jullie was dit niet gelukt!

Samenvatting

Met mijn eindwerk heb ik onderzocht of geïntegreerde reminiscentie de levenskwaliteit van ouderen met een lichte vorm van dementie verbetert. Bijkomend wilde ik nagaan wat de bijdrage van specifieke reminiscentie hierin is.

Ik werkte hieraan, omdat ik vond dat deze ouderen te kampen hebben met heel wat verlieservaringen. Daarom ging ik op zoek naar een benadering die aansluit bij hun belevingswereld en die zich niet richt op hun beperkingen.

Tijdens de specifieke reminiscentie gingen de bewoners in vaste groep praten over een bepaald thema, op een vast tijdstip en op een vaste plaats. Maar omdat dit een activiteit is, zocht ik verder naar een benadering.

Met geïntegreerde reminiscentie heb ik een benadering gevonden die aansluit bij de noden van deze doelgroep.

Hierbij gaat men op zoek naar hoe het leven van de bewoner vroeger was en probeert men in het dagelijkse leven aanknopingspunten te vinden. Dit kan op verschillende manieren gebeuren. Maar het respecteren van gewoonten is het meest voorkomend in de benadering. Daarbij komt er nog een belangrijk aspect bij, namelijk het praten over vroeger. Geïntegreerde reminiscentie betekent dat het altijd aanwezig is en dat het wordt uitgeoefend door elk teamlid. Men reminisceert als het ware de ganse dag.

Aan de hand van een meetinstrument Qualidem kan ik besluiten dat geïntegreerde reminiscentie een geschikte benadering is om de levenskwaliteit van deze doelgroep te verbeteren. De bijdrage van de specifieke groepsreminiscentie aan het integreren van deze benadering was geen elementair gegeven voor het slagen van dit project, maar was wel een positief element.

Résumé

Avec ma thèse, j'ai voulu vérifier si et dans quelle mesure la réminiscence intégrée améliore la qualité de vie des personnes âgées ayant une légère forme de démence. Ensuite j'ai voulu contrôler l'effet de la contribution de la réminiscence spécifique.

Je m'y suis engagée parce que j'ai contacté que ces personnes âgées ont plusieurs expériences de perte. C'est pourquoi j'ai cherché l'approche qui correspond le plus à leur univers mental et qui n'en vise pas les réductions.

Pendant la réminiscence spécifique, les personnes âgées ont parlé sur un sujet déterminé en groupe fixe à un endroit et un temps définis. Comme ceci est une activité, j'ai cherché également une approche.

Avec la réminiscence intégrée j'ai trouvé une approche qui correspond aux besoins de ce groupe cible.

Dans cette approche, on va à la recherche de leur style de vie d'autrefois et on essaie de trouver des points de repère avec la vie quotidienne. Ceci peut se faire de plusieurs façons, mais l'approche la plus fréquemment utilisée est celle du respect pour les habitudes.

A ceci s'ajoute un aspect primordial à savoir les histoires de jadis qui sont racontées. La réminiscence intégrée est importante puisque c'est toujours présente et pratiquée par chaque membre du groupe. C'est pour ainsi dire une donnée omniprésente.

A base d'un instrument de mesure 'Qualidem' je peux décider que la réminiscence intégrée est une approche sympathique pour améliorer la qualité de la vie de ce groupe cible. La contribution de la réminiscence spécifique à la réussite de cette approche n'était pas la donnée essentielle de ce projet, mais c'était bien un élément positif.

Inhoudsopgave

Voorwoord	1
Samenvatting	3
Résumé	4
Inhoudsopgave	5
Inleiding	9
1 Dementie	10
1.1 Inleiding	10
1.2 De beleving bij de oudere met een lichte vorm van dementie . 10	
1.2.1 <i>De verschuivingen in het beleven</i>	10
1.2.1.1 Van openheid naar verstarring.....	10
1.2.1.2 Van gevoel naar emotie	10
1.2.1.3 Reactie naar actie	10
1.2.2 <i>De drie fundamentele belevingsaspecten</i>	11
1.2.3 <i>Beleving in fasen</i>	12
1.2.4 <i>De zelfbeleving</i>	13
1.3 De behoeften van ouderen met dementie	13
1.4 Belevingsgerichte begeleiding	14
1.5 Besluit	14
2 Een theoretische kijk op reminiscentie	15
2.1 Inleiding	15
2.2 Wat is reminiscentie?	15
2.3 Reminiscentie versus life-review	15
2.4 De geschiedenis van reminiscentie	15
2.5 Doelgroep	16
2.6 Therapeutische effecten of doelstellingen	17
2.7 Soorten reminiscentie	17
2.8 Besluit	17
3 Specifieke reminiscentie	18
3.1 Inleiding	18
3.2 Individuele reminiscentie	18
3.2.1 <i>Voordelen</i>	18
3.2.2 <i>Nadelen</i>	18
3.3 Groepsreminiscentie	18
3.3.1 <i>De groepssamenstelling</i>	19
3.3.1.1 Groepsgrootte	19

3.3.1.2	Open/gesloten groep.....	19
3.3.1.3	Bestaande of nieuwe groep	19
3.3.1.4	Overige kenmerken van de groepsleden.....	19
3.3.2	<i>De organisatie van de bijeenkomsten.....</i>	<i>20</i>
3.3.2.1	Aantal bijeenkomsten.....	20
3.3.2.2	Frequentie, dag en tijdstip van de bijeenkomsten	20
3.3.2.3	De lengte van de bijeenkomsten	20
3.3.2.4	Ruimte	20
3.3.3	<i>De selectie van de deelnemers.....</i>	<i>21</i>
3.3.3.1	Welke ouderen benaderen?	21
3.3.3.2	Hoe de mogelijke ouderen benaderen?	21
3.3.3.3	Het intakegesprek.....	21
3.3.3.4	Selectiecriteria	22
3.3.4	<i>De inhoud van de bijeenkomsten.....</i>	<i>22</i>
3.3.4.1	De indeling van de bijeenkomsten	22
3.3.4.2	Thema's	24
3.3.4.3	Triggers	24
3.3.4.4	Activiteiten	25
3.3.5	<i>De begeleiding</i>	<i>26</i>
3.3.5.1	Leiderschapstijl	26
3.3.5.2	Aantal begeleiders	26
3.3.5.3	Hanteren van problemen	26
3.4	Besluit	27
4	Geïntegreerde reminiscentie	28
4.1	Inleiding.....	28
4.2	Tijdens de hygiënische zorg	28
4.3	Het respecteren van gewoontes	28
4.4	Tijdens de maaltijden	28
4.5	Het aanpassen van de omgeving	29
4.6	Besluit	29
5	Meetinstrument.....	30
5.1	Inleiding.....	30
5.2	Qualidem	30
5.2.1	<i>Theoretische achtergrond.....</i>	<i>30</i>
5.2.2	<i>Praktische uitwerking</i>	<i>30</i>
5.3	Besluit	34
6	Voorstelling Zusterhof Campus Hadschot.....	35
6.1	Inleiding.....	35
6.2	Historiek.....	35
6.3	Beschrijving	35
6.4	Opdrachtverklaring of visie	36
6.5	Ergotherapie.....	36

7	Het integreren van reminiscentie binnen Zusterhof Campus Hadschot	37
7.1	Inleiding.....	37
7.2	Het integreren in theorie	37
7.3	Het integreren in praktijk	39
7.3.1	<i>Voor de stage.....</i>	39
7.3.1.1	Planning	39
7.3.1.2	Korte samenvatting voor teamvergadering	39
7.3.2	<i>Week 1.....</i>	39
7.3.2.1	Planning	39
7.3.2.2	De bewoners beter leren kennen.....	39
7.3.3	<i>Week 2.....</i>	40
7.3.3.1	Planning	40
7.3.3.2	Een selectie van bewoners maken om deel te nemen aan het levensloopspel	40
7.3.3.3	Een aangepaste versie van het levensloopspel spelen en evalueren.....	40
7.3.3.4	Een selectie van bewoners maken om deel te nemen aan de groepsreminiscentie	46
7.3.3.5	Informatie geven en afspraken maken met de hoofdverpleegkundigen van Linde en Marjolein i.v.m. eindwerk	47
7.3.3.6	Opmerkingen	48
7.3.4	<i>Week 3.....</i>	48
7.3.4.1	Planning	48
7.3.4.2	Het intakegesprek.....	48
7.3.4.3	Uitnodigingen maken en uitdelen	55
7.3.4.4	Eerste overleg tijdens briefing	55
7.3.4.5	De eerste reminiscentiebijeenkomst	56
7.3.4.6	Praktische informatie en invullen meetinstrument tijdens teamvergadering ..	61
7.3.4.7	Opmerkingen	62
7.3.5	<i>Week 4.....</i>	62
7.3.5.1	Planning	62
7.3.5.2	Uitnodigingen maken en uitdelen	62
7.3.5.3	Het tweede overleg tijdens briefing	62
7.3.5.4	De tweede reminiscentiebijeenkomst.....	63
7.3.5.5	Opmerkingen	69
7.3.6	<i>Week 5.....</i>	69
7.3.6.1	Planning	69
7.3.6.2	De uitnodigingen maken	69
7.3.6.3	Het derde overleg tijdens de briefing	70
7.3.6.4	De derde reminiscentiebijeenkomst	71
7.3.6.5	Opmerkingen	78
7.3.7	<i>Week 6.....</i>	78
7.3.7.1	Planning	78
7.3.7.2	Het vierde overleg tijdens de briefing	78
7.3.7.3	De dossiers doornemen en hierin op zoek gaan naar gewoontes	79
7.3.7.4	Opmerkingen	79
7.3.8	<i>Week 7.....</i>	80
7.3.8.1	Planning	80
7.3.8.2	De uitnodigingen maken en uitdelen	80
7.3.8.3	Het vijfde overleg tijdens de briefing	80
7.3.8.4	Het invullen van het meetinstrument voor de tweede keer	81

7.3.8.5	De gewoontes van vroeger en nu	81
7.3.8.6	De vierde reminiscentiebijeenkomst	87
7.3.9	<i>Week 8</i>	94
7.3.9.1	Planning.....	94
7.3.9.2	De uitnodigingen maken	94
7.3.9.3	Het zesde overleg tijdens de briefing	94
7.3.9.4	De vijfde reminiscentiebijeenkomst	96
7.3.10	<i>Week 9</i>	102
7.3.10.1	Planning.....	102
7.3.10.2	De uitnodigingen maken en uitdelen.....	102
7.3.10.3	Het zevende overleg tijdens de briefing.....	102
7.3.10.4	De gewoonten van vroeger en nu.....	104
7.3.10.5	Kader met foto's van vroeger	106
7.3.10.6	De zesde reminiscentiebijeenkomst	106
7.3.11	<i>Week 10</i>	113
7.3.11.1	Planning.....	113
7.3.11.2	De uitnodigingen maken	113
7.3.11.3	Het zevende overleg tijdens de briefing.....	114
7.3.11.4	De zevende reminiscentiebijeenkomst: het afscheid van de groep door het bezoek aan het Gasthuismuseum.....	114
Besluiten		116
Literatuurlijst		118
Bijlagen		119
Bijlage 1: Korte samenvatting voor teamvergadering.....		119
Bijlage 2: Voorbeeld observatiepapier		120
Bijlage 3: Voorbeeld afsprakenpapier		121
Bijlage 4: Voorbeeld observatie en/of interventiepapier		122
Bijlage 5: Voorbeeld uitnodiging.....		123
Bijlage 6: Informatie geven aan familie.....		124
Bijlage 7: Interview voor de familie.....		125
Bijlage 8: Meetinstrument		126

Inleiding

In dit eindwerk ga ik na of geïntegreerde reminiscentie de levenskwaliteit van ouderen met een lichte vorm van dementie verbetert.

Ik heb voor deze benadering gekozen omdat ik het leven van de oudere met een lichte vorm van dementie wilde verzachten en ondersteunen. Ik wilde me niet fixeren op hun gebreken, maar wel hun realiteit naar boven laten komen. Zo wilde ik op een belevingsgerichte manier inspelen op hun behoeften.

Ik vond het belangrijk dat ik dit kon uitwerken binnen het woon- en zorgcentrum Zusterhof Campus Hadschot. In dit rusthuis is kwaliteit een belangrijke doelstelling en geïntegreerde reminiscentie zou daar een positieve bijdrage toe kunnen leveren. Door de extra inzet van elk teamlid, zou de verhouding tussen de hulpverlener en de bewoner verbeteren, waardoor ook de 'zorg op maat' kwaliteitsvoller wordt.

Om het eindwerk relevant, haalbaar en in de toekomst realiseerbaar te houden, heb ik gekozen om te werken met een groep van een achttal bewoners. Via deze acht bewoners probeerde ik de benadering te integreren met het doel in de toekomst deze uit te breiden naar de andere bewoners.

Over specifieke reminiscentie of anders gezegd individuele reminiscentie en/of groepsreminiscentie zijn er al een tal van eindwerken gemaakt, maar ik wilde uitzoeken welk effect het zou hebben als ik deze reminiscentie zou integreren. Zo wilde ik bekomen dat iedereen van het team mee zou reminisceren de ganse dag door. Ik wilde ook onderzoeken wat de bijdrage van specifieke reminiscentie was aan het integreren van deze benadering. Daarom heb ik in mijn eindwerk er ook een hoofdstuk aan besteed.

Binnen dit eindwerk sta ik eerst stil bij de problematiek dementie. Ik leg hierbij extra de nadruk hoe de beleving is bij ouderen met een lichte vorm van dementie. Daarbij komt nog een kleine vermelding over de behoeften van deze ouderen en over de belevingsgerichte benadering.

Nadien sta ik stil bij de theoretische uitgangspunten van specifieke reminiscentie en geïntegreerde reminiscentie.

Vervolgens volgt wat meer informatie over de stageplaats woon- en zorgcentrum Zusterhof Campus Hadschot.

Zeker niet te vergeten is het meetinstrument Qualidem waar ik mijn resultaten mee evalueer.

Maar het belangrijkste en omvangrijkste deel is toch de praktische uitwerking van mijn eindwerk waarin ik duidelijk laat merken wat ik tijdens mijn stage bereikt hebt en waar ik aansluitend kan besluiten dat geïntegreerde reminiscentie de levenskwaliteit van ouderen met een lichte vorm van dementie verbetert.

1 Dementie

1.1 Inleiding

Binnen dit hoofdstuk wordt de nadruk gelegd op de beleving en de behoeften van de oudere met een lichte vorm van dementie. Tenslotte wordt er ook aandacht geschonken aan de belevingsgerichte benadering of begeleiding, omdat deze begeleiding als grondhouding wordt genomen bij reminiscentie. Om de leesbaarheid van dit eindwerk te vergemakkelijken kies ik ervoor om de 'oudere met een lichte vorm van dementie' te verwoorden als 'de oudere'

1.2 De beleving bij de oudere met een lichte vorm van dementie

1.2.1 *De verschuivingen in het beleven*

De beleving van ouderen met dementie verschuift van 'openheid' naar 'verstarring', van 'gevoel' naar 'emotie' en van 'reactie' naar 'actie'.

1.2.1.1 Van openheid naar verstarring

Tijdens het dementeringsproces ontwikkelt een oudere zich steeds meer naar een starre manier van beleven. Dit is tegenstrijdig met het proces van gezonde persoonlijke groei. De gezonde persoonlijke groei verloopt van gesloten naar open, van star naar vloeiend, van onbewust naar bewust, van ontwijken naar toelaten en van afreageren naar verwerken.

Bij ouderen met dementie merkt men dus dat zij een omgekeerde groei doormaken. Als men zich richt op de gevoelens van de oudere kan men zeggen dat naarmate het dementeringsproces vordert, de gevoelens steeds meer op afstand ervaren worden, het voelen meer structuurgebonden wordt en er weinig differentiatie optreedt in het beleven.

Bij de ouderen kan men zeggen dat zij eerder open zijn, maar zich toch opstellen als een afhankelijke persoon.

Ze ervaren en uiten de gevoelens wel, maar deze gevoelens komen al meer op een afstand te staan d.w.z. dat de gevoelens onderkend worden, maar gehanteerd worden als een ver verwijderd object, net alsof dat buiten zichzelf ligt.

1.2.1.2 Van gevoel naar emotie

Bij ouderen met dementie vindt het verwoorden of verbeelden van actuele, lijfelijke gewaarwordingen steeds meer plaats vanuit vroegere ervaringen en wordt dit steeds minder getoetst aan de realiteit van de actuele beleving. De actuele, lijfelijke ervaren gevoelens worden steeds meer aan oude ervaringen gekoppeld.

Daar men zegt dat gevoelens er hier-en-nu zijn en emoties de uitdrukking zijn van wat daar-en-toen niet geuit kon worden, kan men zeggen dat er een verschuiving plaatsvindt van 'gevoel' naar 'emotie'.

Bij de oudere staat het gevoel nog meer centraal dan de emotie.

1.2.1.3 Reactie naar actie

In het procesmatig functioneren staan denken, voelen en handelen in wisselwerking met elkaar. Door het dementeringsproces gaat deze wisselwerking stilaan verloren. Hierdoor verliest de innerlijke dialoog aan betekenis en maakt deze plaats voor externe dialogen.

Zo kan men zeggen dat de grenzen tussen de innerlijke en uiterlijke wereld vervagen. Wat de ouderen met dementie innerlijk ervaren, projecteren ze naar de buitenwereld, zonder dit te toetsten met de realiteit.

Ze kunnen steeds minder stil staan bij wat ze voelen en zullen hun lichamelijke gewaarwordingen steeds minder gaan verwoorden of verbeelden en meer gaan omzetten in acties.

Ze reageren steeds minder vanuit hun gevoelens of emoties, maar ageren steeds meer. Hun acties vormen een directe vertaling van wat er lijfelijk in hun omgaat.

Zo kan men besluiten dat naarmate het dementeringsproces vordert er een verschuiving plaatsvindt van reactie naar actie.

Bij de oudere kan men zeggen dat hij nog functioneert door te reageren vanuit gevoelens of emoties. (Verdult, 1993, p. 93-98)

1.2.2 *De drie fundamentele belevingsaspecten*

Door het dementeringsproces treden er ook veranderingen op in de ervaring van het dement worden. Deze kunnen onderverdeeld worden in 3 aspecten:

- Het rouwproces als reactie op de confrontatie met de groeiende achteruitgang.
- De toenemende angst als reactie op controleverlies en identiteitsverlies.
- Het toenemend isolement.

Belangrijk om te weten is dat er doorheen het dementeringsproces een bepaald aspect op de voorgrond treedt. De andere aspecten treden op de achtergrond, dit wil echter niet zeggen dat de andere aspecten volledig van de kaart verdwijnen. Ze hebben invloed, maar de betekenis ervan voor de gehele belevingswereld is op dat moment beperkt.

Bij de oudere treedt het rouwproces op de voorgrond, daarom ga ik hier meer aandacht aan besteden.

Het dementeringsproces gaat gepaard met een opeenstapeling van verlieservaringen. Deze kan men onderverdelen in drie categorieën, namelijk lichamelijke, persoonlijke en sociale verliezen.

Op lichamen vlak ervaart de oudere dat hij zijn lichaam minder goed kan sturen, hij verliest er greep op. Hij kan zich bijvoorbeeld moeilijker aankleden, het coördineren van handelingen hapert soms of hij merkt dat hij in alles trager wordt.

Op persoonlijk vlak ervaart hij de eerste signalen van zijn veranderde persoonlijkheid. Hij kan zichzelf soms niet meer herkennen in het eigen gedrag. De oudere ervaart ook de cognitieve achteruitgang.

Op sociaal vlak merkt de oudere dat hij bijvoorbeeld uitgestoten wordt, hij krijgt het gevoel niet meer mee te tellen. Hij ervaart ook dat hij uit zichzelf steeds minder in staat is gesprekken te onderhouden, waardoor contacten vervlakken.

Op al deze verlieservaringen volgt een rouwproces. Rouwen is een gezond proces van verwerking. Bij ouderen ziet men dat deze wel rouwen, maar niet komen tot verwerking van hun verlies.

Hoe manifesteert dit rouwproces zich dan bij deze ouderen?

Binnen het rouwproces kent men drie fasen, namelijk schok en verdooving, desorganisatie en reorganisatie. Ik hanteer hier deze drie fasen volgens Verdult en niet de traditionele 5 fasen die men kan lezen in de meeste literatuur, omdat ik echt vanuit het standpunt van Verdult wil kijken.

De fase van schok en verlies treedt meestal na de eerste confrontatie met het verlies. De oudere, die bij zichzelf de eerst onverklaarbare symptomen bemerkt, kan met schok en ontkenning reageren. Hij ontkent de eerste signalen van dementie en probeert een façade op te houden, waaruit moet blijken dat hij gezond is.

In de rouwfase van de desorganisatie vindt de innerlijke strijd plaats tussen toelaten en ontkennen. Als de oudere zijn verlies meer toelaat, dan treden er kenmerkende reacties op. Deze rouwgevoelens kunnen omschreven worden als opstandigheid en verzet, verdriet, schuldgevoelens en zelfverwijten.

Hun opstandigheid is vaak een teken van zich machteloos voelen. De oudere heeft geen greep op zijn verlies en kan het niet verdragen. Hij kan ook boos zijn over de onrechtvaardigheid die hij ervaart: 'Waarom moet dit mij overkomen?'

Het verzet, het niet willen en kunnen toelaten van het verlies, is dan weer een signaal dat de oudere meer in de ontkenning zit, in het niet kunnen toelaten.

Zijn verwijten kunnen zich richten op mensen uit de naaste omgeving. De oudere kan hen verwijten dat zij niets voor de oudere doen, dat zij de oudere niet helpen of de oudere te laat hebben geholpen in het voorkomen van het dement worden. Dit betekent dat de oudere het teken geeft dat hij het verlies wel toelaat, maar het niet aankan. Ook wanhoop kan dan optreden als reactie.

Verdriet komt pas later in het rouwproces, pas als hij het verdergaande verlies van zichzelf kan toelaten. Een oudere kan intens verdrietig zijn over het dement worden. Dit verdriet kan zo manifesteren dat het gevolg een depressie kan zijn.

Tijdens het rouwproces blijft de oudere verlangen naar een 'gewone' ouderdom. Dit verlangen moet worden losgelaten en de pijnlijke realiteit moet onder ogen gezien worden. Toch merkt men vaak dat dit laatste niet lukt en kan men dus ook niet spreken van reorganisatie.

Naarmate de oudere meer met de achteruitgang en met wat hem nog te wachten staat, geconfronteerd wordt, worden zijn rouwreacties minder hevig. Ze komen in de belevingswereld geleidelijk meer op de achtergrond om twee redenen, namelijk door het verminderde zelfbewustzijn verliest het rouwproces een zekere intensiteit en de andere twee belevingsaspecten dringen zich op. De groeiende angst verdringt het rouwproces op de achtergrond. (Verdult, 1993, p. 98-101)

1.2.3 *Beleving in fasen*

Naarmate de dementie vordert, doorloopt de oudere een aantal fasen volgens Verdult. Eerst is er de 'bedreigde-ik' fase voor de oudere met een lichte vorm van dementie. Dan volgt de 'verdwaalde-ik' fase voor de oudere met een matige vorm van dementie en tenslotte de 'verzonken-ik' fase voor de oudere met een ernstige vorm van dementie.

Omdat dit eindwerk zich enkel toespitst op ouderen met een lichte vorm van dementie, bepreek ik enkel de fase van de 'bedreigde-ik'.

De eerste confrontatie met het dementeringsproces wordt ervaren als een bedreiging. Bedreiging is een angstig gevoel van onzekerheid over wat er in de toekomst te wachten staat.

De oudere ervaart hiaten in zijn geheugen, waardoor zijn gevoel van continuïteit onder druk komt te staan. De oudere kan zich bijvoorbeeld afvragen: 'Wat heb ik gisteren gedaan?' of 'Wat heb ik zo juist gegeten?' of 'Zijn de kinderen gisteren op bezoek geweest?'

De oudere ervaart ook missers in zijn taal. Hij heeft soms woordvindingsproblemen of hij blijft steken in een zin.

In het handelen ervaart hij de eerste problemen vooral in de coördinatie van complexe taken, zoals koken of boodschappen doen.

Soms begint hij te twijfelen aan zijn hoedanigheden, aan datgene wat hem tot unieke persoon heeft gemaakt.

Twijfels, wanhoop, onzekerheid en onveiligheid kenmerken de fase van de identiteitscrisis in het begin van het dementeringsproces. De oudere begint te twijfelen aan zichzelf. De wanhoop drukt zijn machteloosheid uit over de veranderingen die hij in zichzelf ervaart en waar hij geen greep op heeft. Het toenemende disfunctioneren maakt hem onzeker. Hij begint zich ook onveilig te voelen, omdat hij ervaart dat hij

onvoorspelbaar kan reageren in situaties. In deze identiteitscrisis staat het dreigend verlies centraal. Er ontstaat een breuk in de continuïteit van het leven, de oudere verandert zodanig als persoon dat hij anders wordt dan voorheen. Zijn toekomst raakt meer en meer gesloten, zijn toekomstperspectief op zijn leven komt onder druk te staan. De zelfstandigheid wordt bedreigd en de eerste signalen van beginnende afhankelijkheid dringen zich op. Het uiteenvallen van de identiteit is begonnen.

Een aantal kenmerkende reacties en gevoelens in deze fase zijn dat de oudere prikkelbaar, gespannen en nerveus is. Hij voelt zich onzeker over zichzelf en zijn toekomst. Hij probeert zijn achteruitgang te verbloemen of te ontkennen. Door façadegedrag kan hij proberen zijn eerste symptomen te verhullen. Als hij geconfronteerd wordt met zijn falen kan hij zeer kwaad worden. Soms is hij depressief gestemd. (Verdult, 1993, p. 105)

1.2.4 *De zelfbeleving*

Tijdens het dementeringsproces neemt het relatief vermogen af. Ook kunnen ouderen met dementie steeds minder nadenken over zichzelf, dit heeft consequenties voor de zelfconceptie.

Ouderen met een lichte vorm van dementie reflecteren en vormen zelfbeelden. Zelfreflectie is nog aanwezig en een oudere met een lichte vorm van dementie kan nog over zichzelf nadenken en een beeld van zichzelf vormen.

In het begin van het dementeringsproces sluit het zelfbeeld van de oudere met een lichte vorm van dementie sterk aan bij hun 'ouder-wordend' zelfbeeld, bij het beeld dat hij van zichzelf had voor hij aan dementie leed.

De zelfconceptie bij ouderen met een lichte vorm van dementie wordt bepaald door de ervaring van het ouder worden en door de ervaring van het begin van het dementeringsproces.

Deze (verlies)ervaringen zijn op drie gebieden, namelijk lichamelijk, persoonlijk en sociaal vlak. Zie 1.2.2. De drie fundamentele belevingsaspecten. (Verdult, 1993, p. 69-72)

1.3 De behoeften van ouderen met dementie

Maslow brengt in de basisbehoeften een hiërarchische ordening aan. Hij onderscheidt vijf basisbehoeften in opklimmende belangrijkheid, namelijk de fysiologische behoeften, de veiligheidsbehoeften, de behoefte om erbij te horen, de behoefte aan waardering en erkenning en de groei-behoefte: zelfactualisatie.

Hij gaat ervan uit dat, als een lagere behoefte vervuld is, dit automatisch leidt tot de wens een hogere behoefte te voldoen.

Als men nu terugkeert naar de belevingswereld van de ouderen met dementie, dan weet men dat hun levensloop omgekeerd wordt en zo wordt ook de behoeftehiërarchie omgekeerd. In hun beleving valt een verschuiving te zien naar de lagere basisbehoeften. De groei-behoefte geraakt als eerste gestagneerd.

De oudere kan nog lijden onder een gebrek aan waardering en erkenning. Hij kan zich nog slecht voelen over het uitblijven van waardering voor zijn persoon of hij kan lijden onder de toenemende kritiek op zijn functioneren. Ook kan hij het gevoel hebben dat hij niet erkend wordt in belangrijke beslissingen over zijn leven. Toch is in deze fase al merkbaar dat de behoefte aan waardering en erkenning naar de achtergrond begint te verschuiven. De behoefte aan 'erbij horen' wordt dominant. De behoefte aan waardering en erkenning zijn in het begin van het dementeringsproces nog passief aanwezig in de beleving, maar verschuiven naar de achtergrond. (Verdult, 1993, p. 114-115)

1.4 Belevingsgerichte begeleiding

Gedrag kan men vertalen als communicatie. Zo geeft het gedrag een beeld aan de buitenwereld wat er omgaat in de innerlijke wereld van een persoon. Elk individu communiceert met zijn gedrag wat er in zijn beleving plaatsvindt.

Binnen elke vorm van communicatie maakt men een onderscheid tussen twee niveau's: het inhoudsniveau en het betrekkingniveau.

Het inhoudsniveau richt zich op wat er gezegd wordt en op het gedrag van een persoon. Het betrekkingniveau biedt aandacht aan hoe het gezegd wordt, aan de boodschap die achter het gedrag schuilt en aan de beleving van de persoon.

Belevingsgerichte benadering of begeleiding richt zich op het betrekking- of gevoelsniveau van de communicatie.

Zo kan men bij ouderen met een vorm van dementie merken dat ze zich meer en meer gaan gedragen vanuit hun beleving. Dit maakt duidelijk dat het gevoelsniveau steeds meer op de voorgrond treedt in de communicatie. Naarmate de inhoud van de communicatie van de oudere verwarder wordt en uiteindelijk reduceert tot stereotiepe zinnen, woorden of klanken, neemt het belang van de communicatie op betrekkingniveau toe. Zo blijft de lichaamstaal, als uitdrukking van het betrekkingniveau langer bruikbaar als informatiebron naar de innerlijke wereld van de oudere, dan de woordtaal van het inhoudsniveau.

In de belevingsgerichte benadering of begeleiding staat het bieden van veiligheid of het bestrijden van onveiligheid centraal. De middelen die men hiertoe gebruikt kunnen sterk verschillen en uiteenlopend zijn van gesprekken voeren tot lichamelijk contact, van veilige aanwezigheid tot het aanbieden van een snoezelcontact.

De grondhouding van de hulpverlener binnen deze benadering is de empathie. De hulpverlener gaat mee in de tijd van de oudere. Men probeert niet hun gevoelens, emoties en behoeften te ontkennen, maar men wilt deze aanvoelen en begrijpen. Men gaat niet mee in het feitelijk gedrag van de oudere, maar men gaat mee in hun belevingswereld en sluit zich aan bij de innerlijke gevoelswereld.

(Verdult, 1993, p. 165-167)

1.5 Besluit

Binnen dit hoofdstuk heb ik dementie omschreven vanuit het standpunt van Verdult. Ik heb bewust de nadruk gelegd op de beleving, de behoeften en de belevingsgerichte begeleiding, omdat ik deze drie aspecten zeer belangrijk vind om doelgericht te kunnen werken met deze doelgroep. De belevingsgerichte begeleiding is ook zeer belangrijk, want dit geeft me de basishouding voor de rest van mijn eindwerk.

2 Een theoretische kijk op reminiscentie

2.1 Inleiding

Binnen dit hoofdstuk wordt dieper ingegaan op de theorie rond reminiscentie. Hieronder vindt men een definitie van reminiscentie en het verschil tussen reminiscentie en life-review. Er wordt stilgestaan bij de historiek van reminiscentie, de doelgroep en de therapeutische effecten of doelstellingen. Als laatste worden de soorten reminiscentie toegelicht.

2.2 Wat is reminiscentie?

Reminiscentie betekent iets in herinnering oproepen en voor de geest halen en erbij stilstaan. Het gaat hier over persoonlijke herinneringen uit iemands verleden, die een of andere gevoelsmatige betekenis hebben en die doorgaans van positieve aard zijn. Dit wil niet zeggen dat er enkel prettige herinneringen naar boven komen. Soms kan het ook gebeuren dat men praat over een periode die vroeger niet als prettig werd ervaren, maar die wel heel belangrijk in iemands leven was. Hierdoor kan deze periode dan mooie herinneringen nalaten.

De reminiscentie sessies of reminiscerende benadering is er op gericht om herinneringen op een aangename, maar doordachte en gestructureerde wijze door de oudere persoon te laten vertellen. Zodoende krijgt de hulpverlener een beeld van de belevingswereld van de oudere persoon. Het einddoel van reminiscerende benadering is de kwaliteit van het leven van de oudere persoon vergroten.

(Bloemendal, Geelen, & Koot-Fokkink, 1997, p. 42; Buijssen, & Poppelaars, 1997, p. 13-14; Doucet, 2000, p. 30; Barendsen, & Boonstra, 2005, p. 9)

2.3 Reminiscentie versus life-review

Naast reminiscentie bestaat er ook nog life-review. Vaak worden deze begrippen door elkaar en als synoniem gebruikt. Toch bestaan er grote verschillen tussen deze twee begrippen.

Bij reminiscentie staan vooral positieve of verwerkte negatieve herinneringen centraal, terwijl men bij life-review ook niet-verwerkte negatieve herinneringen laat naar boven komen. Het leven wordt kritisch doorgenomen en geëvalueerd.

Reminiscentie is geen therapie. De ouderen nemen er niet aan deel omdat ze problemen hebben waar ze vanaf willen of waar ze beter willen mee omgaan. Het is een benadering met therapeutische effecten.

Life-review is een vorm van psychotherapie die wil werken aan onverwerkte gebeurtenissen in het leven van de bejaarde. Om zo tot een verwerkingsproces te komen.

Life-review wordt meestal toegepast door psychologen en psychiaters. (Buijssen, & Poppelaars, 1997, p. 13, 18; Doucet, 2000, p. 32)

2.4 De historiek van reminiscentie

Denken en praten over vroeger, dat doet men allemaal wel eens. Tijdens familiefeesten, tijdens reünies of gewoon tijdens een gesprek worden vaak herinneringen opgehaald.

Ook oudere mensen praten graag over vroeger en doen dit ook geregeld.

Nog niet zo lang geleden werd dit ophalen van herinneringen of 'feminiseren' bij ouderen beschouwd als een teken van regressie, een geestelijke achteruitgang.

Niet alleen leken, maar zowel psychologen, artsen, maatschappelijke werkers en verpleegkundigen dachten er zo over. (Hamburger, 1997)

In 1933 was er een humanistische psychologe Charlotte Bülher die verkondigde dat reminiscentie een onvermijdelijk onderdeel is van het ouder worden. Haar visie hieromtrent luidt dat de oudere ten gevolge van zijn behoefte om zijn leven zin en invulling te geven gaat reminisceren om zijn leven zinvol te maken en om het verlies van mogelijkheden te verwerken. (Verdult, 1993, p. 124)

Begin jaren zestig was er een hernieuwde belangstelling voor reminiscentie. De Amerikaanse gerontoloog Butler stelde dat het ophalen van herinneringen geen ziekelijk verschijnsel is, maar juist noodzakelijk is voor het succesvol ouder worden. (Hamburger, 1997; Verdult, 1993, p. 124)

Zijn stelling baseert zich op de theorie van Erik Erikson, voor wie het opmaken van de levensbalans essentieel is in de laatste fase van het leven. Erikson onderscheidt in de menselijke levensloop een achttal stadia. In elk stadium is er een taak die moet opgelost worden om naar de volgende fase te kunnen overgaan. Iedere overgang naar een volgende fase gaat gepaard met een crisis. Wanneer deze niet goed verwerkt wordt, zal er een negatieve uitwerking zijn op het volgende stadium. Als oudere, komt men volgens Erikson in de fase terecht waar "integratie versus wanhoop" centraal staat. Elke mens dient een balans op te maken van zijn leven en een antwoord te vinden op de vraag: 'Aanvaard ik het leven dat achter mij ligt?' In dialoog met zichzelf dient hij alle stukjes van zijn leven onder ogen te zien en tot een geheel te maken (= integreren), om uiteindelijk te kunnen zeggen "mijn leven is goed zoals het is geweest". Wanneer hem dit niet lukt, zal hij wanhopig worden, hij kan dit leven namelijk niet meer overdoen. (Buijssen, & Poppelaars, 1997, p. 15; De Bot, 2004, p. 10-11; Perlstein, 2002)

Hieruit ontstond de geboorte van 'reminiscentie'. Toen Butler de term introduceerde, was er nog geen verschil tussen 'reminiscentie' en 'life review'. Er bestond toen nog enkel 'reminiscentie' en dit omvatte ook 'life review'.

Het onderscheid kwam er pas in 1978, toen Ebersole de term 'life review' (levensterugblik) voor het eerst gebruikte.

Hierdoor kan men opmerken dat de opvattingen van Butler meer aansluiten bij de definitie van 'life review'. Daarentegen krijgt Butler toch de eer om de geestelijke vader te zijn van de reminiscentie. (Buijssen, & Poppelaars, 1997, p. 15-16)

Afkomstig vanuit Amerika en Engeland wordt reminiscentie sinds de jaren negentig ook in toenemende mate toegepast in de Nederlandse, Duitse, Deense en Belgische ouderenzorg. (Barendsen, & Boonstra, 2005, p. 9)

2.5 Doelgroep

Reminiscentie is geschikt voor bijna alle ouderen. Toch kunnen de ouderen over een aantal kenmerken beschikken waardoor reminiscentie niet geschikt is. Deze kenmerken zijn:

- Agitatie
- Energieloosheid
- Pijn
- Ernstige depressie
- Ernstige cognitieve stoornissen
- Ernstige slechthorendheid
- Traumatische jeugd of traumatisch leven

Hier hoort een belangrijke opmerking bij. De aanpak tijdens de reminiscentie is verschillend naargelang de doelgroep. Zo zal deze anders zijn bij ouderen met een vorm van dementie en ouderen zonder geestelijke achteruitgang.

(Barendsen, & Boonstra, 2005, p. 146; Buijssen, & Poppelaars, 1997, p. 33)

In dit eindwerk kies ik voor oudere personen met een lichte vorm van dementie. Meer concrete uitleg kon u lezen in hoofdstuk 1: Dementie.

2.6 Therapeutische effecten of doelstellingen

Reminiscentie verbetert de levenskwaliteit van de bejaarde.

Concreet vergroot het eigenwaardegevoel en het zelfvertrouwen van de oudere.

Tevens wil men het leven voor hen aangenamer maken en de bejaarde plezier laten beleven aan deze activiteit.

Men vertrekt vanuit wat de bejaarde nog kan en fixeert zich niet op zijn beperkingen. Hierdoor erkent men de oudere in zijn realiteit waardoor hij zijn eigen identiteit blijft behouden. De bejaarde maakt zich kenbaar.

Ook als hulpverleners leert men de bejaarde beter kennen, waardoor het een betere verhouding tussen de hulpverlener en de bewoner creëert.

Het verbetert de sociale contacten van de oudere persoon.

En de bejaarde leert beter omgaan met ingrijpende veranderingen in het leven.

(Buijssen, & Poppelaars, 1997, p. 16-18; Hamburger, 1997)

2.7 Soorten reminiscentie

Er bestaat een onderscheid tussen specifieke reminiscentie en geïntegreerde reminiscentie.

Bij specifieke reminiscentie wordt het reminisceren beschouwd als een 'activiteit' die werkt rond één thema en sterk is afgebakend in tijd, plaats en persoon. Specifieke reminiscentie kan zowel in groep als individueel gebeuren.

De verkregen informatie van de aanwezigen tijdens de activiteit kan later gebruikt worden tijdens de zorg. (Doucet, 2000, p. 56-63)

Bij geïntegreerde reminiscentie gaat men reminisceren tijdens en als ondersteuning van de zorg. Men gaat de verkregen informatie tijdens de specifieke reminiscentie van de bejaarde toepassen in de dagelijkse zorg. Men gaat reminisceren tijdens de hygiënische zorg en tijdens de maaltijden. Men respecteert de gewoontes van de bejaarde en men past de omgeving aan. (Doucet, 2000, p. 56, 69-83)

In hoofdstuk 3: Specifieke reminiscentie en hoofdstuk 4: Geïntegreerde reminiscentie gaat men hier verder op in.

2.8 Besluit

Binnen dit hoofdstuk werd verduidelijkt wat men probeert te realiseren met reminiscentie en hoe men tot deze benadering is gekomen. Wat ermee bedoeld wordt en voor wie het van toepassing kan zijn, kwam tevens aan bod.

3 Specifieke reminiscentie

3.1 Inleiding

Binnen dit hoofdstuk werk ik de individuele reminiscentie en de groepsreminiscentie uit voor personen met een lichte vorm van dementie.

3.2 Individuele reminiscentie

Hierbij werkt men als individuele begeleider tijdens het reminisceren. Dit biedt een aantal voordelen en nadelen t.o.v. groepsreminiscentie.

3.2.1 Voordelen

- Ouderen met ernstige gezichts-, gehoor-, en spraakstoornissen kunnen ook deelnemen.
- Het tempo kan aangepast worden aan het individu, zodat het niet bepaald wordt door de groep.
- Er is geen groepsdruk, zodat men zo lang als nodig bij iets kan blijven stilstaan.
- De inhoud kan gestuurd worden, zodat onaangename zaken minder aan bod komen.
- Men kan van nul beginnen, terwijl men bij groepsreminiscentie achtergrondinformatie nodig heeft. Zo kan men bij individuele reminiscentie de eerste sessies zo opbouwen dat deze gericht zijn op kennismaking. Bij groepsreminiscentie gaat men op voorhand kennismaken en de sociale anamnese van de oudere persoon verkennen.
- Het kan doorgaan op verschillende plaatsen en op verschillende tijdstippen.
- Er kan ingespeeld worden op de thema's die de personen liggen.
- Terwijl bij groepsreminiscentie de nadruk ligt op het uitwisselen van verhalen tussen gelijken, gaat de individuele reminiscentie de nadruk leggen op de ongelijkheid tussen verteller en toehoorder. De verteller is de specialist en zijn verhaal is absolute waarheid, of dit verhaal past in de realiteit is niet belangrijk.

3.2.2 Nadelen

- Individuele reminiscentie is zeer arbeidsintensief.
 - Soms klikt het echt niet met de begeleider. Bij groepsreminiscentie kan de deelnemer zich dan richten tot de andere deelnemers.
 - Er zijn geen verhalen van andere deelnemers die kunnen gebruikt worden als triggers.
 - Men mist het gevoel van de groepsgezelligheid.
 - Men mist het beleven van plezier door te luisteren naar elkaars verhalen.
- (Doucet, 2000, p. 61-63)

3.3 Groepsreminiscentie

Hierbij wordt in groep rond een voorbereid thema gewerkt.

Belangrijk bij deze vorm van reminiscentie is de groepssamenstelling, de organisatie van de bijeenkomsten, de selectie van de deelnemers, de inhoud van de bijeenkomsten en de begeleiding.

3.3.1 *De groepssamenstelling*

3.3.1.1 **Groepsgrootte**

De groep bestaat uit maximaal 6 à 8 personen. Een groep die kleiner is dan 6 personen is zeer kwetsbaar. Als er iemand ziek valt of om één of andere reden niet kan deelnemen aan de groepsreminiscentie, is men al vlug met te weinig deelnemers. Wanneer een groep meer dan 10 personen telt, kan het gebeuren dat er te weinig tijd is om iedereen aan bod te laten komen.

(Buijssen, & Poppelaars, 1997, p. 22; Doucet, 2000, p. 45)

3.3.1.2 **Open/gesloten groep**

Bij reminiscentie wordt er geopteerd voor een gesloten groep. Dit betekent dat steeds dezelfde personen deelnemen aan de groepsreminiscentie en dat er geen nieuwe groepsleden mogen bijkomen.

Men werkt bij voorkeur met gesloten groepen omdat dit de groepsdynamica vergroot. De behoefte aan structuur is voor ouderen zeer belangrijk, omdat ze soms weinig ervaring hebben met groepen. Door die structuur weten ze waar ze aan toe zijn. Tenslotte biedt een gesloten groep veiligheid voor kwetsbare ouderen, waartoe ook de personen met een lichte vorm van dementie behoren.

(Buijssen, & Poppelaars, 1997, p. 23; Doucet, 2000, p. 58)

3.3.1.3 **Bestaande of nieuwe groep**

Reminiscentie kan gebeuren bij bestaande of nieuwe groepen. Als men kiest voor bestaande groepen kan reminiscentie bijdragen tot het verstevigen van de sociale contacten.

Wanneer men een nieuwe groep samenstelt, wordt er rekening gehouden met de overeenkomsten tussen de ouderen. Dit kan gaan over interesses, persoonlijke geschiedenis, geboorteplaats, beroep, hobby's, enzovoorts. De nieuwe groep biedt de kans om nieuwe contacten te leggen en om hun kennissenkring uit te breiden.

(Buijssen, & Poppelaars, 1997, p. 23)

3.3.1.4 **Overige kenmerken van de groepsleden**

Er wordt geopteerd voor een homogene groep. Hierbij wordt bedoeld dat het communicatieniveau van de verschillende deelnemers niet te sterk verschilt. Concreet betekent dit dat er geen personen met een matige of ernstige vorm van dementie in de groep zitten. Dus de groep bestaat enkel uit personen met een lichte vorm van dementie.

Een belangrijk aandachtspunt hierbij is dat de ouderen niet te sterk verschillen in verbale capaciteit. Indien dit wel het geval zou zijn, bestaat het gevaar dat sommigen zich gaan vervelen omdat het gespreksniveau voor hen te laag is en het gesprek te traag verloopt. Langs de andere kant kunnen er ouderen zijn die zich ongemakkelijk voelen omdat ze het gespreksniveau niet aankunnen en omdat het gesprek te snel gaat.

Een ander aspect binnen de groepssamenstelling is het kiezen voor al dan niet een gemengde groep.

Wanneer er gekozen wordt voor een gemengde groep leidt dit tot interactie tussen de beide geslachten.

Hierbij is het belangrijk om de verhouding tussen mannen en vrouwen evenredig te houden. (Barendsen, & Boonstra, 2005, p. 179; Buijssen, & Poppelaars, 1997, p. 23-24; Doucet, 2000, p. 57)

3.3.2 *De organisatie van de bijeenkomsten*

3.3.2.1 **Aantal bijeenkomsten**

Het is gebruikelijk om een 8 à 10 bijeenkomsten per groep te plannen. Om diverse redenen is het belangrijk om op voorhand af te spreken hoe vaak de deelnemers gaan samenkomen. Als eerste reden kan men stellen dat ouderen minder vlug geneigd zijn om deel te nemen aan een project zonder dat ze weten wanneer het begin en einde is. Dit komt omdat ouderen zich storten in een nieuw avontuur. Als tweede reden kan men vermelden dat de tijdsindeling een positief effect heeft op de inzet van de deelnemers. En als laatste reden geeft een vooraf bepaald einde ook de mogelijkheid voor iedereen om afscheid te nemen van de groep.

Hierbij hoort nog een belangrijke opmerking.

Soms vragen ouderen uitdrukkelijk op het einde van de reminiscentiegroep om nog niet te stoppen. Als begeleider streelt dit het imago. Toch is het belangrijk om hier niet aan toe te geven, want zo schendt men het vertrouwen van de groepsleden. Men komt de afspraak niet na. Ook is het vaak zo dat niet iedereen erachter staat om de reminiscentiegroep te verlengen. Sommige ouderen willen wel liever stoppen, maar durven geen spelbreker zijn.

(Barendsen, & Boonstra, 2005, p. 152; Buijssen, & Poppelaars, 1997, p. 24-25)

3.3.2.2 **Frequentie, dag en tijdstip van de bijeenkomsten**

Men laat de groepsreminiscentie elke week doorgaan op eenzelfde dag en tijdstip. Daarbij probeert men te voorkomen dat het tijdstip of dag tussentijds moet veranderd worden.

Een vast tijdstip en dag bieden een structuur aan voor de oudere.

Men zorgt er best voor dat de ouderen die dag geen belangrijke afspraken of therapie hebben, want dit zou hun zodanig kunnen bezighouden, dat ze zich niet volledig kunnen concentreren op de reminiscentiebijeenkomst.

(Buijssen, & Poppelaars, 1997, p. 25-26; Doucet, 2000, p. 58)

3.3.2.3 **De lengte van de bijeenkomsten**

Omdat personen met een lichte vorm van dementie moeite hebben om zich lang ergens op te concentreren raadt men aan om de bijeenkomsten niet te lang te maken. Men opteert voor maximaal 45 minuten voor het reminisceren. Daarbij wordt er nog tijd voorzien voor een informeel samenzijn voor en na het reminisceren.

Wanneer men merkt dat de concentratie van de ouderen vermindert, ze vermoeit raken of de interesse om onbekende reden vermindert, kan men beter de bijeenkomst vervroegd stoppen en de volgende keer verder gaan.

(Barendsen, & Boonstra, 2005, p. 153; Buijssen, & Poppelaars, 1997, p. 68)

3.3.2.4 **Ruimte**

De ruimte is steeds dezelfde en de deelnemers gaan op 'hun' plaats zitten.

Men zorgt voor een ruimte waar men niet gestoord kan worden, waarin bij voorkeur een ronde of ovale tafel met comfortabele stoelen staan.

Ook zorgt men voor voldoende warmte en licht. Men vestigt de aandacht erop dat ouderen niet verblind of gehinderd worden door binnenvallende zonnestralen.

Een kopje koffie of thee met een koekje mag niet ontbreken.

(Buijssen, & Poppelaars, 1997, p. 26; Doucet, 2000, p. 58)

3.3.3 *De selectie van de deelnemers*

3.3.3.1 **Welke ouderen benaderen?**

Door rekening te houden met de criteria van de doelgroep en de groepssamenstelling, weet men welke bejaarden men gaat selecteren. Zie onderdeel 2.5 De doelgroep en onderdeel 3.3.1 Groepssamenstelling.

3.3.3.2 **Hoe de mogelijke ouderen benaderen?**

In overleg met andere hulpverleners kan er gekeken worden wie in aanmerking komt. Hieruit kan dan een selectie gevormd worden. Aan deze deelnemers kan dan gevraagd worden of ze willen deelnemen aan een reminiscentiegroep. Want bij eender welk groepswerk is het belangrijk dat de deelnemers vrij kunnen beslissen of ze willen deel uitmaken van de groep. Zo wordt het 'toevallig' in een groep geplaatst worden, uitgesloten.

Wanneer hun antwoord op de vraag positief is, kan men een afspraak maken voor een intakegesprek.

3.3.3.3 **Het intakegesprek**

Het intakegesprek wordt afgenomen door de groepsbegeleider. Het doel van dit gesprek is drieledig. Men dient te beoordelen of de oudere geschikt is om aan de groep deel te nemen. Door dit gesprek kan men uitzoeken welke verwachtingen de bejaarde zelf heeft van de deelname en of deze overeenkomen met wat de groep te bieden heeft. En tenslotte wordt dit gesprek benut om de nodige informatie te verzamelen over de persoonlijke geschiedenis en interesse van de oudere.

De onderdelen van het intakegesprek:

- *Begroeting en introductie*
De begeleider stelt zich voor en geeft de bejaarde uitleg waarvoor het intakegesprek dient.
- *Informatie geven over de reminiscentiegroep*
Het doel van de bijeenkomsten en de inhoud van de bijeenkomsten komt ter sprake. Daarbij wordt meegedeeld wat er verwacht wordt van de bejaarde.
Men verwacht van elke deelnemer de volgende zaken:
 - De bejaarde is bereid om over zijn herinneringen te vertellen aan de groep.
 - De bejaarde is bereid om naar de andere groepsleden te luisteren.
 - De bejaarde is gemotiveerd om aan de groep deel te nemen.
 - De bejaarde houdt zich aan de afspraken die voor de groep gelden.Ook de praktische kant van de bijeenkomsten (wanneer, waar, hoeveel) wordt besproken.
- *Informatie verzamelen van de bewoner*
Hier wordt bevraagd wat de bejaarde verwacht van de deelname aan de reminiscentiegroep.
- *Beslissen over deelname*
Hier wordt samen tot de beslissing gekomen of de bewoner deelneemt aan de reminiscentiegroep.
- *Afspraken maken*
Er worden praktische afspraken gemaakt en de basisregels worden toegelicht. Deze basisregels zijn:
 - Alles wat binnen de groep wordt verteld, blijft binnen de groep. Er wordt niets doorverteld aan andere bewoners.

- De informatie die we horen mag opgenomen worden in het zorgdossier.
 - Er is respect voor het verhaal van de andere groepsleden.
 - De bewoner is niet verplicht om over een bepaald onderwerp te praten. Hij geeft dit wel op voorhand aan.
- *Informatie verzamelen i.v.m. de persoonlijke geschiedenis*
Er worden een aantal vragen gesteld aan de bejaarde om een beter beeld te krijgen van zijn persoonlijke geschiedenis en interesse. Daarbij wordt er aandacht geschonken aan de onderwerpen waarover de bejaarde niet wil vertellen.

3.3.3.4 Selectiecriteria

Er zijn een paar essentiële voorwaarden om deel te nemen aan een reminiscentiegroep:

- De oudere heeft de capaciteiten om herinneringen op te halen.
 - De oudere is in staat om deze in een groep te vertellen.
 - De oudere is gemotiveerd om aan de groep deel te nemen.
- (Buijssen, & Poppelaars, 1997, p. 29-34; Doucet, 2000, p. 56)

3.3.4 De inhoud van de bijeenkomsten

3.3.4.1 De indeling van de bijeenkomsten

Men gaat tijdens de bijeenkomsten een duidelijke structuur aanbrengen. Dit is zowel nuttig voor de deelnemers als voor de begeleiders.

Omdat de eerste en de laatste bijeenkomst afwijken van de andere bijeenkomsten, besteed ik hier apart aandacht aan. (Buijssen, & Poppelaars, 1997, p. 26, 47)

De eerste bijeenkomst

Dit is de eerste keer dat een groep samenkomt. Daarom is het belangrijk dat men als begeleider ruimschoots op tijd aanwezig is in het lokaal. Een kwartier op voorhand is voldoende. Zo kan men als begeleider de deelnemers verwelkomen, waardoor een gevoel van veiligheid wordt gewaarborgd. Het biedt ook de mogelijkheid om de deelnemers een plaats te geven. Eventueel kan men werken met naamkaartjes.

De eerste bijeenkomst kan als volgt worden opgebouwd:

- Welkom
- Introductie
- Kennismaking
- Reminisceren
- Afronden van de bijeenkomst
- Informeel samenzijn

Hieronder ga ik wat meer uitleg geven over de verschillende onderdelen van de bijeenkomst.

Welkom

Hier worden de deelnemers van harte welkom geheten en gaat de begeleider zich voorstellen.

Introductie

Tijdens de introductie gaat men samen met de deelnemers een aantal zaken overlopen.

Deze zaken zijn:

- De doelstellingen van de bijeenkomsten
- De basisregels
- De globale indeling van de volgende bijeenkomsten
- De rolverdeling van de begeleiders
- De afspraken van praktische aard

Deze zaken zijn voor een groot deel ook al doorgenomen tijdens het intakegesprek. Maar omdat personen met een lichte vorm van dementie moeite hebben om recente dingen te onthouden, worden deze herhaald en voor hen op papier gezet.

Kennismaking

Hoewel het mogelijk is dat alle deelnemers elkaar al kennen, is het toch belangrijk dat men tijd vrij maakt voor een onderlinge kennismaking. Dit kan men doen aan de hand van een rondje, omdat zo iedereen de mogelijkheid krijgt om zich voor te stellen.

Reminisceren

Natuurlijk dient het grootste deel van de tijd besteed te worden aan ophalen van herinneringen. Wat de taak als begeleider hierbij is en hoe men het reminisceren kan stimuleren, wordt verder toegelicht in onderdeel 3.3.5 De begeleiding. Ook de onderwerpen, hulpmiddelen en activiteiten worden verder toegelicht in onderdeel 3.3.4.2, 3.3.4.3 en 3.3.4.4.

Afronden van de bijeenkomst

Hier wordt het onderwerp van deze bijeenkomst afgerond en wordt het thema van de volgende bijeenkomst meegedeeld. Eventueel wordt er een huiswerkopdracht meegegeven. Meer informatie kan men lezen bij het punt 'bespreken van de huiswerkopdracht', dat hieronder wordt toegelicht. Belangrijk is dat men iedereen bedankt voor zijn bijdrage aan de eerste bijeenkomst.

Informeel samenzijn

Aan het einde van de bijeenkomst is het voor oudere personen met een lichte vorm van dementie belangrijk de ouderen de gelegenheid te geven zich weer op het heden te concentreren. Door een korte periode van heroriëntatie in te bouwen, wordt voorkomen dat de bejaarde na afloop van de bijeenkomst met zijn gedachten in het verleden blijft hangen. Een goede manier is om op het einde nog een 10 à 15 minuten gezamenlijk een kopje koffie of thee te drinken.

(Barendsen, & Boonstra, 2005, p. 152-154, 156; Buijssen, & Poppelaars, 1997, p. 47-52)

De indeling van de andere bijeenkomsten

Tijdens deze bijeenkomsten wordt steeds gekenmerkt door een vaste structuur:

- Aanwezigheid controleren
- Korte terugblik op de vorige bijeenkomst
- Inleiden van de bijeenkomst
- Bespreken van de huiswerkopdracht
- Reminisceren
- Afsluiten
- Informeel samenzijn

Deze indeling verschilt niet fel van de eerste bijeenkomst. Daarom zullen enkel de nieuwe items besproken worden.

Aanwezigheid controleren

Tijdens elke bijeenkomst wordt hardop nagegaan of iedereen aanwezig is. Wanneer een oudere om een bepaalde reden niet aanwezig is op de bijeenkomst, biedt dit als begeleider de mogelijkheid om dit te vertellen aan de andere deelnemers. Hiermee geeft men aan de oudere de boodschap dat hun aanwezigheid wordt gerespecteerd en dat er interesse wordt getoond voor de reden van afwezigheid.

Korte terugblik op de vorige bijeenkomst

In het kort wordt het thema van de vorige bijeenkomst aangehaald. Tijdens een rondje kan iedereen iets vertellen of vragen over de vorige bijeenkomst.

Inleiden van de bijeenkomst

Hier wordt overlopen wat er op het programma staat tijdens deze bijeenkomst en wordt er iets verteld over het thema dat deze keer aan bod komt.

Bespreken van de huiswerkopdracht

Dit is van toepassing als er op het einde van de vorige bijeenkomst aan de deelnemers werd gevraagd om iets voor te bereiden voor deze bijeenkomst. Voorbeelden van huiswerkopdrachten kunnen zijn:

- Nadenken over het thema
- Nadenken over een voorwerp dat past bij dit thema
- Meebrengen van voorwerpen, foto's
- ...

Belangrijk hierbij is dat wanneer er een huiswerkopdracht wordt gegeven, dat er de volgende bijeenkomst aandacht wordt aan besteed. Want wanneer dit niet gebeurt dooft het enthousiasme bij de deelnemers om de volgende keer iets voor te bereiden. (Barendsen, & Boonstra, 2005, p. 152-153; Buijssen, & Poppelaars, 1997, p. 49-52)

De laatste bijeenkomst

De laatste bijeenkomst staat in het teken van afscheid. En afscheid betekent terugblikken, in dit geval op de bijeenkomsten. Tegen de laatste bijeenkomst zullen vele deelnemers met gemengde gevoelens zitten. Sommige ouderen gaan het spijtig vinden dat het de laatste bijeenkomst is, omdat ze het plezier dat ze beleefde aan de bijeenkomsten gaan missen. Langs de andere kant zullen ze ook blij zijn dat ze dit hebben mogen ervaren. De taak van de begeleider bestaat erin de ouderen de mogelijkheid te geven om deze gevoelens te uiten.

Men probeert deze bijeenkomst af te sluiten op een feestelijke manier.

(Barendsen, & Boonstra, 2005, p. 163; Buijssen, & Poppelaars, 1997, p. 52-53)

Evalueren

Na elke bijeenkomst wordt deze geëvalueerd. Belangrijke aandachtspunten zijn:

- Hoe verliep de bijeenkomst?
- Welke deelnemers waren het meeste aan het woord? Wie waren stil tijdens de bijeenkomst?
- Hoe verliep de samenwerking tussen de begeleiders?
- Zijn er nog bijzonderheden opgevallen?
- Is het doel van deze bijeenkomst bereikt?
- Zijn er de volgende keer aanpassingen nodig?
- Wat zijn relevante gegevens voor in het zorgdossier?

(Buijssen, & Poppelaars, 1997, p. 52)

3.3.4.2 Thema's

Voor reminiscentie zijn alle onderwerpen of thema's geschikt. Er geldt wel de voorwaarde dat ze uitnodigen tot herinneringen met een positieve gevoelsassociatie. Bij de keuze van de thema's is het belangrijk om in te spelen op de persoonlijke geschiedenis van de oudere. Dit betekent dat men thema's kiest waarover de bejaarde uit eigen ervaring iets kan vertellen. Het intakegesprek is hiervoor een goed hulpmiddel om het leven van de oudere in kaart te brengen.

3.3.4.3 Triggers

In het geheugen zit een massa van informatie. Wanneer één of andere aanwijzing (een trigger) overeenkomt met wat is opgeslagen in het geheugen en er zich verschillende elementen met elkaar verbinden, dan herinnert men zich iets.

(Doucet, 2000, p. 47)

Herinneringen kunnen spontaan worden opgeroepen door stimuli uit de naaste omgeving. Als voorbeeld denkt men aan het horen van een liedje waardoor men terugdenkt aan een gebeurtenis van vroeger. Een gebeurtenis of ervaring uit het verleden komt ineens helder naar boven en wordt opnieuw ervaren, zoals men het de eerste keer voelde.

Tijdens de reminiscentie gaat men bewust deze triggers toevoegen aan de omgeving om het ophalen van herinneringen te stimuleren.

Er wordt ingespeeld op de vijf zintuigen waarover een mens beschikt (gezicht, gehoor, reuk, smaak en tast), omdat deze in staat zijn om herinneringen van vroeger op te roepen. (Buijssen, & Poppelaars, 1997, p. 40)

De triggers dienen op een bepaalde manier gebruikt te worden. Zo wordt maar één trigger tegelijk aangeboden, omdat er anders gevaar is op overstimulatie van de oudere met een lichte vorm van dementie. Hierdoor kan de oudere onrustig worden. De triggers die men achtereenvolgens gebruikt, dienen verband te hebben met elkaar. De triggers sluiten aan bij het thema en hebben dus niet te maken met uiteenlopende onderwerpen. De triggers moeten zoveel mogelijk aansluiten bij de achtergrond van de bejaarden. (Buijssen, & Poppelaars, 1997, p. 44-45; Doucet, 2000, p.50)

Men kan triggers vinden in bibliotheken, op rommelmarkten, bij grootouders op zolder, in gemeente- en streekarchieven, op scholen, in museums, op internet,...

(Buijssen, & Poppelaars, 1997, p. 45)

Visuele triggers

De visuele triggers spelen in op 'het zien'. Hierbij valt te denken aan foto's, prenten, tekeningen, voorwerpen, dia's, films of andersoortige afbeeldingen.

Auditieve triggers

'Het horen' wordt benadrukt bij de auditieve triggers. Geluiden worden automatisch geassocieerd met beelden. Muziek is de goede auditieve trigger. Ouderen houden ervan om te luisteren naar muziek van vroeger, maar genieten er ook van om zelf mee te zingen. Ook verhalen, gedichten, volksspreuken en spreekwoorden zijn auditieve triggers.

Geur als trigger

Geuren kunnen ook herinneringen oproepen. Voedsel, bloemen, planten, koffie, zeep, kolen, kruiden, boenwas,... zijn allemaal triggers met een specifieke geur.

Smaak als trigger

De smaak als trigger speelt in op het proeven van allerhande gerechten. Het proeven van verschillende smaken kan herinneringen oproepen.

Tactiele triggers

De huid van de vingertoppen en de rest van de hand is rijk aan tastzintuigen. Deze tastzintuigen kunnen herinneringen stimuleren door het betasten en bevoelen van voorwerpen. Belangrijk bij deze triggers is dat ze goed hanteerbaar zijn voor de oudere. Breekbare voorwerpen, zware voorwerpen en voorwerpen die moeilijk vast te houden zijn, worden beter niet gebruikt.

(Buijssen, & Poppelaars, 1997, p. 40-44; Doucet, 2000, p. 47-49)

3.3.4.4 Activiteiten

Er kunnen ook uitstappen geregeld worden buitenshuis, zoals een museumbezoek. Echter kunnen er ook activiteiten binnenshuis georganiseerd worden, zoals een modeshow, dansmiddag,... Belangrijk hierbij is dat men dit goed voorbereid.

(Buijssen, & Poppelaars, 1997, p. 27)

3.3.5 De begeleiding

3.3.5.1 Leiderschapstijl

De leiderschapstijl is afhankelijk van de groepssamenstelling en de doelstellingen. Algemeen kunnen we zeggen dat het leiderschap dient actief, gestructureerd en ondersteunend te zijn, dus niet-beoordelend en niet-confronterend. Er mag extra nadruk gelegd worden op het plezier beleven, het genot, de humor en het zich goed voelen. Dit omdat deze belangrijk zijn.

Hierbij wordt de bejaarde aangemoedigd door hem vragen te stellen om zijn herinneringen te delen. Er wordt de voorkeur gegeven om te starten met open vragen. Als begeleider geeft men geregeld korte samenvattingen, want dit geeft structuur aan het gesprek. Daarbij probeert men de oudere te helpen om zijn emoties te verwoorden. Men respecteert het als iemand over een bepaald onderwerp niet wil praten omdat dit te gevoelig is. Ieders herinneringen zijn even waar. Het tempo van het gesprek dient men af te stemmen op de deelnemers. Wanneer men merkt dat de ouderen hun leven met de anderen gaan vergelijken, wordt er verwacht van de begeleider dat men erover waakt dat er geen competitie sfeer heerst.

(Buijssen, & Poppelaars, 1997, p. 56; Doucet, 2000, p. 57-58)

3.3.5.2 Aantal begeleiders

Het aantal begeleiders is afhankelijk van de doelgroep en de ervaring als begeleider in werken met groepen. Bij personen met een lichte vorm van dementie wordt er twee begeleiders aangeprezen. Dit omdat deze ouderen minder gemakkelijk op elkaar reageren, sneller afgeleid zijn, elkaar minder goed begrijpen, minder samenhangend praten en meer op zichzelf gericht zijn. Ook kunnen zij minder goed 'schakelen' van heden naar verleden en omgekeerd. Zij blijven soms steken in het verleden.

Er wordt meestal gewerkt met een begeleider en co-begeleider. Waarbij de begeleider de bijeenkomst leidt en de co-begeleider ondersteunt. Toch hoort hierbij de opmerking dat het in de praktijk vaak begeleid wordt door één begeleider.

(Buijssen, & Poppelaars, 1997, p. 27, 67-68)

3.3.5.3 Hanteren van problemen

Tijdens de bijeenkomsten kunnen er zich probleemsituaties voordoen. Hieronder wordt hier verder op ingegaan.

Verandering van groepssamenstelling

Wanneer één van de deelnemers afwezig is, geeft men duidelijk de reden aan van zijn afwezigheid. Dit voorkomt dat de deelnemers gaan denken dat het door de groep komt. Als iemand niet aanwezig is en de begeleider niet heeft ingelicht, laat men de andere deelnemers weten dat men met de betrokkene contact gaat opnemen.

Wanneer een deelnemer, door een ziekte of door een andere reden, niet meer naar de bijeenkomsten komt, wordt deze 'lege' stoel niet opgevuld met een nieuw groepslid. Anders geeft dit de indruk dat iedereen uitwisselbaar is.

Onderlinge conflicten

Het kan voorkomen dat twee of meer deelnemers die elkaar niet liggen en hier openlijk blijk van geven. Als groepsbegeleider mag men dit niet tolereren. Daarom kan men na de bijeenkomst deze deelnemers apart nemen en proberen om deze zaak uit te praten. Wanneer dit niet lukt, kan men de deelnemers nog uit de groep zetten. Dit kan grote consequenties hebben op de overige groepsleden. Men heeft hiermee de machtspositie van groepsleider benadrukt en dit kan bij de overige groepsleden gevoelens van angst, onzekerheid en machteloosheid oproepen. Daarom is het ook niet raadzaam om deze laatste stap te ondernemen. Men doet dit pas als de eerste niet lukt.

Dominante of stille groepsleden

Sommige deelnemers nemen constant het woord en geven anderen niet de kans om iets te zeggen. Als begeleider gaat men deze deelnemer wijzen op de afspraak die vooraf gemaakt is, namelijk dat iedereen naar elkaar luistert en elkaar laat uitspreken. Om het ingrijpen gemakkelijker te maken kan men als begeleider eerst een complimentje geven. Bijvoorbeeld: 'U bent een heel enthousiaste deelnemer, maar soms echter iets te enthousiast.'

Langs de andere kant zijn er ook deelnemers die tegenovergesteld gedrag vertonen. Zij zijn al tevreden als zij in de groep zitten en naar elkaar luisteren. De taak van de begeleider is om deze 'stille' mensen ook te betrekken bij het gesprek. Dit kan men doen door een 'rondje' te maken, waarbij iedereen aan de beurt komt.

Angst

Sommige ouderen dwalen af en worden angstig als ze geconfronteerd worden met hun onsamenhangende gedachtegang. Angst kan men herkennen als in handen wringen, transpireren, een andere kant opkijken, trommelen met de vingers, schuifelen met de voeten, snel praten, weg willen. Bij ouderen met een lichte vorm van dementie dient men hier extra aandachtig voor te zijn.

Als begeleider probeert men dit op te lossen door de oudere tijdig te onderbreken en gerichte vragen te stellen, zoals 'Vertelt u me eens over ...' Op deze manier wordt er geholpen bij het structureren van de gedachten en voorkomt men dat de oudere te angstig wordt.

Repeteren van herinneringen

Soms kan het gebeuren dat ouderen steeds hetzelfde vertellen. Als begeleider kan men specifieke gerichte vragen stellen of veranderen van onderwerp.

Onzekerheid

Sommige ouderen zijn door hun negatief zelfbeeld zeer onzeker over zichzelf en over wat ze over vroeger te vertellen hebben. Ze hebben heel veel positieve bevestiging nodig. Een negatief zelfbeeld zorgt ervoor dat deze ouderen niet uit zichzelf over herinneringen vertellen, omdat zij vinden dat deze herinneringen toch 'niet interessant of leuk genoeg zijn'.

Wanneer deze ouderen zich toch laten overhalen om iets te zeggen, begint of eindigt hun verhaal meestal met te zeggen dat het toch niet veel voorstelde.

Als begeleider kan men deze ouderen steunen door hen te vragen naar voorbeelden uit het verleden van bekwaamheid, bemind zijn en gerespecteerd zijn.

Men kan hen herinneren aan eerdere prestaties. Men kan deze ouderen regelmatig bevestigen. Alle herinneringen zijn belangrijk, men moedigt deze ook aan, tenzij deze over zwakheden en mislukkingen gaan. Ook als men zelf niet direct het belang ziet van deze herinnering.

Men haalt eerdere uitspraken van de oudere aan om het negatieve zelfbeeld positief te beïnvloeden. (Buijssen, & Poppelaars, 1997, p. 57-60)

3.4 Besluit

Uit bovenstaande informatie is het duidelijk dat een goede voorbereiding uiterst belangrijk is om een geslaagde groepsreminiscentie of individuele reminiscentie uit te bouwen. Door de deelnemers beter te kennen via het intakegesprek kunnen doelstellingen gekoppeld worden aan de noden van deze mensen. Vervolgens kan men de thema's en het gebruik van de triggers hieraan aanpassen.

Bij reminiscentie is het dus belangrijk dat het geheel aansluit bij de belevingswereld van de bejaarde.

Wanneer er zich problemen in de groep voordoen, is het belangrijk dat hierop onmiddellijk wordt ingegaan.

De begeleiding dient actief, gestructureerd en ondersteunend te zijn, dus niet-beoordelend en niet-confronterend.

4 Geïntegreerde reminiscentie

4.1 Inleiding

Tijdens geïntegreerde reminiscentie gaat men de verkregen informatie van de bewoner gebruiken in de dagelijkse zorg. Dit kan men doen op vier gebieden. Deze worden hieronder verder toegelicht.

4.2 Tijdens de hygiënische zorg

‘Wanneer en hoe was jij je?’ Dit is de centrale vraag die voor iedereen duidelijk zeer persoonlijk is. Gedurende het leven heeft iedereen zelfzorggewoontes waar men zelden vanaf stapt, tenzij de omstandigheden ertoe verplichten. Tijdens de intramurale zorg of tijdens de thuiszorg wordt hier vaak weinig aandacht aan besteed. Zo komen ouderen terecht in een situatie waarbij de zelfzorggewoontes overboord gegooid worden.

Door het gebruik van reminiscentie vertrekt men van hoe de oudere het wil en hoe zij/hij het altijd heeft gedaan. Vanzelfsprekend zijn er grenzen verbonden aan dit zelfbeschikkingsrecht. Het gebrek aan hygiëne kan de normen overschrijden. Deze normen worden vastgelegd na een grondige bespreking in teamverband.

4.3 Het respecteren van gewoontes

Binnen de maatschappelijke grenzen brengen mensen structuur aan in hun leven, verschillend van persoon tot persoon. Deze bepaalde handelingen of gewoontes bieden een zekere veiligheid en een goed gevoel voor de mens. Bij oudere mensen zitten deze gewoontes en de ervaringen hierdoor er goed in. Ze zijn erop ingesteld. Het lijkt of ze niet zonder kunnen.

Binnen de reminiscentie kunnen we oog hebben voor deze gewoontes. Enkele voorbeelden: het vieren van feestdagen, bepaalde periodes in het jaar hebben een bijzondere betekenis, de seizoenen, het lezen van bepaalde kranten of tijdschriften, seksuele gewoontes, kapsel verzorgen, maquillage, pedicure, naar het toilet gaan, rookgewoontes, slaapgewoontes, godsdienstbeleving, kleding, koffie, jenevertje,...

4.4 Tijdens de maaltijden

De maaltijden op een dag zijn voor ouderen altijd belangrijke momenten geweest. Ze vroegen uren arbeid in de keuken en in de tuin. Voor het merendeel was de keuken de belangrijkste en gezelligste plaats in het huis. In de intramurale zorg worden maaltijden veel te functioneel bekeken en losgekoppeld van de ervaringswereld van de oudere. De oudere mensen eten voedsel klaargemaakt door een grootkeuken waar ze om hygiënische redenen niet mogen komen. Het voedsel wordt door de zorgverleners opgeschepd op hun bord. De hoeveelheid en het geven van de saus op hun vlees of op hun aardappelen, wordt beslist door de zorgverleners. Algemeen kan men stellen dat deze eetgewoontes niet aanleunen bij de oorspronkelijke eetgewoontes van de oudere mens.

Door de geur en smaak bieden maaltijden en voeding bijzonder veel mogelijkheden voor geïntegreerde reminiscentie, want de geur en smaak wekken herinneringen op.

Enkele voorbeelden: maaltijden mee bereiden, mensen zelf laten kiezen waar ze gaan zitten, de kookpot op tafel zetten en de bejaarde zelf laten opscheppen, tafel dekken, tafel afruimen, afwassen, koffie drinken, bier drinken, jenevertje, ...

4.5 Het aanpassen van de omgeving

Hier staat één vraag centraal: 'Hoe pas ik de omgeving aan de ervaringswereld van de bejaarde aan om een zo veilig mogelijke milieu te creëren voor die bejaarde?' Dit kan gebeuren door triggers waarop de bejaarde positief reageert, toe te voegen aan de omgeving. Voorbeelden van triggers: foto's, voorwerpen, muziek,...

Het is belangrijk dat de bejaarde zijn omgeving (het rusthuis) ervaart als iets herkenbaars. Dit zowel op gebied van architectuur als van inrichting. Vb. een klok dient herkenbaar te zijn als een klok en is dus niet digitaal.

Het rusthuis dient gezellig te zijn, dit kan men bekomen door gebruik te maken van warme materialen en kleuren.

Men kiest voor kleinschalige woongebieden, waarbij de leefruimte sterk lijkt op een woonkamer zoals deze thuis is. Men leeft hierin ook met het aantal mensen dat er in een gezin leeft. Dit kan met 8 à 10 mensen, omdat er vroeger grotere gezinnen waren dan nu.

Daarbij kan de bejaarde zijn kamer inrichten met persoonlijke spullen, zodat de bejaarde zich meer thuis voelt.

Het 'zorgen voor' zien we bij heel wat ouderen naar boven komen. Dit mag men zeker toelaten, indien de medebewoner akkoord is.

Tijdens de reminiscentie kan men op zoek gaan hoe men de omgeving kan aanpassen aan de ervaringswereld van de bejaarden.

Op gebied van architectuur is dit niet altijd te realiseren, maar voor kleine details kan er wel aandacht geschonken worden.

(Doucet, 2000, p. 69-83)

4.6 Besluit

Uit het bovenstaande kan men besluiten dat geïntegreerde reminiscentie zich richt op vier gebieden. Toch dien ik hierbij te vermelden, dat afhankelijk van de instelling en van de oudere het ene gebied meer op de voorgrond zal treden dan het andere.

5 Meetinstrument

5.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt de effectiviteit van het eindwerk getoetst. Om dit op een wetenschappelijke manier te doen, maak ik gebruik van het meetinstrument Qualidem. Aan de hand van dit meetinstrument evalueer ik het eindwerk op drie momenten, namelijk voor het starten van de eerste reminiscentiesessie, in het midden van het eindwerk en als het eindwerk wordt beëindigd.

5.2 Qualidem

5.2.1 *Theoretische achtergrond*

Dit is een recent meetinstrument om de kwaliteit van het leven bij mensen met dementie in verpleeg- en verzorgtehuizen te meten.

Het is bedoeld voor afname door hulpverleners bij mensen boven de 65 jaar met lichte tot ernstige dementie. Hierbij verschilt het van andere meetinstrumenten, omdat dit meetinstrument geschikt is voor alle stadia van dementie.

Nieuw is ook dat er rekening wordt gehouden met de relatie van bewoners met hulpverleners en medebewoners en met de wijze waarop de bewoners omgaan met de omgeving.

Dit meetinstrument kan gebruikt worden in wetenschappelijk onderzoek om het effect van een interventie te meten en kan met regelmaat toegepast worden in de praktijk om het effect van het zorgbeleid te bepalen. Daarbij kan het ook de dagelijkse zorgpraktijk evalueren ter verbetering van die zorg.

De betrouwbaarheidscoëfficiënt varieert van net acceptabel tot zeer goed. Dit maakt dit instrument geschikt voor gebruik in effectonderzoek en voor het beoordelen van effecten van het zorgbeleid en de zorgpraktijk.

Het meetinstrument wordt het beste door minimum twee hulpverleners ingevuld die dagelijks met de bewoner omgaan.

In bijlage 8 vindt u een voorbeeld van dit meetinstrument.

Het meetinstrument bestaat uit 40 vragen die gescoord worden van 0 tot 3. Deze scores worden gemaakt door na te gaan of het antwoord op de vraag nooit, zelden, soms of vaak voorkomt. Uiteindelijk worden alle scores van dezelfde richtletter (A, B, C, D, E, F, G, H, I of J) opgeteld en ingevuld in de tabel van de scoreberekening. **Hoe hoger de score, des te hoger is de kwaliteit van het leven van de bewoner.**

Hieronder geef ik de tabel van de scoreberekening weer.

(Etterna, Teake, de Lange, Jacomine, Droës, Rose-Marie, Mellenbergh, Don, & Miel, Ribbe, mei 2005)

5.2.2 *Praktische uitwerking*

Hieronder ga ik per bewoner aan de hand van de scoreberekening de evolutie weergeven van het effect van het eindwerk.

De eerste score dateert van 6 en 9 december 2005.

De tweede score dateert van 17 en 23 januari 2006.

De derde en laatste score dateert van 6 en 7 februari 2006.

M.D.G.

Tabel 5.1 Scoreberekening

<i>Subschaal (aantal vragen)</i>	<i>Scorebereik</i>	<i>Score 1</i>	<i>Score 2</i>	<i>Score 3</i>
A: Zorgrelatie (7)	0 - 21	19	20	21
B: Positief effect (6)	0 - 18	17	18	18
C: Negatief effect (3)	0 - 9	3	3	6
D: Rusteloos, gespannen gedrag (3)	0 - 9	3	4	7
E: Positief zelfbeeld (3)	0 - 9	7	6	9
F: Sociale relaties (6)	0 - 18	17	18	18
G: Sociaal isolement (3)	0 - 9	8	9	9
H: Zich thuis voelen (4)	0 - 12	12	12	12
I: Iets om handen hebben (2)	0 - 6	5	6	6
J: Overige vragen bedoeld voor verder onderzoek		7	8	8

Besluit M.D.G.

M.D.G. is voor alle subschalen gestegen in score. Dit betekent dat haar levenskwaliteit is gestegen.

P.J.

Tabel 5.2 Scoreberekening

<i>Subschaal (aantal vragen)</i>	<i>Scorebereik</i>	<i>Score 1</i>	<i>Score 2</i>	<i>Score 3</i>
A: Zorgrelatie (7)	0 - 21	15	14	20
B: Positief effect (6)	0 - 18	10	8	17
C: Negatief effect (3)	0 - 9	3	2	5
D: Rusteloos, gespannen gedrag (3)	0 - 9	0	0	4
E: Positief zelfbeeld (3)	0 - 9	3	3	4
F: Sociale relaties (6)	0 - 18	14	13	17
G: Sociaal isolement (3)	0 - 9	6	6	6
H: Zich thuis voelen (4)	0 - 12	10	7	12
I: Iets om handen hebben (2)	0 - 6	2	3	4
J: Overige vragen bedoeld voor verder onderzoek		9	9	9

Besluit P.J.

P.J. is voor bijna alle subschalen gestegen in score. Voor de twee waar ze niet voor gestegen is, is ze toch op constante score gebleven. Dit betekent dat haar levenskwaliteit, ondanks de vorderende dementie, is gestegen.

J.N.

Tabel 5.3 Scoreberekening

<i>Subschaal (aantal vragen)</i>	<i>Scorebereik</i>	<i>Score 1</i>	<i>Score 2</i>	<i>Score 3</i>
A: Zorgrelatie (7)	0 - 21	14	16	16
B: Positief effect (6)	0 - 18	11	13	16
C: Negatief effect (3)	0 - 9	5	5	4
D: Rusteloos, gespannen gedrag (3)	0 - 9	7	5	5
E: Positief zelfbeeld (3)	0 - 9	2	4	2
F: Sociale relaties (6)	0 - 18	13	14	13
G: Sociaal isolement (3)	0 - 9	7	7	7
H: Zich thuis voelen (4)	0 - 12	10	9	11
I: Iets om handen hebben (2)	0 - 6	1	2	0

J: Overige vragen bedoeld voor verder onderzoek		5	8	4
---	--	---	---	---

Besluit J.N.

J.N. is voor een drietal subschalen gestegen in score. Daarbij heeft ze nog een drietal subschalen waarvoor ze op gelijke score is gebleven als voordien. Een viertal subschalen zijn gedaald, maar er zijn geen grote getalsverschillen. Dit betekent dat haar levenskwaliteit, ondanks de vorderende dementie, is gestegen.

J.V.B.

Tabel 5.4 Scoreberekening

<i>Subschaal (aantal vragen)</i>	<i>Scorebereik</i>	<i>Score 1</i>	<i>Score 2</i>	<i>Score 3</i>
A: Zorgrelatie (7)	0 - 21	20	15	15
B: Positief effect (6)	0 - 18	17	16	18
C: Negatief effect (3)	0 - 9	7	5	6
D: Rusteloos, gespannen gedrag (3)	0 - 9	4	3	6
E: Positief zelfbeeld (3)	0 - 9	9	9	9
F: Sociale relaties (6)	0 - 18	16	15	17
G: Sociaal isolement (3)	0 - 9	6	7	8
H: Zich thuis voelen (4)	0 - 12	11	12	12
I: Iets om handen hebben (2)	0 - 6	6	6	6
J: Overige vragen bedoeld voor verder onderzoek		8	8	9

Besluit J.V.B.

J.V.B. is voor bijna alle subschalen gestegen in score. Daarbij heeft ze nog een tweetal subschalen waarvoor ze op constante score is gebleven als voordien. Een tweetal subschalen zijn gedaald, maar er zijn geen grote getalsverschillen. Dit betekent dat haar levenskwaliteit, ondanks de vorderende dementie, is gestegen.

M.V.

Tabel 5.5 Scoreberekening

<i>Subschaal (aantal vragen)</i>	<i>Scorebereik</i>	<i>Score 1</i>	<i>Score 2</i>	<i>Score 3</i>
A: Zorgrelatie (7)	0 - 21	15	13	16
B: Positief effect (6)	0 - 18	9	9	16
C: Negatief effect (3)	0 - 9	5	5	5
D: Rusteloos, gespannen gedrag (3)	0 - 9	5	5	5
E: Positief zelfbeeld (3)	0 - 9	8	5	9
F: Sociale relaties (6)	0 - 18	3	8	14
G: Sociaal isolement (3)	0 - 9	8	5	7
H: Zich thuis voelen (4)	0 - 12	12	10	12
I: Iets om handen hebben (2)	0 - 6	0	2	2
J: Overige vragen bedoeld voor verder onderzoek		4	6	6

Besluit M.V.

M.V. is voor bijna alle subschalen gestegen in score. Daarbij heeft ze nog een drietal subschalen waarvoor ze op gelijke score is gebleven als voordien. Eén subschaal is gedaald, maar er is geen groot getalsverschil. Dit betekent dat haar levenskwaliteit, ondanks de vorderende dementie, is gestegen.

F.C.

Tabel 5.6 Scoreberekening

<i>Subschaal (aantal vragen)</i>	<i>Scorebereik</i>	<i>Score 1</i>	<i>Score 2</i>	<i>Score 3</i>
A: Zorgrelatie (7)	0 - 21	20	19	17
B: Positief effect (6)	0 - 18	18	12	13
C: Negatief effect (3)	0 - 9	7	6	8
D: Rusteloos, gespannen gedrag (3)	0 - 9	6	7	8
E: Positief zelfbeeld (3)	0 - 9	9	5	7
F: Sociale relaties (6)	0 - 18	13	9	7
G: Sociaal isolement (3)	0 - 9	9	7	9
H: Zich thuis voelen (4)	0 - 12	12	10	11
I: Iets om handen hebben (2)	0 - 6	3	1	4
J: Overige vragen bedoeld voor verder onderzoek		1	1	3

Besluit F.C.

F.C. is voor een viertal subschalen gestegen in score. Daarbij heeft ze nog één subschaal waarvoor ze op gelijke score is gebleven als voordien. Een vijftal subschalen zijn gedaald, maar er zijn hier voor sommige subschalen wel grotere getalsverschillen. Toch durf ik hier besluiten dat haar levenskwaliteit is gestegen. Omdat ik vermoed dat ze de eerste keer te goed gescoord is. F.C. zat heel veel op haar kamer en kwam nooit onder de mensen, ze was afhankelijk van anderen voor sociaal contact. Nu ging ze elke week mee naar een activiteit buiten haar kamer en ging ze mee naar het Gasthuismuseum.

L.W.

Tabel 5.7 Scoreberekening

<i>Subschaal (aantal vragen)</i>	<i>Scorebereik</i>	<i>Score 1</i>	<i>Score 2</i>	<i>Score 3</i>
A: Zorgrelatie (7)	0 - 21	13	15	14
B: Positief effect (6)	0 - 18	8	10	15
C: Negatief effect (3)	0 - 9	1	3	6
D: Rusteloos, gespannen gedrag (3)	0 - 9	2	7	7
E: Positief zelfbeeld (3)	0 - 9	0	4	7
F: Sociale relaties (6)	0 - 18	10	13	15
G: Sociaal isolement (3)	0 - 9	7	8	9
H: Zich thuis voelen (4)	0 - 12	8	10	10
I: Iets om handen hebben (2)	0 - 6	4	4	5
J: Overige vragen bedoeld voor verder onderzoek		3	6	6

Besluit L.W.

L.W. is voor alle subschalen gestegen in score. Dit betekent dat haar levenskwaliteit is gestegen.

G.V.

Tabel 5.8 Scoreberekening

<i>Subschaal (aantal vragen)</i>	<i>Scorebereik</i>	<i>Score 1</i>	<i>Score 2</i>	<i>Score 3</i>
A: Zorgrelatie (7)	0 - 21	12	10	13
B: Positief effect (6)	0 - 18	11	14	14
C: Negatief effect (3)	0 - 9	5	5	5
D: Rusteloos, gespannen gedrag (3)	0 - 9	7	4	4
E: Positief zelfbeeld (3)	0 - 9	7	5	5

F: Sociale relaties (6)	0 - 18	7	14	14
G: Sociaal isolement (3)	0 - 9	2	6	5
H: Zich thuis voelen (4)	0 - 12	6	7	10
I: Iets om handen hebben (2)	0 - 6	2	3	3
J: Overige vragen bedoeld voor verder onderzoek		7	7	8

Besluit G.V.

G.V. is voor bijna alle subschalen gestegen in score. Daarbij heeft ze nog één subschaal waarvoor ze op constante score is gebleven als voordien. Op een tweetal subschalen is ze gedaald in score, maar er is geen groot getalsverschil. Dit betekent dat haar levenskwaliteit, ondanks de vorderende dementie, is gestegen.

5.3 Besluit

Door het afnemen van het meetinstrument is het duidelijk geworden dat geïntegreerde reminiscentie de levenskwaliteit van de oudere verbetert.

6 Voorstelling Zusterhof Campus Hadschot

6.1 Inleiding

Binnen dit hoofdstuk wordt Zusterhof Campus Hadschot voorgesteld. Ik sta stil bij de historiek van dit Woon- en Zorgcentrum. In beschrijving leest men wat meer over de indeling van het rusthuis. De opdrachtsverklaring of visie van het Woon- en Zorgcentrum geeft de overtuiging weer van het rusthuis, waar elk personeelslid probeert naar te handelen. Als laatste sta ik stil bij de ergotherapie binnen Zusterhof Campus Hadschot.

6.2 Historiek

Zusterhof Campus Hadschot is een Woon- en Zorgcentrum voor ouderen. Het is gelegen in een rustige omgeving even buiten het centrum van Geel.

Het huidige Woon- en Zorgcentrum Hadschot is het voormalige rusthuis voor Zusters Annonciaden uit Huldenberg.

Sinds 1998 zijn ook leken opgenomen en kunnen bejaarden vanuit deze woonwijk ook in het rusthuis terecht.

Sinds 2001 zijn de rusthuizen Hadschot en Onze-Lieve-Vrouw te Geel gefusioneerd tot één voorziening voor bejaarden: Zusterhof. De doelstelling van deze fusie is te evolueren naar een Woon- en Zorgcentrum voor bejaarden waarin naast de klassieke rusthuis- en RVT-bedden ook andere woonvormen worden aangeboden. In de provincie Antwerpen is het de eerste maal dat twee rusthuizen hun krachten bundelen om toekomstgericht te gaan samenwerken. De partners in deze fusie zijn de Gemeenschap Augustinessen uit Geel, de zogenaamde Gasthuiszusters uit Geel en anderzijds de Zusters Annonciaden uit Huldenberg.

6.3 Beschrijving

Zusterhof Campus Hadschot ligt in een park van 1,5 hectare en beschikt nu al over 64 zeer ruime éénpersoonkamers van 20 m² of 21 m², twee echtparenkamers en grote gemeenschappelijke leefruimtes. Er zijn modern uitgeruste badkamers met een hoog-laagbad en badlift. Ook wordt er gebruikt gemaakt van passieve en actieve tilliften.

Zusterhof Campus Hadschot bestaat uit 4 afdelingen, met op elke verdieping twee afdelingen. Elke verdieping is nu genoemd naar een kruid. Het gelijkvloers is Linde, de eerste verdieping is Marjolein. Linde is onderverdeeld in Linde 1 en Linde 4. Op Linde 1 wonen Zusters en op Linde 4 wonen leken.

Op Marjolein 2 wonen zowel Zusters als leken en op Marjolein 3 wonen leken. Momenteel verblijven er meer leken dan Zusters in het Woon- en Zorgcentrum Hadschot.

De zorg wordt per verdieping gedragen door één multidisciplinair team.

Zusterhof Campus Hadschot beschikt over een cafetaria die elke namiddag open is door de hulp van vrijwilligers. Hier kunnen de bewoners terecht voor een 'gezellige babbel' en een drankje.

6.4 Opdrachtverklaring of visie

Zusterhof is een woon- en zorgcentrum voor ouderen dat steunt op een christelijke inspiratie.

Wij bieden een thuis waarin aandacht is voor totaalzorg met respect voor de eigenheid van de bewoners en zijn sociale omgeving.

We streven naar een individuele aangepaste ondersteuning van iedere bejaarde, vanaf de eerste vraag tot aan de laatste levensfase.

Door samenwerking en overleg streven al onze medewerkers vanuit hun specifieke deskundigheid, bezieling en empathie naar een optimale dienstverlening.

We ontwikkelen voor onze medewerkers een duidelijke visie en een open beleid.

Zij mogen verwachten dat wij hen ondersteunen, motiveren en begeleiden in hun opdracht.

Zij kunnen rekenen op respect, waardering en vertrouwen.

Als open huis nodigen wij uit tot een vlotte samenwerking met een omgeving.

De betrokkenheid van de familie en naasten ervaren wij als een meerwaarde.

Samen met de vrijwilligers zorgen zij voor een dankbare aanvulling waardoor bewoners extra warmte en aandacht genieten.

We evolueren naar een ruime waaier van voorzieningen: rust- en verzorgingstehuis, serviceflats, rusthuisflats, dagverzorging en kortverblijf.

Gaandeweg trachten we de kwaliteit van onze dienstverlening progressief te verbeteren en deze opdrachtverklaring waar te maken.

6.5 Ergotherapie

De ergotherapie behoort tot de dienstverlening. Binnen dit rusthuis werken twee ergotherapeuten en één animatrice.

Het hoofddoel van de ergotherapie is dat de bewoners zich thuis voelen in het rusthuis.

Dit wil men realiseren door in te spelen op de individuele behoeften van de bewoners.

Er is een grote variatie aan activiteiten, namelijk ADL, PDL, relaxatiebaden, handvaardigheidactiviteiten, bingo, verhalen over vroeger, aromatherapie, groepsgym, pastorale activiteiten, verjaardagsfeest,...

De meeste van de activiteiten gaan door in het Kreatiefje, dit is het ergolokaal van het Woon- en Zorgcentrum Zusterhof Campus Hadschot.

7 Het integreren van reminiscentie binnen Zusterhof Campus Hadschot

7.1 Inleiding

In dit hoofdstuk overloop ik in theorie hoe ik de reminiscentie ga integreren binnen Zusterhof Campus Hadschot. In het praktijkgedeelte ga ik mijn aanpak koppelen aan de theorie die ik vooropstelde en eventuele veranderingen vermelden. In mijn praktijkgedeelte maak ik een onderscheid tussen specifieke en geïntegreerde reminiscentie.

7.2 Het integreren in theorie

Als men start met het integreren van een nieuwe benadering in het rusthuis, is het belangrijk om ten eerste stil te staan bij de vraag of deze benadering past binnen de visie van het rusthuis.

In hoofdstuk 6: Voorstelling rusthuis, verwijst ik naar de visie of opdrachtverklaring van Zusterhof Campus Hadschot.

Door het te bestuderen van deze visie, lijkt het mij duidelijk dat geïntegreerde reminiscentie past binnen hun visie. Zij bieden een thuis waarin aandacht is voor totaalzorg met respect voor de eigenheid van de bewoners. Men streeft naar individuele aangepaste ondersteuning voor iedere bejaarde. Dit zijn twee heel belangrijke punten binnen de visie om te kunnen starten met geïntegreerde reminiscentie.

Ten tweede is het belangrijk stil te staan bij de verschillende partijen die te maken krijgen met de benadering.

Als we dit toepassen op de benadering: 'geïntegreerde reminiscentie', merken we dat hier verschillende disciplines mee in aanraking komen.

Geïntegreerde reminiscentie is geen activiteit die in een bepaalde ruimte gebeurt, op een bepaald tijdstip. Daarentegen is het een benadering gebaseerd op de belevingsgerichte benadering. Deze heb ik verder toegelicht in hoofdstuk 1: Dementie. De verschillende disciplines waaraan ik denk zijn: de verpleging, de verzorgenden, de logistieken, de logopedisten, de kinésisten en de ergotherapeuten.

Daarbuiten gaan ook de familieleden van de bewoners en de cliënt of bewoner zelf in contact komen met de benadering.

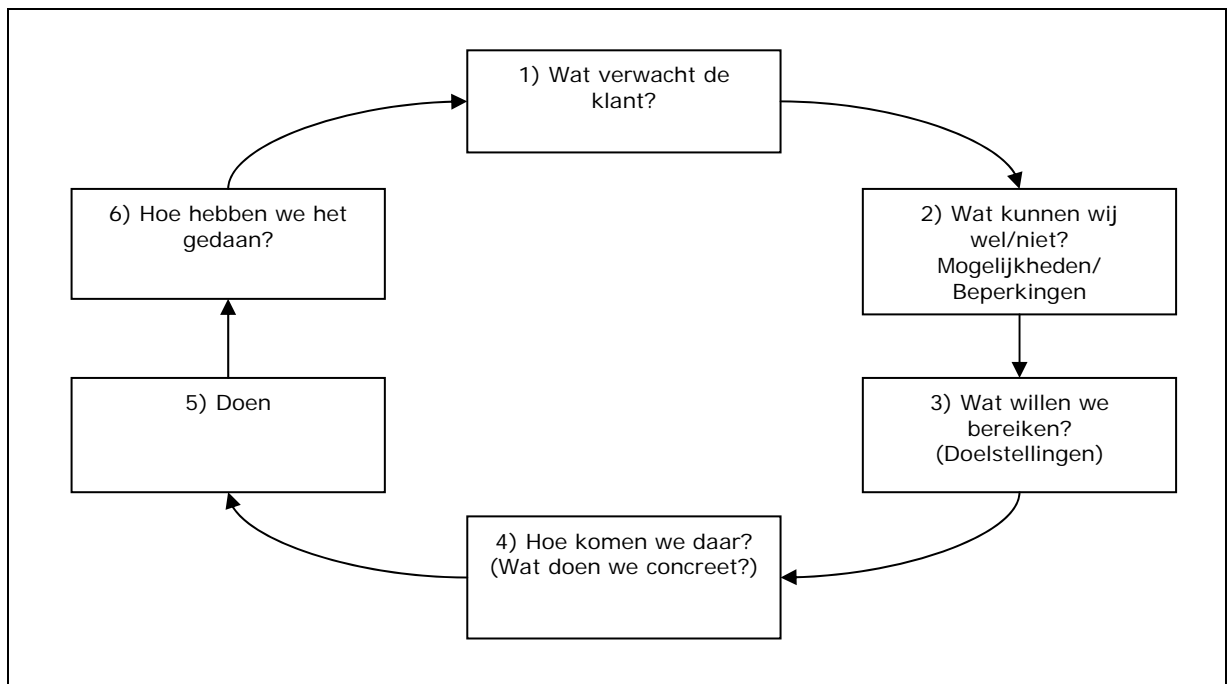
Als we weten welke partijen met de benadering te maken krijgen, is het uiterst belangrijk na te gaan, welke partijen er ook mee moeten werken. Ik denk dan aan de volgende disciplines: verpleging, verzorgenden, logistieken en ergotherapeuten. Ook familie kan ermee werken en bevatten een bron van informatie over hun bewoner. Indien nodig kan hierop beroep gedaan worden.

Hieruit trek ik de conclusie dat deze partijen moeten weten, wat de benadering inhoudt en wat hun taak erin is. Daarom lijkt het mij uiterst belangrijk om deze mensen een theoretisch standpunt mee te geven, met richtlijnen naar de praktijk. Dit wil ik doen door mijn project voor te stellen binnen een teamvergadering. Ik opteer ervoor deze niet te lang te maken, omdat mensen anders minder geneigd gaan zijn om deze te volgen. Ook zet ik alles duidelijk op papier met vermelding van mijn gegevens, zodat ik eventuele vragen kan proberen te beantwoorden.

Wanneer ik dan mijn groep samenstel voor de specifieke reminiscentie, ga ik ook te raden gaan bij de verschillende disciplines. Ik wil hun mening weten over wie er past binnen de groep.

Wanneer de groepssessies starten, start ik ook met de geïntegreerde reminiscentie. Ik ga met de hoofdverpleegster van elke afdeling een afspraak maken om elke week een

vast tijdstip te gebruiken voor een korte briefing met mijn collega's. Een perfect moment is hiervoor de dagelijkse briefing. Hier is het mijn bedoeling om samen met het team te overleggen wat we kunnen veranderen in het leven van onze bewoners. Ik wil dit doen aan de hand van steeds dezelfde structuur. Ik maak hiervoor gebruik van de klantencirkel.

Figuur 7.1 Klantencirkel

Hier kan ik dan ook navragen of zij met eventuele vragen zitten of merken dat iets niet lukt. En dan kunnen we samen tot een oplossing komen, waarin beide partijen zich kunnen vinden.

Om te komen tot bruikbare informatie gaan de verschillende disciplines gedurende de week het observatiepapier invullen dat in elk zorgdossier van de ouderen die deelnemen aan mijn eindwerk zal zitten. We noteren dan wat we hebben gemerkt tijdens de ADL, bedbad of ligbad, tijdens de maaltijdbegeleiding, individuele momenten, gesprekken,... We letten juist op die dingen die het leven binnen het rusthuis meer doen aanleunen bij hun vroegere leven. Er is ook ruimte op dit blad voorzien om opmerkingen te noteren. In bijlage 2 vind je een voorbeeldblad.

Vanuit deze observaties kan men dan tijdens het wekelijkse overlegmoment komen tot afspraken. Deze worden gemaakt door gebruik te maken van de klantencirkel. Nadien wordt de afspraak genoteerd op het afsprakenpapier. Ook hiervan vind u een voorbeeldblad in bijlage 3.

Elke week gaan we die afspraken evalueren en kijken hoe we dit nog kunnen verbeteren. Er moet ook ruimte zijn om steeds meer afspraken te maken.

Toch denk ik ook dat het heel belangrijk is in functie van de bewoner en van het personeel, dat er geleidelijk aan verandering komt in de manier van werken. Een geleidelijke overgang van hun huidige dagelijkse structuur naar een structuur waarin geïntegreerde reminiscentie een plaats heeft. Ik vrees er anders voor dat het na mijn stage terug zal gaan naar de fase voor ik er was. Wat natuurlijk heel spijtig zou zijn voor de bewoners.

7.3 Het integreren in praktijk

7.3.1 *Voor de stage*

7.3.1.1 **Planning**

Voor de stage werden de volgende zaken uitgevoerd:

- De beide multidisciplinaire teams werden geïnformeerd over mijn eindwerk tijdens de teamvergadering.

7.3.1.2 **Korte samenvatting voor teamvergadering**

➤ **Vorbereiding**

Ik heb hiervoor een korte samenvatting gemaakt over mijn eindwerk. In deze samenvatting sta ik stil bij wat reminiscentie is, wat het verschil is tussen geïntegreerde reminiscentie en specifieke reminiscentie. Ook vermeld ik mijn doelstellingen die ik vooropstel. En als laatste licht ik toe wat de taak van het multidisciplinair team is.

In de bijlagen kan men een exemplaar lezen van deze korte samenvatting.

➤ **Uitvoering**

Ik ben mijn eindwerk gaan voorstellen tijdens de teamvergadering aan het team van Marjolein en aan het team van Linde. Tijdens deze voorstelling heb ik mezelf voorgesteld en mijn project. Ik heb hen eerst wat theoretische kennis meegegeven over specifieke en geïntegreerde reminiscentie. Nadien heb ik de doelstellingen van mijn eindwerk toegelicht. In het kort heb ik ook de taak van het multidisciplinair team geschetst. Ik heb de korte samenvatting doorgegeven, zodat iedereen een exemplaar had.

Nadien was er nog tijd om vragen te stellen of opmerkingen te geven.

In het team van Linde voelde ik een enthousiasme voor het project. De hoofdverpleegster stelde praktische vragen. Ook de directeur van Zusterhof Campus Hadschot toonde zijn interesse in het project.

In het team van Marjolein voelde ik een neutrale houding ten opzichte van het project. De hoofdverpleegster stelde ook praktische vragen.

7.3.2 *Week 1*

7.3.2.1 **Planning**

Tijdens week 1 worden de volgende zaken uitgevoerd:

- De bewoners beter leren kennen.

7.3.2.2 **De bewoners beter leren kennen**

➤ **Vorbereiding**

- Praatje maken met de bewoners.
- Vragen stellen aan teamgenoten over de bewoners. (Wie stellen zij voor om deel te nemen aan de groepsreminiscentie?)
- Dossiers doornemen.
- Observatie tijdens de activiteiten.

➤ **Uitvoering**

Ik heb de bewoners beter leren kennen door met hen een praatje te maken tijdens de maaltijden, tijdens de activiteiten of wanneer zij in de living zaten.

Ik heb niet expliciet aan het team gevraagd wie zij voorstelden om deel te nemen aan de groepsreminiscentie. Maar ik heb wel vragen gesteld aan het team over de verschillende bewoners.

De dossiers heb ik niet allemaal doorgenomen. Omdat ik dit te tijdrovend vond en mijn tijd liever nuttiger wilde besteden. Ik heb informatie gevraagd bij de ergotherapeuten en animatrice.

Door middel van verschillende activiteiten heb ik van bepaalde bewoners al een beeld kunnen vormen. Eén activiteit was zeer nuttig om een selectie te maken voor het levensloopspel. Deze activiteit was het voorlezen van verhalen over Geel. Deze verhalen gingen over het hoe het leven vroeger was in Geel. Hier merkte ik fel welke mensen graag praten over vroeger.

Tijdens deze week heb ik de bewoners van Linde beter leren kennen dan deze van Marjolein, omdat ik stage loop op afdeling Linde.

7.3.3 *Week 2*

7.3.3.1 **Planning**

Tijdens week 2 werden de volgende zaken uitgevoerd:

- Een selectie van bewoners maken om deel te nemen aan het levensloopspel
- Een aangepaste versie van het levensloopspel spelen en evalueren
- Een selectie van bewoners maken om deel te nemen aan de groepsreminiscentie
- Informatie geven en afspraken maken met de hoofdverpleegkundigen van Linde en Marjolein i.v.m. eindwerk.

7.3.3.2 **Een selectie van bewoners maken om deel te nemen aan het levensloopspel**

➤ **Vorbereiding**

In overleg met de twee ergotherapeuten beslissen wie geschikt is om deel te nemen.

➤ **Uitvoering**

De selectie van de deelnemers is beslist door overleg met de twee ergotherapeuten. Deze selectie is gebaseerd op de observatie van de vorige week en door hun kennis van de bewoners. Er is rekening gehouden met de pathologie. Er is een selectie gemaakt van 15 bewoners.

7.3.3.3 **Een aangepaste versie van het levensloopspel spelen en evalueren**

➤ **Vorbereiding**

Omschrijving

Aan de hand van een rond spelbord onderverdeeld in 6 categorieën gaat men de bejaarden vragen om te antwoorden op de vraag uit de categorie dat de dobbelsteen aantoont.

De dobbelsteen bestaat uit 6 kleuren die verwijzen naar de 6 categorieën.

Wanneer de bejaarde op de vraag geantwoord heeft mag de volgende gooien met de dobbelsteen. (We volgen het klokprincipe.)

De 6 categorieën zijn:

- School
- Vriendschap
- Werken
- Ouderlijk huis
- Het eigen gezin
- Vrije tijd

Doelstellingen

- De bewoners beleven plezier aan de activiteit.
- De begeleiders observeren de bewoners.
- De begeleiders krijgen een beeld van de bewoners.
- De begeleiders kunnen aan de hand van deze activiteit beslissen wie geschikt is voor de reminiscentiegroep.

Middelen

Door gebruik te maken van een structuurgevende houding ga ik interventies doen die directief van aard zijn. Ik geef duidelijk aan wie aan het woord is en wie hoort te luisteren. Wanneer men praat terwijl iemand anders aan het woord is, wijs ik deze persoon hierop en rem zijn gedrag.

Ik ga de mensen ook aanmoedigen om te praten over hun tijd. Ik ga bijvragen stellen, zodat ze toch iets meer kunnen vertellen over zichzelf. Ik moedig hen ook aan om te praten over zichzelf.

Het spel is een groepsactiviteit, die doorgaat in het Kreatiefje. Het is een gesloten activiteit, waarbij de deelnemers gekozen zijn door de begeleiders. Ik ben de hoofdbegeleider en de ergotherapeut is de co-begeleider.

Ik ga de activiteit rustig en duidelijk uitleggen. Tijdens de activiteit let ik erop dat er naar elkaar geluisterd wordt en dat de activiteit rustig verloopt.

Tijdsduur

De activiteit gaat door van 14.00 u tot en met 15.00u, nadien kunnen de deelnemers een drankje gaan drinken in de cafetaria indien ze dit wensen.

Materiaal

- Houten spelbord.
- Kleurendobbelsteen (hout).
- Kaarten met vragen.

De vragen

School

- Bent u naar school geweest? Zo ja, welke scholen heeft u doorlopen?
- Hoe heeft u de lagere school ervaren?
- Kunt u nog iets vertellen over de lagere school?
- Zaten meisjes en jongens in dezelfde klas?
- Heeft u nog herinneringen aan de eerste schooldag?
- Heeft u nog herinneringen aan een juf/meester op de kleuter- of lagere school?
- Welke leermiddelen gebruikte u op de lagere school?
- Kreeg u les van de zusters?
- Welke vakken kreeg u in de lagere school?
- Welke vakken vond u het leukste op de lagere school? Waarom?
- Hoe was het leslokaal ingericht?
- Hoe laat begon de lagere school?
- Hoe laat waren de lessen afgelopen?
- Op welke dagen ging u vroeger naar school?
- Hoeveel klassen heeft u op de langere school gevolgd?
- Hoe oud was u toen u van de lagere school afkwam?
- Bent u na de lagere school nog naar school geweest?
- Kreeg u huiswerk op de lagere school?
- Was het in uw jeugd gebruikelijk om na de lagere school nog naar school te gaan?
- Gingen jongens langer/korter naar school in uw jeugd?

Vriendschap

- Wie waren je eerste vriendinnetjes/vriendjes op de lagere school?
- Welke herinneringen hebt u aan uw eerste vriendinnetjes/vriendjes van de lagere school?
- Wie waren uw vriendinnen/vrienden toen u een tiener was?

- Heeft u nog dierbare herinneringen aan bepaalde voorvallen of gebeurtenissen met vrienden/vriendinnen in de tienertijd?
- Hoe gingen meisjes en jongens met elkaar om als men tiener was?
- Wanneer was u voor het eerst verliefd?
- Wanneer had u voor het eerst verkering?
- Welke herinneringen heeft u aan uw eerste verkering?
- Wanneer heeft u uw man/vrouw ontmoet?
- Was het toen u jong was de gewoonte om zich te verloven?
- Was er een verlovingsfeest? Zo ja, kunt u iets vertellen over hoe die feesten waren?
- Welke cadeaus kreeg men op een verlovingsfeest?
- Wanneer bent u getrouwd?
- Kunt u zich nog iets herinneren van uw trouwdag?
- Bent u getrouwd op het gemeentehuis en in de kerk?
- Bent u op huwelijksreis geweest?

Werken

- Wat was het beroep van uw vader?
- Wat was het beroep van uw moeder?
- Kunt u zich nog dingen herinneren die uw vader of moeder over hun werk vertelden, zoals bepaalde voorvallen?
- Weet u hoeveel uw vader en moeder verdienden?
- Bij wie kreeg u uw eerste werk?
- Wat was het eerste werk dat u deed?
- Hoeveel verdiende u met dit eerste werk?
- Moest u thuis kostgeld betalen?
- Welke herinneringen heeft u aan uw eerste werk?
- Hoe oud was u toen u voor het eerst ging werken?
- Moest u thuis ook klusjes opknappen? Zo ja, welke?
- Als u thuis klusjes moest opknappen, hoe voelde je hier bij?
- Kreeg je soms een beloning voor die klusjes? Zo ja, kun je nog herinneren welke beloning je kreeg?
- Wat voor werk doen uw kinderen?
- Kunt u iets over het werk van uw kinderen vertellen?

Ouderlijk huis

- Waar bent u geboren?
- In welke plaatsen of streken heeft u uw kindertijd doorgebracht?
- Staat uw ouderlijk huis er nog?
- Wat herinnert u zich nog aan uw ouderlijk huis?
- Hoe was uw ouderlijk huis ingericht?
- Kunt u nog vertellen over gebeurtenissen in en rondom uw ouderlijk huis?
- Hoe werd uw ouderlijk huis van warmte voorzien?
- Hoe werd uw ouderlijk huis van licht voorzien?
- Hoe werd uw ouderlijk huis van water voorzien?
- Bent u ooit toen u bij uw ouders woonde verhuisd?
- Heeft u broers of zussen?
- Naar wie zijn uw ouders genoemd en waarom?
- Was het vroeger de gewoonte dat kinderen werden vernoemd naar hun ouders of grootouders? Zo ja, waarom?
- Hoe heten uw broers en zussen?
- Welke herinneringen heeft u aan uw broers of zussen?
- Had u een lievelingsfamilielid? Zo ja, waarom?

Het eigen gezin

- Bent u getrouwd?
- Welke leeftijd had u toen u trouwde?
- Hoe heet uw man/vrouw?
- Heeft u zelf kinderen? Zo ja, hoeveel?
- Wat zijn de namen van uw kinderen?

- Zijn uw kinderen vernoemd naar uw ouders of schoonouders? Zo ja, waarom?
- Hoe voelt het om zwanger te zijn?
- Heeft u uw kinderen anders opgevoed dan de manier waarop uw ouders u hebben opgevoed?
- Waren u en uw man het altijd eens over de opvoeding van uw kinderen?
- Als uw kinderen stout waren, hoe strafte u ze?
- Zijn uw kinderen getrouwd?
- Wat doen uw kinderen om de kost te verdienen?
- Heeft u kleinkinderen? Zo ja, hoeveel?
- Is een van uw kleinkinderen naar u of naar uw man genoemd? Wat vindt u daar van?

Vrije tijd

- Hoe bracht u als schoolkind uw vrije tijd door?
 - Lazen uw ouders wel eens voor uit een boek of vertelden ze verhaaltjes? Kunt u zich nog iets herinneren van die verhaaltjes?
 - Hoe speelde u?
 - Had u veel vrije tijd om te spelen? Zo nee, hoe kwam dat?
 - Kunt u zich herinneren wat u als tiener in uw vrije tijd deed?
 - Heeft u aan sport gedaan?
 - Wat voor boeken las u vroeger?
 - Heeft u als kind een muziekinstrument leren spelen?
 - Luisterde u in uw tienertijd naar muziek?
 - Wat was in uw tienertijd uw lievelingsmuziek?
 - Hoe werden in uw kindertijd verjaardagen gevierd?
 - Hoe vierde u verjaardagen in uw gezin?
 - Kunt u zich nog verjaardagscadeautjes herinneren die u als kind gekregen heeft?
 - Hoe werd in uw kindertijd Kerstmis gevierd?
 - Hoe werd in uw kindertijd sinterklaas gevierd?
 - Hoe werd in uw kindertijd oudjaar en nieuwjaar gevierd?
 - Hoe werd in uw kindertijd carnaval gevierd?
 - Hoe werd in uw kindertijd Pasen gevierd?
- (Bloemendal, Geelen, & Koot-Fokkink, 1997, p. 136-141)

➤ **Uitvoering**

Praktische voorbereiding activiteit

Het materiaal lag klaar voor de activiteit startte. Er zijn drie tafels tegen elkaar gezet, met hier stoelen rond. Af en toe is er plaats opengelaten om bewoners met een rolstoel plaats te laten nemen.

Observatiegegevens

Het starten van de activiteit

Het aanhalen van de bewoners is gestart om half twee. Het duurde een hele tijd, omdat de verpleging niet was ingelicht over de activiteit, met als gevolg dat sommige mensen al op hun bed lagen, in de relaxzetel zaten of nog op het toilet zaten.

Uiteindelijk zijn de meeste mensen toch op tijd op de activiteit geraakt.

De activiteit is uiteindelijk gestart met 12 bewoners om 14.15u. De overige drie bewoners wilde niet komen naar de activiteit.

Tijdens de activiteit

De pauze tijdens de activiteit is naar op het einde van de activiteit geplaatst. De activiteit is beëindigd omstreeks 15u en nadien zijn we met de bewoners die nog wilde iets gaan drinken in de cafetaria.

Hier volgt een korte observatie van de verschillende bewoners die deelnamen.

De aanwezigen van Linde:

M.D.G.

Zij was zeer enthousiast. Ze deed actief mee tijdens het beantwoorden op de vragen en ze gaf zelf opmerkingen over een vraag. Soms vertelde ze ook tegen de familie die aanwezig was of tegen een buur, terwijl anderen aan het woord waren. Ze kon langs de andere kant ook actief luisteren. Je hoorde haar dan 'ja' zeggen met als bedoeling dat ze aan het luisteren was naar het verhaal van een andere bewoner. Ze had herinneringen en kon deze verwoorden.

J.N.

In het begin kon J. goed luisteren naar de anderen en antwoordde ze alleen op haar vraag. Toen de activiteit vorderde kon ze minder blijven luisteren en wilde ze meer en meer haar eigen verhaal doen. Ze verhief ook haar stem dan. Ze praatte wanneer anderen aan het woord waren. Daarbij liet ze haar gedrag toch afremmen door de begeleiding. Tegen het einde van de activiteit vroeg ze aandacht door naar het toilet te gaan. Er werd haar voorgesteld of ze kon wachten tot wanneer de activiteit gedaan was en ze bevestigde dit. Toch bleef ze er opmerkingen over maken. Toen de activiteit werd afgerond, zijn we nog iets gaan drinken in de cafetaria en ook J. wilde mee iets gaan drinken. Ze kon toch tot dan nog wel ophouden om naar het toilet te gaan.

P.J.

Zij antwoordde kort en bondig op de vragen. Tijdens de activiteit heeft ze niet dwangmatig te behoefte gehad om naar het toilet te gaan. Tijdens andere activiteiten en vrije momenten doet ze dit vaak. Ze gaf geen opmerkingen over de anderen hun verhaal en luisterde naar hun verhaal.

J.V.H. (mannelijk)

Hij leek weinig betrokken bij de activiteit. Door zijn blindheid, kon hij de activiteit enkel auditief volgen. Wanneer hij aan de beurt was om te gooien leek hij vaak uit de lucht te komen vallen. Wanneer hij een vraag kreeg, gaf hij antwoordt, toch sprak hij trager en ook het antwoord op de vraag kwam niet direct maar tijden later, zodat anderen de mogelijkheid zagen om hun verhaal te doen. Hij sprak ook onduidelijk. Het gooien met de dobbelsteen verliep moeizaam.

J.V.B.

Zij is een zuster en kon zeer gedetailleerd en boeiend vertellen. Ze wachtte steeds haar beurt af en luisterde geboeid naar de anderen. Ze fluisterde de anderen soms 'de oplossing' voor. Ze gaf soms hint, zodat de andere zich weer dingen herinnerde.

De aanwezigen van Marjolein:

J.H. (mannelijk)

Hij zat op de hoek van de tafel en gaf steeds een duidelijk antwoord op zijn vragen. Hij gaf geen opmerkingen op de anderen en bleef actief luisteren.

M.V.

Ze gaf enkel antwoord op haar vragen en dit gebeurde ook niet echt met veel enthousiasme. Ze zat wel geboeid te luisteren naar de anderen. Ze had een vraag en ook waren er anderen die erop antwoordde. Ze zei toen haar antwoord en vermeldde hierbij dat het toch zo was, maar dat ik haar niet hoefde te geloven. Ik heb toen gezegd dat ik haar wel geloof.

L.W.

Ze kon actief luisteren en actief antwoorden op de vragen. Ze antwoordde soms ook op de vragen van anderen. Ze vertelde graag haar verhaal en gaf opmerkingen.

G.V.

Zij vertelde haar herinneringen over de vragen die bij haar aan bod kwamen. Ze kon actief luisteren. Ze antwoordde soms ook op de vragen van de anderen, net zoals L. Soms begonnen ze een gesprek en luisterden ze niet meer naar de anderen.

J.D.

Zij gaf antwoorden op de vragen, met zeer korte zinnen. Hierin kwam vooral ja en nee aan te pas. En zeer korte beschrijvingen. Ze vertelde weinig details, haar antwoorden waren zeer globaal. Ze gaf geen opmerkingen. En ze sprak ook niet wanneer er iemand anders aan de beurt was.

M.H.

Zij antwoordde op haar vragen. Ze gaf geen opmerkingen over de anderen hun vragen. Ook probeerde ze niet te antwoorden op hun vragen. Ze kon zeker actief luisteren. Het gooien met de dobbelsteen verliep zeer moeizaam.

F.C.

Zij antwoordde ook met zeer korte zinnen op haar vragen. Ze vertelde niet spontaan over herinneringen. Ze gaf geen opmerkingen en praatte niet terwijl anderen aan het praten waren.

Afronding activiteit

Ik vertelde de bewoners dat we op het einde waren van de activiteit en ik nodigde hen nog uit om iets te komen drinken in de cafetaria. Vele bewoners stonden al recht, ik had het gevoel dat ik niet echt de tijd had om hen te bedanken voor hun komst.

➤ **Evaluatie**

Retrospectief

Tijdens de activiteit mocht alleen de persoon die een vraag kreeg antwoorden, toch waren er andere bewoners die wilden antwoorden op deze vraag. In het vervolg is het misschien beter een aspect toe te voegen aan het spel. Nadat de bewoner (waarvoor de vraag was) heeft geantwoord, vragen we aan de rest van de bewoners of iemand hierover nog iets wil vertellen. Desnoods maken een rondje zodat dat iedereen bij elke vraag aan de beurt komt.

De doelstellingen die ik vooropstelde zijn gerealiseerd.

De groep was te groot om het luisteren naar elkaar te bewaken. Wanneer iemand het woord had, luisterde ik actief. Soms kwam ik wel tussen wanneer anderen te veel over zichzelf bezig waren en niet naar elkaar luisterden.

Gedurende de activiteit was er aan een andere tafel nog een andere activiteit bezig. Dit werkte niet storend.

Af en toe kwamen er nieuwe mensen binnen die wilde meedoen, na een korte uitleg begrepen die dat deze activiteit niet voor hen was. Ze vonden aansluiting bij de andere activiteit.

Prospectief

Feedback

M.D.G., J.H., G.V., L.W., J.V.B. waren actieve luisteraars en vertellers. Ik acht hen geschikt voor de reminiscentiegroep. Zij zitten communicatief op hetzelfde niveau. J.V.B. kan nog heel gedetailleerd vertellen over bepaalde gebeurtenissen.

J.N. zit ook op hetzelfde niveau, maar zij wil vooral haar verhaal doen en heeft het moeilijk om te blijven luisteren. Ze zoekt ook aandacht. Ik betwijfel of zij geschikt is voor de reminiscentiegroep.

P.J. is eerder passief, maar toch kan ook zij mee op dit communicatief niveau. Ze kan ook actief luisteren. Ik acht haar toch wel geschikt.

J.V.H. leek weinig op te gaan in het groepsgebeuren, zijn spraak is onduidelijk. Ik acht hem meer geschikt voor individuele reminiscentie. Ook het aspect van

blindheid maakt het er voor hem niet gemakkelijker, omwille van de visuele aspecten.

M.H. en M.V. zijn actieve luisteraars en vertelde bondig hun antwoord op de vragen. Zij zitten ook op hetzelfde niveau van communicatie zoals M.D.G., J.H.,... Ik acht ook hen geschikt voor de reminiscentie.

C.C. en J.D. zitten op een ander communicatief niveau als M.D.G., J.H.,... Hun niveau ligt lager, daarom acht ik hen meer geschikt voor individuele reminiscentie.

Ik zag dat sommige mensen het toch moeilijk hadden om met de houten dobbelsteen te gooien. Misschien kan ik in het vervolg beter de mousse dobbelsteen nemen en er gekleurd papier opkleven.

Follow-up

Tijdens de activiteit mag ik meer duidelijk de grenzen afbakenen en het woord vragen voor iemand. Wanneer een andere bewoner of een groepje bewoners begint te praten, wanneer iemand zijn verhaal aan het doen is, mag ik vragen dat er geluisterd wordt. Ik moet hier meer de nadruk op leggen.

De groep was groot om iedereen betrokken te houden bij het verhaal van de verteller. Sommigen vertelden liever hun eigen verhaal aan hun buur. Ik zou de activiteit de volgende keer splitsen. Ik zou de groep in twee splitsen, omdat ik zo beter 'het luisteren naar elkaar' kan vooropstellen, zonder confronterend te moeten reageren op het gedrag.

Voor de afronding zou ik in het vervolg meer tijd uittrekken. Ik mag hier ook nog vragen dat de bewoners blijven zitten en dat ze naar mij luisteren.

De volgende keer brief ik de verpleging wanneer ik een activiteit ga doen en beslissen we vroeger wie er deelneemt, zodat deze mensen naar het Kreatiefje kunnen gebracht worden door de verpleging of toch al klaar zitten wanneer ik ze ga halen.

7.3.3.4 Een selectie van bewoners maken om deel te nemen aan de groepsreminiscentie

➤ Voorbereiding

Na het levensloopspel worden de deelnemers geselecteerd door onderling overleg met de ergotherapeuten en rekening houdend met de selectiecriteria zo als aangegeven in het eindwerk.

➤ Uitvoering

Door overleg met de twee ergotherapeuten hebben we besloten welke bewoners er in aanmerking zouden komen voor de groepsreminiscentie en wie niet. We waren het niet altijd eens over de bewoners. Ik had een momentopname van sommige bewoners en de twee ergotherapeuten kennen hun bewoners langer, dus konden zij meer een algemeen beeld vormen.

We waren direct overeengekomen dat bepaalde personen in het groepje zouden zetelen.

De personen van Linde: P.J. en J.V.B.

De personen van Marjolein: G.V. en M.V.

Over andere bewoners moesten we nog overleggen.

M.D.G. vond ik zeer geschikt, omdat ze zo enthousiast over vroeger vertelde en werkelijk genoot van de activiteit. Uiteindelijk hebben we toch besloten dat ook zij in het groepje mocht zitten.

Over J.N. twijfelde ik. Maar langs de andere kant is het ook een uitdaging om haar drijfveer om te praten wat te temperen en haar zo toch te laten deelnemen aan het groepje. We merkten wel dat ze heel hard genoot van de activiteit. Ook J.N. komt in het groepje.

F.C. had ik lager geschat op communicatief niveau dan de twee ergotherapeuten. Daarom hadden we besloten om nog een individueel gesprek met haar te hebben op de kamer.

Uiteindelijk heb ik mijn mening herzien en hoort F.C. wel op hetzelfde communicatief niveau als de anderen. Ze spreekt stiller, dit vraagt tijdens de groepsreminiscentie meer aandacht van mij. F.C. is de ene die niet lichtdementerend is. Maar omdat het communicatieniveau niet verschillend is, vormt dit geen probleem. Trouwens zij heeft veel nood aan sociale contacten, want tot voor kort was zij passief en kwam nooit van haar kamer.

Over L.W. hebben we ook getwijfeld, omdat ze zich de laatste tijd niet zo goed voelt, de moed zakt haar weer in de schoenen. Maar juist daarom hebben haar wel gekozen, om haar terug meer te motiveren.

J.V.H. vonden we door zijn visueel aspect en zijn traag spreken niet geschikt voor dit communicatieve niveau.

J.H. hebben we niet gekozen voor de groep, omdat hij niet-dementerend is en anders de enige man in de groep zou zijn. En omdat de theorie zegt dat men een gemengde groep mag nemen, maar dat de geslachten dan evenredig moeten verdeeld zijn. Wat dus nu niet het geval zou zijn.

M.H. hebben we niet gekozen, omdat haar beeld van dementie sterk wisselt. Tijdens het levensloopspel was ze heel goed. Maar dit kan heel snel wisselen, wist de ergotherapeut door ervaring.

J.D. vonden we alledrie op een lager communicatief niveau functioneren.

De geselecteerde groepsleden zijn:

Van Linde: P.J., M.D.G., J.N. en J.V.B.

Van Marjolein: G.V., M.V., L.W. en F.C.

De voorstelling van deze bewoners gebeurt a.d.h.v. het intakegesprek.

7.3.3.5 Informatie geven en afspraken maken met de hoofdverpleegkundigen van Linde en Marjolein i.v.m. eindwerk

➤ Voorbereiding

Ik had het volgende voorstel:

- Overleg moment maandagvoormiddag tijdens de briefing bij afdeling Linde.
- Overleg moment dinsdagvoormiddag tijdens de briefing bij afdeling Marjolein.
- In het zorgdossier van de geselecteerde bewoners wekelijks een papier met afspraken en observatiegegevens. Dit papier wordt dan wekelijks overlopen en aangevuld a.d.h.v. teamoverleg.

➤ Uitvoering

Ik heb eerst een afspraak gemaakt met de hoofdverpleegkundige van Linde en van Marjolein.

Tijdens het overleg met hoofdverpleegkundige van Linde en Marjolein heb ik de werking van mijn papieren uitgelegd en afspraken gemaakt i.v.m. zorgdossier. Ik heb mijn aanpak met 'Klantencirkel' uitgelegd. Dan is er afgesproken welke momenten ik de briefing bijwoon. Ik heb hen geïnformeerd over mijn meetinstrument en samen met hen afgesproken wanneer we dat gaan invullen.

Daarbij heb ik meegedeeld welke bewoners er deel nemen aan de reminiscentiegroep en op welk tijdstip deze sessies doorgaan.

Door overleg zijn we tot een aantal praktische veranderingen gekomen i.v.m. afsprakenpapier en observatiepapier voor zorgdossier. Het afsprakenpapier en observatiepapier worden gescheiden. Het afsprakenpapier komt langs de binnenzijde in de map, zodat wanneer men de map opent dat dit direct zichtbaar is. Het observatiepapier komt direct bovenaan in de map.

De twee papieren hebben een verschillende kleur dan de andere papieren in het zorgdossier. Papieren in zorgdossier zijn van recyclagepapier. Afsprakenpapier en observatiepapier zijn van wit papier. Zo is het onderscheid duidelijk zichtbaar.

Er is afgesproken om hieromtrent extra informatie te geven in teamvergadering. Op Linde wordt elke maandag mijn eindwerk geëvalueerd en bij Marjolein gebeurt dit elke dinsdag.

7.3.3.6 Opmerkingen

Gedurende de eerste en de tweede week van mijn stage, waren er enkele collega's van Linde en van Marjolein die uit interesse vragen stelden naar mijn eindwerk.

7.3.4 Week 3

7.3.4.1 Planning

Tijdens week 3 worden de volgende zaken uitgevoerd:

- Het intakegesprek
- De uitnodigingen maken en uitdelen
- Eerste overleg tijdens briefing
- De eerste reminiscentiesessie
- Praktische informatie en invullen meetinstrument tijdens teamvergadering

7.3.4.2 Het intakegesprek

➤ Voorbereiding

Tijdens dit gesprek worden een aantal dingen besproken met de geselecteerde bewoner voor de reminiscentiegroep:

Begroeting en introductie

- Mezelf voorstellen en uitleg geven waarvoor het intakegesprek dient.
*Ik ben Dorien Govarts, studente ergotherapie en ik kom mijn eindwerk doen in jullie rusthuis.
Ik wil een groep samenstellen om te praten over vroeger. Ik vond u wel een geschikte kandidate en wil u hier wat meer informatie over geven.*

Informatie geven over de reminiscentiegroep

- Het doel vertellen van de bijeenkomsten.
De bejaarde ervaart plezier door te praten over vroeger. De bejaarde heeft meer en betere sociale contacten.
- De inhoud van de bijeenkomsten.
*Tijdens de bijeenkomsten wordt er gepraat over één bepaald thema. Dit is steeds een thema van vroeger.
Tijdens de eerste bijeenkomst is er een kennismaken met de andere groepsleden en worden de afspraken nog eens overlopen.
De volgende bijeenkomsten volgen steeds een bepaalde structuur.*
 - aanwezigheid controleren
 - korte terugblik op de vorige bijeenkomst
 - inleiden van het onderwerp
 - bespreken van de huiswerkopdracht
 - praten over vroeger
 - afsluiten
 - pauze met koffie en koekje*De voorlaatste bijeenkomst gaan we buiten het rusthuis. Gaan we een museum bezoeken en praten we hierover.
De laatste bijeenkomst gaan we op een gepaste manier afscheid nemen van de groep.*
- Wat er verwacht wordt van de bewoner.
 - *De bejaarde is bereid om over zijn herinneringen te vertellen aan de groep.*
 - *De bejaarde is bereid om naar de andere groepsleden te luisteren.*
 - *De bejaarde is gemotiveerd om aan de groep deel te nemen.*
 - *De bejaarde houdt zich aan de afspraken die voor de groep gelden.*

- De praktische kant van de bijeenkomsten. (wanneer, waar, hoeveel)
Het spreken over vroeger gaat elke donderdag door van 10.00u tot en met 11.15 u in het Kreatiefje.
Er zijn 7 bijeenkomsten.

Informatie verzamelen van de bewoner

- Wat verwacht de bewoner van de deelname aan de reminiscentiegroep.

Beslissen over deelname

- Samen tot de beslissing komen of de bewoner deelneemt aan de reminiscentiegroep.

Afspraken maken

- Praktische afspraken maken.
 - *De bejaarde komt zelf naar de groepsactiviteit of er wordt geregeld dat iemand haar brengt.*
 - *De bejaarde is op tijd aanwezig op de groepsactiviteit.*
 - *De bejaarde waarschuwt de begeleidster of iemand van de verpleging indien zij niet kan komen.*
- Basisregels uitleggen.
 - *Alles wat binnen de groep wordt verteld, blijft binnen de groep van bewoners. Het wordt niet verder verteld aan andere bewoners.*
 - *Respect voor het verhaal van de andere teamleden.*
 - *Men is niet verplicht om over een bepaald onderwerp te praten. We geven dit wel op voorhand aan.*
 - *De informatie die we horen mag opgenomen worden in het zorgdossier.*

Informatie verzamelen i.v.m. de persoonlijke geschiedenis

- Een aantal vragen stellen aan de bewoner.
 - *Wat is uw naam?*
 - *Hoe wil u aangesproken worden?*
 - *Wat is de naam van uw partner?*
 - *Wat is uw geboorteplaats?*
 - *Wat is uw geboortedatum?*
 - *Heeft u zussen of broers?*
 - *Hoe heten uw broers en zussen?*
 - *Het hoeveelste kind was u?*
 - *Wie waren uw ouders?*
 - *Bent u naar school geweest?*
 - *Wat is uw trouwdatum?*
 - *Heeft u kinderen?*
 - *Hoeveel kinderen heeft u?*
 - *Hoe heten uw kinderen?*
 - *Heeft u kleinkinderen?*
 - *Hoe heten uw kleinkinderen?*
 - *Waar bent u opgegroeid als kind?*
 - *Waar heeft u altijd gewoond als volwassene?*
 - *Gelooft u?*
 - *Welk geloof?*
 - *Welk was uw beroep?*
 - *Wat was het beroep van uw man?*
 - *Wat was een heel belangrijke gebeurtenis in uw leven?*
 - *Wat waren uw hobby's vroeger?*
 - *Wat zijn uw hobby's nu?*
 - *Had u vroeger huisdieren?*
 - *Welke muziek hoort u graag?*
- Vragen over welke onderwerpen men niet wil vertellen.
(Buijssen, & Poppelaars, 1997, p. 30-32; Barendsen, & Boonstra, 2005, p. 150)

➤ **Uitvoering**

Hier worden de bewoners die deelnemen aan de groepsreminiscentie voorgesteld a.d.h.v. het intakegesprek. Bij elke bewoner wordt er stil gestaan bij het verloop van het intakegesprek.

Nadien volgen er nog enkele algemene opmerkingen bij het intakegesprek.

Voorstelling van de bewoners die deelnemen aan de groepsreminiscentie

Alle bewoners die deelnemen aan de groepsreminiscentie hebben een lichte vorm van dementie.

Bewoners van Linde:

M.D.G.

Persoonlijke gegevens

M. is geboren te Geel op 20 februari 1924. Ze is de dochter van F.D.G. en D.D.P. Ze heeft 4 zussen, 1 broer, 1 half zus en 1 half broer. Zij is de oudste van het gezin. Ze is getrouwd met L.D.J. op 29 januari 1949 en samen hebben ze twee kinderen. Een jongen en een meisje. Ze heeft 5 kleinkinderen.

Als kind is M. opgegroeid in Geel, namelijk in Hadschot. Als volwassene heeft ze altijd gewoond in Holven, een parochie van Geel. Voordat ze in het rusthuis kwam wonen, woonde ze in Olen.

Ze had vroeger twee huisdieren, namelijk een kat en een schone jachthond.

M. is tot haar 14 jaar naar de gewone school geweest, zoals iedereen. Nadien heeft ze nog de naaischool gevolgd te St.-Dympna.

Als beroep is M. altijd naaister geweest. Ze maakte trouwkleiding en kleding voor de eerste communie. Haar man was onderdirecteur in een gieterij in Herentals.

M. is katholiek gelovig.

Haar hobby's vroeger waren verschillend naargelang ze getrouwd was of niet. Voor haar trouw keek ze om naar de kinderen, ze was kinderopvoedster. Ook de 'boerenstiel' bij haar moeder behoorde tot de hobby's van voor de trouw.

Na de trouw was het handwerk, namelijk breien en naaien.

Nu zijn haar hobby's breien, naaiwerk, een boek lezen, vertellen en babbelen. Ze hoort graag accordeonmuziek en een wals.

De belangrijkste gebeurtenis in haar leven was haar trouwdag.

M. verwacht van de groepsreminiscentie, dat het fijn wordt.

Praktische afspraak

M. wordt door iemand van het team naar de bijeenkomst gebracht.

Hoe reageerde ze op het intakegesprek?

Ze vertoonde zeer zenuwachtig gedrag. Ik vertelde dat het geen test was, maar een gewone babbel. Ik deed mijn uitleg en ze heeft ondertussen 5 keer gedronken van haar glas water. Op sommige vragen tijdens het soort interview kon ze niet antwoorden, ik heb dan ook gezegd dat het voor mij van geen belang was als ze niet kon antwoorden. Ze zocht toch vaak naar uitvluchten om de dingen die ze niet meer wist te verdoezelen. Over het algemeen wist ze de antwoorden niet op de tijdsoriëntatie vragen. Data waren moeilijk. Ik heb ongeveer drie kwartier met haar gepraat.

P.J.

Persoonlijke gegevens

P. is geboren te Noorderwijk op 2 november 1912. Ze is de dochter van R.J. en C. Ze waren met 11 kinderen thuis, waarvan 4 zussen en 6 broers. P. was de oudste in de rij.

Ze is getrouwd met A.D. Samen hadden zij 2 kinderen, een dochter en een zoon. De zoon is 10 dagen na de geboorte overleden. Ze heeft 2 kleinkinderen.

P. is als kind opgegroeid in Plassendon (Noorderwijk) en heeft hier ook altijd gewoond als volwassene.

Ze had vroeger 2 katten als huisdier.

P. is naar de gewone school geweest tot haar 12 jaar.

Als beroep was ze huisvrouw en boerin. Als jonge vrouw heeft ze kinderen mee helpen grootbrengen.

Haar man was een boer en trappenmaker. Samen hadden ze een boerderij met vee.

P. is katholiek gelovig.

Haar hobby's van vroeger waren huiswerk en het boerse werk. Nu zijn haar hobby's boeken lezen, breien, helpen bij werkjes.

Ze hoort graag muziek van vroeger.

De belangrijkste gebeurtenis in haar leven is de geboorte van haar kinderen.

P. verwacht van deze groepsreminiscentie, dat het goed gaat.

Praktische afspraak

P. wordt door iemand van het team naar de bijeenkomst gebracht.

Hoe reageerde ze op het intakegesprek?

Dit gesprek verliep vlot, ze luisterde heel aandachtig en gaf aan als ze me niet had begrepen. Ze vroeg geregeld of ik dacht dat ze het zou kunnen om deel te nemen aan de groep. Ik heb dit steeds positief bekrachtigd. Het viel me op dat zij nog weinig wist over dingen die nog niet zo lang geleden waren, maar dat oudere herinneringen er nog wel waren. Bij haar was er een groot gemis in de tijdsoriëntatie. Data waren moeilijk. Ook namen waren voor haar moeilijk.

J.N.

Persoonlijke gegevens

J. is geboren te Geel op 4 april 1921. Ze is de dochter van L.N. en M.D. Ze heeft 1 zus en 4 broers. J. is de derde in de rij.

Ze is getrouwd met L.V. op 5 juni, het jaartal is niet geweten. Samen hebben ze drie kinderen, waarvan 2 meisjes en 1 jongen. Ze heeft ook 4 kleinkinderen.

Als kind is ze opgegroeid in Zammel en hier is ze als volwassene ook blijven wonen. Ze had vroeger ook huisdieren, namelijk katten.

J. is naar school geweest tot haar 14 jaar, zoals dat in die tijd de gewoonte was.

Nadien is ze gaan werken in een hotel te Westerlo. Nadien was ze huismoeder. Het beroep van haar man was mijnwerker in de Put.

J. is katholiek gelovig.

Haar hobby's van vroeger waren spelen en handwerk. Ze ging dan langs bij alle burens en ging kijken naar het breiwerk. Nadien maakte ze dit dan na.

Nu zijn haar hobby's slapen, tv-kijken, babbelen over vroeger en de regering volgen op tv.

Ze hoort graag muziek van vroeger.

De belangrijkste gebeurtenis in haar leven was haar trouwdag en in het voornaamste haar trouwnacht. Haar eerste nacht samen met haar man was heel speciaal geweest.

J. verwacht van de groepsreminiscentie, dat het fijn wordt. Volgens haar praat iedereen graag over vroeger.

Praktische afspraak

J. wordt door iemand van het team naar de bijeenkomst gebracht.

Hoe reageerde ze op het intakegesprek?

J.N. was gemotiveerd om mee te doen aan de groepsreminiscentie, maar ik heb het gesprek in de voormiddag afgerond, omdat J. te moe was. In de namiddag hebben we de draad weer opgenomen.

In de namiddag leek ze ook nog vrij moe. Ze gaf gepaste antwoorden en vond het erg als ze iets niet meer wist. Ze had moeite met tijdsoriëntatie. Data waren moeilijk. Ook namen van familieleden was moeilijk.

J.V.B.

Persoonlijke gegevens

J. is geboren te Tongerlo op 9 oktober 1920. Ze is de dochter van J.V.B. en M.V.G. Haar moeder was afkomstig van Holland. Ze heeft drie zussen en zij is de tweede in de rij. J. is nooit getrouwd, want zij heeft bewust gekozen om zuster te worden. Als kind is J. opgegroeid op verschillende plaatsen. Haar vader was brugwachter (sassenier) en hierdoor verhuisden ze vaak. Ze woonden in Postel, Oelegem en Beerse. Ze had vroeger verschillende huisdieren, namelijk een varken, een poes, een kanarie en kippen.

Ze heeft school gelopen, zoals een zuster dit dient te doen. Eerst gewoon school lopen tot haar 14 jaar, zoals dit voor elk kind verplicht was in die tijd. Dan startte het schoolgaan in het klooster Huldenberg voor 4 jaar, dan 2 jaar Juvenaat, vervolgens nog eens 2 jaar Noviciaat. Hier leerde ze echt voor zuster. En als laatste 4,5 jaar Normaalschool. Al die tijd woonde ze op school.

Als beroep is J. altijd onderwijzeres geweest. Ze ook nog directrice geweest van het rusthuis Hadschot. Ze is ook schoolhoofd en chiroleidster geweest.

J. is katholiek gelovig en haar levensleuze is hierop gebaseerd, namelijk 'Sta vast in uw geloof!'

Haar hobby's van vroeger waren handwerk, spelen, lezen, toneelspelen en verkleeden als kind. Ze speelde dan 'begrafenis en rouwstoet'. Nu zijn haar hobby's lezen, schrijven van brieven, tot voor kort doodsprentjes maken en andere zusters helpen met brieven schrijven.

Ze hoort graag kerkliederen, zoals gregoriaanse muziek en Hollandse muziek.

Ze had verschillende belangrijke gebeurtenissen in haar leven. Deze gebeurtenissen draaiden steeds rond het ziek zijn en hieraan genezen. Op 7-jarige leeftijd genas ze wonderbaar aan acuut gewrichtsreuma. Als kind overleefde ze de "waterfleures". Als volwassene doorstond ze een acute appendicitis, een hartoperatie en een hematoom van 1 kg omvang.

J. verwacht van deze groepsreminiscentie, dat het heel vruchtbaar gaat zijn voor zichzelf en voor de medewerkers. Ze vindt dat mensen elkaar beter leren kennen als ze praten met elkaar.

Praktische afspraak

J. komt alleen naar de sessie

Hoe reageerde ze op het intakegesprek?

Dit gesprek verliep heel vlot. Zij schreef de afspraak direct in haar agenda. Ze vertelde heel veel en heel detail gericht. Toen ik wilde doorgaan en het gesprek had afgesloten, begon ze over iets nieuws te praten. Ik ben in het totaal ongeveer een uur binnengewest.

L.W.Persoonlijke gegevens

L. is geboren te Hadschot (Geel) op 15 juni 1916. Ze is de dochter van J.W. en C.K. Ze komt uit een gezin met 3 broers en 5 zussen. L. is de jongste van het gezin. Ze is getrouwd met K.V.L. op 29 mei 1937. Samen hebben ze één zoon. Ze heeft 2 kleinkinderen.

Als kind is L. opgegroeid in Hadschot. Als volwassene heeft ze altijd gewoond aan Sas 7, in een huis op koninklijk domein. Wanneer dat haar zoon getrouwd was is ze verhuisd naar de Katersberg. Ze is dus steeds in Geel blijven wonen. Ze had vroeger een poes als huisdier.

L. is naar school geweest tot haar 14 jaar, zoals dat in haar tijd verplicht was. Nadien is ze niet meer naar school geweest en dat vindt ze spijtig.

Ze heeft gewerkt als poetsvrouw bij een beenhouwer en in een winkel. Haar man werkte op de 'Elentric'

L. is katholiek grootgebracht en is nog steeds katholiek gelovig. Haar hobby's vroeger waren spelen met wat ze had van speelgoed en dansen. Nu zijn haar hobby's breien en lezen. Ze hoort graag een schoon licht muziekje zoals een wals of een engelse wals.

De belangrijkste gebeurtenis in haar leven was de geboorte van de kinderen van haar zoon.

L. verwacht van de groepsreminiscentie, dat ze mensen zal leren kennen en dat het plezant wordt.

Praktische afspraak

L. wordt door iemand van het team naar de bijeenkomst gebracht. L. heeft Diabetes Mellitus.

Hoe reageerde ze op het intakegesprek?

Zij vertelde veel over zichzelf. De uitleg over mijn eindwerk heeft lang geduurd. Ze antwoordde goed op de vragen en er kwam ook vaak spontaan een verhaal. Ze vertelde ook over haar zoon die nu zeer ziek was en ik heb hier empathisch opgereageerd. Ik ben ongeveer 1 uur bij haar geweest.

G.V.Persoonlijke gegevens

G. is geboren te Larum, een parochie van Geel op 6 september 1914. Ze is de dochter van J.V. en J.V. G. komt uit een gezin met 6 broers en 5 zussen. En G. was de jongste in de rij.

G. is nooit getrouwd en heeft ook geen kinderen. Ze is opgegroeid als kind in Larum en is daar altijd blijven wonen als volwassene. Ze had vroeger een huisdier, namelijk een kat.

G. is naar school geweest tot haar 18 jaar. Ze heeft het lager en het middelbaar doorlopen.

Nadien werkte ze in de CERA bank.

G. is katholiek gelovig.

Haar hobby's vroeger waren fietsen, wandelen, de natuur, reizen, de jeugdbeweging 'Katholieke Landelijke Beweging' waar ze leidster was.

Nu is haar hobby lezen.

Ze hoort graag lichte klassieke muziek, geen Bon Bordon. Ze kan genieten van de rustige muziek van vroeger, zoals het bekende lied 'In de stille kempen...'.
De belangrijkste gebeurtenis in haar leven was de verhuis van thuis naar het rusthuis.

En dit viel haar zeer zwaar.

G. verwacht van deze groepsreminiscentie, dat het ontspannend gaat zijn.

Praktische afspraak

G. wordt door iemand van het team naar de bijeenkomst gebracht.

Hoe reageerde ze op het intakegesprek?

Zij luisterde heel geboeid naar mijn uitleg en antwoordde zeer bondig. Ze vertelde weinig uit zichzelf. Ze gaf wel aan dat ze te weinig deed, dat ze meer actiever wilde worden.

F.C.

Persoonlijke gegevens

F. is geboren te Geel op 6 februari 1919. Ze is de dochter van J.C. en E. en ze heeft één zus die ouder is.

Ze is getrouwd met C.D.P. in 1939. Samen hebben ze twee dochters.

F. is als kind opgegroeid in Geel en heeft als volwassene altijd gewoond in Elsum, dit is een parochie van Geel.

Ze had vroeger geen huisdieren.

F. is naar school geweest tot haar 14 jaar, zoals dat vroeger verplicht was.

Toen is ze gaan werken in Antwerpen waar ze zakken moest stikken. En nadien heeft ze café gehad.

Haar man was schrijnwerker.

F. is katholiek gelovig.

Vroeger was haar hobby naar de cinema gaan.

Nu zijn haar hobby's Tv-kijken, een babbeltje doen, wandelen met de kinesis en onder de mensen komen. Ze geniet er ook van dat er mensen bij haar op bezoek komen.

Ze hoort graag muziek van vroeger.

De belangrijkste gebeurtenis in haar leven was kindjes krijgen.

F. weet niet wat ze moet verwachten van de groepsreminiscentie. Ze is afwachtend naar wat het gaat geven.

Praktische afspraak

F. wordt door iemand van het team naar de bijeenkomst gebracht.

Hoe reageerde ze op het intakegesprek?

F. luisterde heel aandachtig naar mijn uitleg. Toen ik haar vroeg om te beslissen om deel te nemen, wilde ze niet. Ik heb haar dan voorgesteld om nog wat meer uitleg te geven en om een klein interview te doen. Tijdens dit interview had ze moeite met tijdsoriëntatie. Data waren moeilijk. Ook namen van familieleden waren moeilijk.

Nadien zou ik haar nog eens de vraag stellen.

Nadien was ze aan het twijfelen. Er kwam toen een verpleegkundige binnen om naar haar sondevoeding te kijken en ik vertelde haar dat C. aan het twijfelen was. Zij moedigde haar aan. Toen ze buiten was, deed ik haar een voorstel. Ik stelde

haar voor om een keer te proberen en dan mocht ze nog beslissen om niet meer te komen. Ze stemde toe.

Want ik vind als iemand het echt niet wil, we zijn wil moeten respecteren.

M.V.

Persoonlijke gegevens

M. is geboren in Zundert (Holland) op 2 juni 1914. Ze komt als dochter uit een Hollands gezin. Ze is de tweede in de rij van vier kinderen.

Ze is getrouwd met J. 1941. Samen hebben ze kinderen.

Als kind is ze opgegroeid in Zundert. En als volwassene is ze hier ook blijven wonen.

Ze had vroeger een poes als huisdier.

Ze is naar school geweest.

Ze was boerin en haar man was boer. Ze maakte kaas en teelde aardbeien.

M. is katholiek gelovig.

Haar hobby's van 'vroeger en nu' en de muziek die ze graag hoort zijn volgens haar 'vanalles'.

Ze vertelde dat ze heel haar leven wel belangrijk vond.

M. weet niet wat ze verwacht van de groepsreminiscentie. Wanneer ik haar het voorbeeld geef van 'Andere mensen leren kennen', zegt ze ja.

Praktische afspraak

M. wordt door iemand van het team naar de herinnering gebracht.

Hoe reageerde ze op het intakegesprek?

M. kon op veel vragen geen antwoord meer geven. Ze zei dan altijd: 'Moet ik dit nu allemaal vertellen' of 'Ik weet het niet' of 'Vanalles'. Ik gaf haar steeds aan dat ze zelf mocht vertellen wat ze wilde. Maar ik gaf ook duidelijk aan waarom ik die vragen stelde. Ze besliste ook om deel te nemen.

Ze vertelde in het algemeen weinig over zichzelf.

Ze had zeer veel moeite met tijdsoriëntatie, data waren heel moeilijk. Ook het benoemen van personen en hobby's waren moeilijk.

7.3.4.3 Uitnodigingen maken en uitdelen

➤ **Vorbereiding**

De uitnodigingen worden gemaakt in functie van de herinneringsbijeenkomst. Deze week staat er vooraan een oude koffiemolen op. De tekst staat binnenin. Deze kan je lezen in de bijlage.

➤ **Uitvoering**

Deze zijn uitgedeeld wanneer ik het intakegesprek afnam.

7.3.4.4 Eerste overleg tijdens briefing

➤ **Vorbereiding**

- Er werd een uitleg geven over observatiepapier, afsprakenpapier en de klantencirkel,
- De taken van elke teamlid werden verduidelijkt,
- De bewoners die deelnemen werden meegedeeld.

➤ **Uitvoering**

Linde

Ik had mijn eindwerk uitgelegd aan het team van Linde. Hierbij had ik de nadruk gelegd op de werking van afsprakenpapier en observatiepapier. Ik had ook de klantencirkel uitgelegd en ik had meegedeeld wie er van de bewoners deelneemt aan mijn eindwerk.

We hadden de afspraak gemaakt dat we het meetinstrument invullen op de teamvergadering.

Ik mocht mijn uitleg doen op het einde van de briefing en sommige collega's verpleegkunde vroegen al of het lang ging duren, want dat ze nog veel werk hadden en dat ze liever gingen verder doen. Ik had hierop geantwoord dat het niet veel tijd in beslag nam en dat het toch belangrijk was om te blijven. Tijdens de uitleg kwamen er praktische vragen en tijdens de maaltijdbegeleiding vroeg een collega of iets een goed voorbeeld was voor op het observatiepapier. 'Het leeft onder de collega's'.

Marjolein

Tijdens de briefing op Marjolein had ik de verschillende bewoners die deelnemen aan de reminiscentie meegedeeld en had ik de werking van het afsprakenblad, observatieblad en de klantencirkel uitgelegd. Daarbij kwam er reactie. Er waren interessante vragen over wat er deze week concreet gevraagd werd van het team. Ik had geantwoord dat zij nu eventuele gewoontes van de bewoners kunnen vermelden, zodat we dinsdag iets kunnen afspreken.

Een collega kinesitherapie kwam met het idee om de familie uit te nodigen om nog meer informatie te verkrijgen. Dit vond ik een interessant idee, maar mits ik mijn tijd nuttig wil besteden, had ik in overleg met de ergotherapeut besloten om een brief voor de familie te maken waarin ik mijn eindwerk uitlegde en waarin ik hun vroeg om een soort schriftelijk interview in te vullen.

Er werd ook de afspraak gemaakt om het meetinstrument in te vullen tijdens de teamvergadering.

7.3.4.5 De eerste reminiscentiebijeenkomst

➤ **Vorbereiding**

De eerste reminiscentiebijeenkomst: 'Eten en drinken'.

De activiteit bestaat uit 6 items:

Welkom	(1 minuut)
Introductie	(15 minuten)
Kennismaking	(10 minuten)
Inleiden van de bijeenkomst	(4 minuten)
Reminisceren	(30 minuten)
Afsluiten van de bijeenkomst	(4 minuten)
Informeel samenzijn	(11 minuten)

Welkom

Hier wordt iedereen welkom geheten op de eerste bijeenkomst om te praten over vroeger.

Ik stel mezelf voor en mijn co-begeleider.

Introductie

- Hier worden de doelstellingen vernoemd.
- De basisregels worden meegedeeld.
- Globale indeling van de volgende bijeenkomsten geven
- Rolverdeling begeleiders meedelen

De taak van de begeleider is dat hij het groepsgesprek leidt.

De taak van de co-begeleider is dat hij een aantal dingen opschrijft. Dat hij ook vragen mag stellen.

- Praktische afspraken worden gemaakt

Kennismaking

We maken een rondje waarbij elke deelnemer zich voorstelt.

Men stelt zich voor aan de hand van zijn naam en vertelt iets over zichzelf.

Reminisceren

Thema: eten en drinken

Referentieperiode:

Men neemt dat de bejaarden nu tussen de 80 en de 95 jaar zijn.

We gaan terug naar de periode dat zij 30 jaar waren.

Dus de referentieperiode: 1940-1955.

Wat moet men weten voor men reminisceert over 'eten en drinken'

- Het was de periode direct na de oorlog, een periode van groeiende welvaart.
- Het voedsel dat gegeten werd was seizoensgebonden. Zo at men in de winter vooral wintergroenten, zoals de verschillende koolsoorten (vb rode kool, witte kool, groene kool en spruitjes) en prei. In de zomer at men vooral zomergroenten, vooral werden er dan bonen gegeten (vb snijbonen, tuinbonen, sperziebonen en tuinerwten), maar ook at men sla, spinazie, koolrabi, rammenas en postelein.
- Voedsel werd op verschillende manieren bewaard.

Pekelen:

In de zomer werden groenten schoongemaakt en ingelegd in Keulse potten (aardewerken potten). Eerst werd een laagje groenten gelegd en dan werd er pekelen (zoutoplossing in water) opgedaan. Dat zout had een conserverende werking. Men moest wel zorgen dat alle groenten onder het pekelenwater bleven staan. Dit deed men door de bovenkant af te dichten met een ronde plank, die aangedrukt werd door een zware steen. Daaroverheen plaatste men een schone theedoek. Dan werd de Keulse pot bewaard in de kelder of in een andere koele ruimte. Dan bleef de pot staan tot in de winter, want dan werd de bot terug bovengehaald en kon men het voedsel opeten. Men moest wel eerst het voedsel goed afspoelen.

Ook vlees werd zo bewaard.

Zuur:

Etenswaaren inleggen in azijn, dit werd vooral gebruikt bij haring en uien.

Roken:

Een andere manier om vlees te conserveren was het roken van vlees. Vb de achterham van een varken hing in de open schoorsteen om hem te laten drogen en vol te laten trekken met rook. Op het platteland werd zo het vlees bewaard voor later. Met vis gebeurde dat ook veel. Gerookt makreel, deze vis werd gerookt in speciale tonnen, met een speciale soort houtkrullen.

Wecken of inmaken:

Later ging men groenten wecken, dit scheen gezonder te zijn. Want door het pekelen verdwenen alle vitaminen uit de groenten.

Bij het wecken werd er geen zout toegevoegd aan de groenten of vruchten, maar werden deze in een glazen pot vacuüm opgeslagen. Daarvoor deed men de groenten of vruchten in een glazen inmaakpot. Daar werd een glazen deksel op geplaatst en tussen de pot en het deksel kwam een rode of oranje rubberen ring. Het geheel werd met een klem aan elkaar geklemd en in een grote zinken teil geplaatst. Deze teil werd met een aantal weckpotten gevuld en daarna vol gedaan met water. Dat water werd langdurig aan de kook gebracht, waardoor de inhoud van de weckpotten gaar werd en bijna alle lucht door de hitte eruit werd geperst. Als men de weckpotten liet afkoelen, zoog de inhoud zich vanzelf vacuüm en kon men daardoor dit voedsel lange tijd bewaren.

Toch gebeurde het dat de ringen niet sloten, waardoor er toch lucht bij kwam en waardoor de inhoud ging schimmelen.

- Vroeger hadden de mensen een eigen tuin waar men de groenten kweekten.

- Het vlees kwam van zelf vetgemeste dieren. Het varken werd hiervoor veel gebruikt, maar ook een schaap. De slager kwam dit dier dan aan huis slachten. Vaak had men ook eigen kippen, voor eieren.
- Vroeger werd er veel koffie gedronken.

Koffie

Vers gebrande koffiebonen werden gemalen met een koffiemolen. Men kon vers gebrande koffiebonen ook gemalen kopen, maar dat was duurder.

De hoeveelheid vers gebrande koffiebonen werden afgemeten met een koffieloodje. Deze koffiebonen werden dan in de koffiemolen gedaan. Dan maalde men deze bonen. Men nam hiervoor de koffiemolen op de schoot. Men moest wel oppassen dat het schuifje niet langs de voorkant zat, want anders kon het eruit vallen en lag alle vers gemalen koffie op de vloer. Dat schuifje moest men dus dichtklemmen met een been. Als men een korte broek aanhad, kon het gebeuren dat de huid klem kwam te zitten tussen de molen en het schuifje.

Dan werd de gemalen koffie in een emailen koffiekannet gedaan en daar werd dan kokend water op gegoten. De kannet werd vervolgens op het fornuis geplaatst en bleef daar de hele dag staan.

De meeste mannen goten hun koffie in een schoteltje. Dat was men zo gewend op het veld, want dan koelde de koffie sneller af zodat men weer sneller door kon gaan met werken.

Inleiden van thema

Er wordt verteld dat we gaan praten over eten en drinken. Nadien sluiten we de bijeenkomst af en drinken we nog een kopje koffie met een koekje.

Tijdens het praten over 'eten' gaat men het hebben over de verschillende maaltijden en hoe eten vroeger werd bewaard. Tijdens het praten over 'drinken' gaat men koffie klaarmaken zoals men dat vroeger deed.

Kort verhaal om voor te lezen:

Een herinnering van een bejaarde.

Vroeger aten we tussen de middag de warme maaltijd. We aten dan erwtensoup, zuurkool, spinazie, spruitjes, bruine bonen, enzovoorts. Duur vlees kwam bij ons nooit op tafel. Het was steevast worst, gehakt of spek. Dit kwam van het varken dat we zelf vetgemest hadden en dat de slager uit de buurt kwam slachten. Dat was steeds een hele belevenis als de slachter langs kwam. De dagen nadien moest ik hard meehelpen om het vlees te bewaren. We aten vaak eieren die onze kippen legden. Met Kerstmis aten we konijn, die door mijn vader zelf geslacht werd. Mijn zussen lusten dat niet, maar ik des te liever. Mijn broers waren altijd zeer fier als ze mijn vader mochten helpen met slachten.

Ik dronk altijd koffie of water. Ik moest van mijn moeder vaak de koffiebonen malen. Ik heb mij er dikwijls pijn aangedaan. Mijn huid zat vaak geklemd tussen het schuifje en de koffiemolen. Maar toch het was een schone tijd.

De sessie:

Het eerste deel gaat men herinneren over eten.

Vragen:

- Hoeveel maaltijden at men gemiddeld per dag?
- Wat werd er meestal als ontbijt gegeten?
- Wat werd er meestal als middageten gegeten?
- Uit wat bestond het avondeten meestal?
- Werde er tussen de maaltijden door iets gegeten?
- Werde er thuis altijd gezamenlijk gegeten?
- Werde er bij u thuis geslacht? Vb een varken, schaap, konijnen, koeien, kippen,...
- Hoe werden groenten bewaard?
- Hoe werd vlees bewaard?
- Hoe werd fruit bewaard?

- Kweekte u vroeger zelf groenten of fruit?
- Welke groenten at u in de winter?
- Welke groenten at u in de zomer?
- Was het eten seizoensgebonden?
- Was er bepaalde dag dat u altijd hetzelfde at? Vb vrijdag visdag.

Triggers:

- Zout
- Foto van Keulse pot
- Weckpot

Het tweede deel gaat men reminisceren over 'drinken', namelijk koffie. Tijdens dit stuk gaat men samen koffie maken. Men maalt koffiebonen met een koffiemolen en doet de gemalen koffie in een emailen koffiekkan, waar men kokend water op giet.

Vragen:

- Waar kocht u de versgebrande koffiebonen?
- Hoe maalde u vroeger de koffiebonen?
- Kon het dan gebeuren dat de koffie op de vloer terecht kwam?
- Moest u als kind ook vaak de koffie malen?
- Hoe mat u af hoeveel koffiebonen u moest malen?
- Wat gebeurde er met de gemalen koffiebonen?
- Hoe werd de koffie warm gehouden?
- Hoe dronken de mannen vroeger koffie?
- Was er een verschil met hoe de vrouwen dit dronken?

Triggers:

- Koffiebonen
- Koffiemolen
- Emailen koffiekkan

Afsluiten

Het onderwerp van deze bijeenkomst wordt afgerond.

Dit doet men door de koffie die men juist klaargemaakt heeft aan de kant te zetten en de inhoud van deze bijeenkomst kort samen te vatten.

Hierbij gaat men het volgende thema introduceren en de uitnodiging uitdelen.

Het thema van de volgende bijeenkomst is 'de lager school'. Hierbij geeft men de huiswerkopdracht.

Huiswerkopdracht:

Probeer foto's, voorwerpen,... mee te brengen van uw schooltijd.

Als laatste wordt iedereen bedankt voor zijn bijdrage aan deze bijeenkomst.

Informeel samenzijn

Hier wordt de koffie die we samen hebben klaargemaakt opgedronken vergezeld van een koekje.

(Barendsen, & Boonstra, 2005, p.71-86; Buijssen, & Poppelaars, 1997, p. 104-105)

➤ **Uitvoering**

Algemene observaties

De sessie is later gestart, omdat de bewoners niet op tijd waren. Nochtans was er deze week op verschillende momenten nadruk op gelegd, namelijk tijdens de briefing maandag, tijdens de teamvergadering en 's morgens had ik het nog een keer tegen de maaltijdbegeleidster gezegd.

De sessie startte ongeveer een tiental minuten later.

Ik heb het schema gevolgd, maar omdat we later waren begonnen heb ik een aantal dingen overgeslagen. Deze dingen zijn de globale indeling van de volgende bijeenkomst en de afspraken van praktische aard. Ik heb in de plaats wel tijd genomen om het verloop van de sessie te schetsen.

Ik heb ook niet altijd dezelfde volgorde aangehouden zoals in mijn voorbereiding stond. Bij de voorstelling van mezelf en van mijn co-begeleider heb ik ook direct onze rolverdeling vernoemd. Het afsluiten is ook anders gebeurd. Ik heb eerst het informeel samenzijn laten doorgaan en dan de sessie afgesloten. Dit paste beter binnen de sessie dan het wegzetten en terugnemen. Ik heb besloten om de uitnodigingen en de huisopdracht niet mee te geven, omdat de bewoners de uitnodiging onderweg naar de kamer ongewild zouden kunnen verliezen.

Tijdens de kennismaking heeft iedereen zich voorgesteld door te vertellen van welke streek men afkomstig was. Er werd een rondje gedaan.

Tijdens het reminisceren over eten werd er een tijd stil gestaan bij botermelk en babeurre. Ook bij moppenpap. (griesmeel pudding)

Een bewoner vertelde uitbundig dat ze vroeger veel botermelk dronk. Ook de nagerechten waren ongeveer hetzelfde, namelijk pudding, rijstpap, botermelk. Bijna allemaal melkproducten.

Ze hadden het over pekelen, roken van vlees. Vrijdag was visdag en ze aten vooral de groenten uit hun eigen hof. Dus zeker seizoensgebonden.

Ik heb de koffie gemaakt en zij hebben mij verteld hoe het vroeger was. Toen werd er ook nog bitter gedronken.

Er waren tijdens deze sessie veel stoorzenders. Er waren 3 bewoners die binnenkwamen, nochtans stond er een bordje 'vergadering niet storen'.

De triggers bleken deze sessie niet zo belangrijk. De bewoners vertelden allemaal, zonder dat ze triggers zagen. Er werd wel gebruik gemaakt van het verhaal om het thema in te leiden. De koffiemolen werd doorgegeven en iedereen mocht ruiken aan de koffiebonen. Nadien werd de koffie opgegoten aan tafel.

Er was tijdens de sessie een stagiair animatie die kwam observeren.

➤ **Evaluatie**

Na de bijeenkomst is er door beide begeleiders samen een evaluatie gemaakt. Hieronder leest u het resultaat.

Retrospectief

Het aanbrengen van de bewoners door de verpleging gebeurde niet op tijd.

Het verwelkomen van de bewoners is gelukt. Ook de voorstelling van mezelf en de co-begeleider verliep prima. De bewoners wisten wat de taak was van de verschillende begeleiders.

De afspraken werden op een duidelijke manier weergegeven en eventuele vragen werden verduidelijkt.

Er werd weergegeven wat er tijdens deze sessie te gebeuren stond.

De kennismaking was zeer plezierig en riep al veel herinneringen op. Sommige bewoners hadden veel te vertellen en andere waren zeer bondig.

Tijdens het inleiden van het thema las ik een verhaal voor in het dialect.

De vragen die ik voorbereide waren voldoende. Ik heb niet alle vragen nodig gehad.

Tijdens het reminisceren stelde ik open vragen die niet gericht waren op één bewoner.

Zo kon iedereen antwoorden wanneer men wilde. Daardoor gebeurde het dat niet iedereen aan bod kwam en dat sommige mensen weinig vertelden. Soms gebeurde het dat men afweek van het onderwerp, dit zette ik recht door de vraag opnieuw te stellen aan een andere bewoner.

Prospectief**Feedback**

J.N. en J.V.B. waren dominante figuren. J.N. is af te remmen door haar erop te wijzen dat we nu gaan luisteren naar een andere bewoner. Zo zou ik het in het vervolg ook willen doen.

J.V.B. heeft weinig inzicht in haar dominant zijn en is moeilijk te onderbreken. Ze vertelde direct verder als ik tussenkwam. De volgende keer proberen we beleefd af te ronden door een vraag te stellen aan iemand anders en haar te bedanken voor haar verhaal.

P.J. is weinig betrokken en de volgende keer gaan we haar meer proberen te betrekken door haar meer aan te spreken.

Ook ga ik in het vervolg meer de vragen gericht stellen aan bepaalde bewoners. Ik ga gebruik maken van een rondje of sommige bewoners aanspreken. Waarbij niet altijd iedereen moet antwoorden op de vraag. Maar dat ook niet altijd dezelfde mensen antwoorden.

De volgende keer laat ik de bewoners de koffie zelf maken.

Het was fijn om tijdens de koffie verder te reminisceren.

Follow-up

Het vertellen wat er op het programma staat is een goede interventie, dat ga ik de volgende keer weer doen.

Het verhaal voorlezen doe ik de volgende keer in het A.N., omdat zo iedereen mij beter verstaat.

Ik ga een duidelijk blad hangen op de deur zodat de andere bewoners het weten dat deze activiteit gesloten is.

Er moeten betere afspraken gemaakt worden met de collega's verpleging.

7.3.4.6 Praktische informatie en invullen meetinstrument tijdens teamvergadering

➤ **Vorbereiding**

- Er werd een uitleg geven over observatiepapier, afsprakenpapier en de klantencirkel,
- De taken van elke teamlid werden verduidelijkt,
- De bewoners die deelnemen werden meegedeeld,
- Er werd een uitleg gegeven over het meetinstrument en het meetinstrument werd door minimum 2 personen ingevuld voor een bewoner.

➤ **Uitvoering**

Tijdens de teamvergadering van Linde heb ik de werking van het observatiepapier en het afsprakenpapier nader toegelicht. Ook hierbij heb ik de werking van de klantencirkel gebruikt. Zo zijn al de collega's op de hoogte van mijn eindwerk.

Nadien is het meetinstrument ingevuld door minimum drie teamleden per bewoner.

Het team luisterde naar mij en werkte enthousiast mee. Ze stelde relevante vragen.

Bijvoorbeeld: "Wat is een gespannen lichaamstaal?" Ik heb hierbij verteld dat de bewoners dan niet ontspannen lijkt, dat zij een gelaatsuitdrukking aangeeft die onrust, spanning aangeeft.

Tijdens de teamvergadering van Marjolein, kon ik niet aanwezig zijn omdat deze doorgaat op een vrijdag en dat ik dan les volg op school.

Voor deze teamvergadering heeft de ergotherapeut mijn taak overgenomen.

Zij heeft dan op de teamvergadering de werking van het observatiepapier en afsprakenpapier toegelicht en de werking van de klantencirkel. Daarbij heeft ze meegedeeld wie van de bewoners er deelneemt aan mijn eindwerk.

Nadien heeft zij wat uitleg gegeven over het meetinstrument en is het ingevuld door minimum twee teamleden per bewoner.

Ze gaf me feedback over deze teamvergadering en vermeldde erbij dat de teamleden hun tijd hadden genomen om het meetinstrument in te vullen.

7.3.4.7 Opmerkingen

Ik heb een informatiepapier en interview voor de familie gemaakt. Hiervan kan men in de bijlage een versie lezen.

7.3.5 Week 4

7.3.5.1 Planning

In week 4 werden de volgende zaken uitgevoerd:

- De uitnodigingen maken en uitdelen
- Het tweede overleg tijdens briefing
- De tweede herinneringsbijeenkomst

7.3.5.2 Uitnodigingen maken en uitdelen

➤ Voorbereiding

De uitnodigingen werden gemaakt in functie van de volgende herinneringsbijeenkomst. De prent vooraan bij de uitnodiging was een leesplankje. De tekst in de uitnodiging kwam zeer sterk overeen met de vorige uitnodiging.

➤ Uitvoering

De uitnodigingen waren in het begin van de week uitgedeeld.

Bij F.C. is er beslist of zij nog naar de herinneringsbijeenkomsten wil komen of toch liever niet. Ik heb samen met haar afgesproken dat ze meedoet met de herinneringsbijeenkomsten.

L.W., G.V. en J.N. vonden de vorige bijeenkomst heel fijn.

Ik heb M.V. uitgenodigd voor donderdag. Ze was enthousiast. Ik heb niet verteld dat haar dochter een foto ging meenemen.

Ik heb ook J.V.B. uitgenodigd. Zij heeft het direct in haar agenda geschreven. Ik heb haar verteld dat ze haar 's morgens zullen komen inlichten. Dat vond ze goed.

Ik heb M.D.G. en P.J. uitgenodigd in de living van Linde 4. Ik ben nadien met hun toestemming de uitnodigingen op hun kamer gaan leggen.

7.3.5.3 Het tweede overleg tijdens briefing

➤ Voorbereiding

Tijdens deze briefing gaf ik over elke bewoner in het kort weer hoe deze zich gedroeg tijdens de eerste herinneringsessie. We overliepen het observatiepapier van elke bewoner en stonden stil bij die gegevens. Door gebruik te maken van de klantencirkel probeerde men tot een goede afspraak te komen.

➤ Uitvoering

Linde

Tijdens de briefing op Linde hadden we de verschillende personen van de herinnering overlopen.

Bij J.N. waren we gekomen tot een afspraak.

Volgens de klantencirkel:

1. J. bidt elke middag graag.
2. J. blijft bidden, ze stoort de anderen. Hoe gaan we haar remmen? Deed ze dit vroeger? Op het einde klinkt de kreet 'Help mij toch!'
3. Elke middag een gebed op zeggen, begeleidend door de pastoor.
4. Afspraak maken met de pastoor en vermelden in zorgdossier.
5. De pastoor wil zo vaak als hij kan, komen bidden met de bewoners.

Bij P.J. en bij M.D.G. waren er geen opmerkingen waarmee we iets zijn te weten gekomen over hun gewoontes.

Bij J.V.B. gaf de verpleging aan dat ze weinig hulp bieden aan deze persoon. Dat ze er heel weinig over te weten zullen komen. Dat ze zeer gewoontegericht is. Maar ze weten niet welke.

Op het einde hadden we een afspraak gemaakt i.v.m. het brengen van de bewoners naar de reminiscentiebijeenkomst. Er werd afgesproken dat het volgende werd opgenomen in de dagplanning:

- J.N. vroeg wassen.
- J.N., P.J. en M.D.G. wegbrengen naar het Kreatiefje om 10u (reminiscentie)
- J.V.B. inlichten dat het vandaag 'Praten over vroeger' is. Start om 10u.

Marjolein

Bij de briefing op Marjolein hadden we de verschillende bewoners van de reminiscentie overlopen. Ik had de eerste bijeenkomst overlopen en een aantal punten vermeld.

Bij L.W. werd er een afspraak gemaakt tijdens de teamvergadering. Haar dementie vorderde snel. Ze laat zich gewoon vallen. 'er moet iets gebeuren'. Er stonden geen opmerkingen in op het observatiepapier.

Bij G.V. stond er ook niets in het observatiepapier. De collega's vertelden dat ze niets vertelde over de reminiscentie.

Bij F.C. had ik iets op het observatiepapier geschreven. Namelijk dat F. vroeger altijd een dag- en nachtcrème smeerde. Door overleg bleek het duidelijk dat dit nog steeds gebeurde. We hadden besloten om dit verder te zetten. Het werd ook genoteerd op het afsprakenblad. Vermits dit nog steeds gebeurde, hadden we de klantencirkel niet toegepast.

Bij M.V. stond er niets op het observatiepapier. Ik had het gesprek met de dochter vermeld.

Ik had ook vermeld dat het deze week reminiscentie is en dat ik de bewoners tegen 10 uur verwacht.

7.3.5.4 De tweede reminiscentiebijeenkomst

➤ **Vorbereiding**

De tweede reminiscentiebijeenkomst: 'de lagere school'.

De activiteit bestaat uit 6 items:

Aanwezigheid controleren	(1 minuut)
Korte terugblik op de vorige bijeenkomst	(5 minuten)
Inleiden van de bijeenkomst	(5 minuten)
Bespreken van de huiswerkopdracht	(8 minuten)
Reminisceren	(40 minuten)
Afsluiten van de bijeenkomst	(5 minuten)
Informeel samenzijn	(11 minuten)

Aanwezigheid controleren

Hardop wordt gecontroleerd of iedereen aanwezig is.

Korte blik op de vorige bijeenkomst

Er wordt door de begeleider verteld in het kort waarover de vorige sessie ging. Men heeft gepraat over 'eten en drinken'. We hebben gepraat over de verschillende maaltijden en hoe eten vroeger werd bewaard. We hebben samen koffie klaargemaakt zoals men dat vroeger deed en hierover hebben we herinneringen opgehaald.

Nadien wordt er een rondje gedaan, waarbij iedereen indien hij wil nog iets kan vertellen of vragen over de vorige bijeenkomst.

Inleiden van de bijeenkomst

Er wordt verteld dat we gaan praten over 'de lagere school'. Nadien sluiten we de bijeenkomst af en drinken we nog een kopje koffie met een koekje.

Tijdens het praten over 'de lagere school' gaat men het hebben over hoe het eraan toeging vroeger op de lagere school, welke vakken men kreeg, of men wel eens kattenkwaad uithaalde en over de schoolreis.

Kort verhaal om voor te lezen:

Een herinnering van een bejaarde.

Ik zat vooraan in de klas en naast mij zat mijn buurmeisje. De klassen waren groot vroeger, we zaten wel met veertig kinderen in de klas. De juf die stond vooraan in de klas. Ik weet nog dat we een keer les rekenen hadden. We gingen toen beginnen met de tafels. Ik dacht toen aan de tafel die thuis in de woonkamer stond. Nadien legde de juf uit wat de tafels waren, ik moest lachen om wat ik juist dacht. Maar ik lachte niet luidop, want dan kon ik straf krijgen. Ja, ze waren streng vroeger op school. Als je stout was kreeg je een slag op je vingers. We moesten toen onze lei en griffel nemen en het sponzenpotje. We begonnen met het eerst rijtje van de tafels, dat we van buiten moesten leren. Ik weet het nog goed, het ging van $1 \times 1 = 1$, $1 \times 2 = 2$, $1 \times 3 = 3$, $1 \times 4 = 4$ en dit tot $1 \times 10 = 10$. Ik heb hard moeten leren voor ik het kende.

De les nadien hadden we breien. Dat deed ik graag en kon ik goed. Mijn moeder was blij, want ik mocht voor heel het gezin sokken breien. Ook van de juf kreeg ik hier altijd een goed punt voor op mijn rapport.

Ja, vroeger stond ik bekend om mijn breiwerk.

Bespreken van de huiswerkopdracht

Er wordt gevraagd of iemand iets heeft meegebracht en hierover iets wil vertellen. We maken een rondje.

Reminisceren

Thema: de lagere school

Referentieperiode:

Men neemt dat de bejaarden nu tussen de 80 en de 95 jaar zijn.

We gaan terug naar de periode dat zij 10 jaar waren.

Dus de referentieperiode: 1920-1935.

Wat moet men weten voor men reminisceert over 'de lagere school'.

- Het was de periode voor de tweede wereldoorlog.
- De jaren 30 waren jaren van armoede en werkloosheid. Veel gezinnen hadden het niet breed die tijd.
- Kenmerkend voor deze periode waren de grote gezinnen. Er waren veel kinderen die in heel grote klassen zaten. Deze klassen bestonden soms wel uit 40 leerlingen. Het onderwijs was toen strenger. De leerkrachten moesten aangesproken worden met 'juffrouw' of 'meester/meneer'. Om te spreken moesten we toestemming vragen, dit deden de leerlingen door hun vinger in de lucht te steken. Wanneer ze toestemming kregen, moesten ze de leerkracht aanspreken met 'u'. Als men naar het toilet moest gaan stak men twee vingers op.
- De lagere school bestond uit zeven of acht klassen. De leerplicht gold voor jongens tot 14 jaar en voor meisjes tot 15 jaar.
- De kinderen zaten per twee aan een bank. Er waren drie rijen. De leerkracht stond vooraan, meestal op een podium. Wanneer de leerkracht een vraag stelde en men wist het antwoord, dan mocht hij dit niet roepen. De hand opsteken had geen zin, want kinderen die vragen worden overgeslagen. Men kon enkel de borst vooruit steken en hopen dat de leerkracht u aanduidde.

- De klassen werden verwarmd met schoolkachels. Als het vroom werden de kachels niet aangestoken, de school bespaarde hierdoor brandstof. De kinderen moesten die dag dan niet naar school en de school bleef op slot. Dan kregen de kinderen ijsvrij. Dat kon bepaalde dagen duren.
- Een beetje kletsen, afkijken of met propjes door de klas schieten, gebeurde wel eens en dan werd men gestraft. Men kreeg tikken op de hand met een aanwijsstokje of een rietje (een stokje van bamboe of riet). Dat deed zeer veel pijn. Soms moest men ook strafwerk schrijven. Men moest dit dan thuis laten zien en meestal kreeg men daar nog straf bovenop. De ouders trokken altijd partij voor de leerkracht.
- De volgende vakken kwamen aan bod: lezen, schrijven, rekenen, Nederlandse taal, kennis der natuur, zingen, tekenen, gymnastiek en handwerken. Men kreeg ook punten voor gedrag.
- Welke materialen werden er gebruikt op school:

Leesplankje

Bij het leesplankje hoorde een letterdoosje waarin allemaal kleine kartonnen rechthoekjes zaten met letters op. Met die letters kon je dan woorden vormen.

Die woorden die gevormd werden moest je vanbuiten leren. Voorbeelden:

Aap-noot-mies-wim-zus-jet

Teun-vuur-gijs-lam-kees-bok

Weide-does-hok-duif-schape

Lei en griffel

Een lei is een klein soort schoolbord dat niet groter was dan een schrift. De griffel was een lange en dunne stift van leisteen. De griffel werd omwikkeld met papier en opgeborgen in een griffeldoosje. Deze werden gebruikt om te schrijven. Dit gebruikte men omdat papier heel duur was.

Sponzendoosje

Om de lei terug schoon te vegen, werd er gebruik gemaakt van een sponsje dat bewaard werd in een sponzendoosje. Dat was een rond blikken doosje met aan beide kanten een dekseltje en in het midden een schoteltje. Aan de ene kant zat een vochtig sponsje om alle letters uit te wissen en aan de andere zat een doekje om de lei weer droog te vegen. Omdat het sponsje nat was, ging het sponzendoosje vaak stinken.

Kroontjespen en inkt

Men leerde schrijven met een kroontjespen en inkt op papier. Balpennen bestonden toen nog niet. Dan had men rechts vooraan in de schoolbank een potje waar inkt in zat. Hier werd de kroontjespen in gedopt. Wanneer er teveel inkt aan je kroontjespen hing, haalde men die inkt eraf met een inktlapje (uit allemaal restjes stof en zeem werden rondjes uitgeknipt en die werden in het midden met een knoop vastgemaakt aan elkaar.

- Men moest in die tijd ook veel uit het hoofd leren. vb bij rekenen ($1+1=2$, $1+2=3$, $1+3=4$,... of $2+1=3$, $2+2=4$, $2+3=5$,...) Ook bij de tafels tot tien. ($1\times 1=1$, $1\times 2=2$, $1\times 3=3$,... en dit tot $10\times 10=100$)
- Schoonschrijven was zeer belangrijk op school. Je leerde sierlijk letters maken met veel mooie krullen, waarbij je een dunne lijn moest maken als de pen omhoog ging en een dikke lijn als de pen omlaag ging.
- Vroeger was het verplicht om rechtshandig te schrijven.
- Men kreeg een vak handwerken waar de meisjes leerden borduren, breien en haken.
- De jongens leerden een vak.
- Er werd veel gezongen in de klas.
- Catechismus was ook een vak. Dit kreeg men enkel in katholieke scholen. Hiervoor moest men verschillende stellingen vanbuiten leren. Men moest vroeger voor de school nog naar de vroegmis. Dit werd nauwgezet bijgehouden en werd op het rapport vermeld.
- De kinderen kregen les in de oude spelling. Veel dubbele aa's, oo's en ee's. (Vb. wij koomen, teekenen.) Ook de 'sch' kwam veel voor. (Vb. vleesch, visch, nederlandsche taal.)

De sessie

Vragen:

- Met hoeveel kinderen zat men vroeger in de klas?
- Zaten jongens en meisjes op dezelfde school?
- Kreeg u soms les van de zusters?
- Hoe vroeg u toestemming aan de leerkracht om te spreken?
- Hoe vroeg u toestemming om naar het toilet te gaan?
- Hoe moest u uw leerkrachten aan spreken?
- Welk uur begonnen de lessen vroeger?
- Om welk uur was de school uit?
- Welke dagen van de week ging u naar school?
- Moest u nog naar de vroegmis voor u naar school ging?
- Tot welke leeftijd moest u verplicht naar school? Was dit verschillend tussen jongens en meisjes?
- Als u in de les het antwoord wist op de vraag, hoe probeerde u dan te antwoorden?
- Moest u naar school als het vroom?
- Heeft u leren lezen met een leesplankje?
- Weet u nog een rij woorden van het leesplankje die u vanbuiten moest leren vroeger?
- Heeft u ooit geschreven met een lei en griffel?
- Hoe werkte het om te schrijven met een lei en griffel?
- Heeft u ooit leren schrijven met een kroontjespen en inkt?
- Morste u soms inkt op uw blad?
- Wat gebruikte u als er teveel inkt aan uw kroontjespen hing?
- Maakte u moeder zelf een inktlapje?
- Welke vakken kreeg u in de lagere school?
- Welk vak was uw lievelingsvak?
- In welk vak was u goed?
- Hoe leerde u rekenen?
- Moest u soms dingen uit uw hoofd leren?
- Hoe leerde u de tafels?
- Kreeg u ook schoonschrijven? Kunt u daar nog iets meer over vertellen?
- Had u ook het vak handwerk?
- Wat leerde u daar?
- Kregen de jongens dit vak ook? Zo niet, wat kregen zij dan?
- Kreeg u ook catechismus?
- Wat moest u voor dit vak doen?
- Werd er wel eens gezongen in de klas?
- Durfde je al wel eens kattenkwaad uitsteken in de klas? Vb met propjes gooien, afkijken of kletsen.
- Werd je wel eens gestraft? Hoe gebeurde dat?
- Moest je soms straf schrijven?
- Ging u vroeger op schoolreis?
- Moest u daar dan voor sparen? Hoe werd dat betaald?

Triggers:

- Schoolschriftje
- Foto van een leesplankje
- Lei en griffel (foto)
- Wol en een lapje breiwerk.

Afsluiten

Het onderwerp van deze bijeenkomst wordt afgerond.

Men vat de inhoud van deze bijeenkomst kort samen.

Hierbij gaat men het volgende thema introduceren.

Het thema van de volgende bijeenkomst is 'wassen en kleding'. Hierbij geeft men de huiswerkopdracht.

Huiswerkopdracht:

Probeer foto's, voorwerpen,... mee te brengen van vroeger rond het thema wassen van kleding. Probeer oude kleding mee te brengen of foto's waarop oude kleding staat.

Als laatste wordt iedereen bedankt voor zijn bijdrage aan deze bijeenkomst.

Informeel samenzijn

Hier maken we samen koffie klaar en drinken deze op vergezeld van een koekje. (Barendsen, & Boonstra, 2005, p. 14-28)

➤ **Uitvoering**

Algemene observaties

De sessie is deze keer stipt op tijd begonnen. De bewoners van Linde waren voor 10 uur allemaal in het Kreatiefje. De vermelding op de dagplanning is een succes.

Bij Marjolein was ook iedereen op tijd. Ik ben het 's morgens nog eens gaan melden aan de hoofdverpleegster en aan de maaltijdbegeleidster.

Ik heb het schema van de bijeenkomst gevolgd, zoals vermeld in de voorbereiding. Behalve de huiswerkopdracht heb ik voor het inleiden van het thema gedaan. Ik heb dit ook steeds duidelijk van elkaar gescheiden voor de bewoners. Zodat er duidelijk structuur was tijdens de sessie.

Na het controleren van de aanwezigheid heb ik overlopen wat er deze sessie op het programma stond.

Bij de korte terugblik op de vorige bijeenkomst, zag ik dat de bewoners het fijn vonden om hier nog even bij stil te staan. Sommige hadden nog iets te vermelden, voor andere was het voldoende geweest.

Deze terugkoppeling werd bewust door de begeleider kort gehouden. Het was niet de bedoeling dat we terug gingen reminisceren over 'eten en drinken'.

Tijdens het bespreken van de foto van M.V. op de schoolbanken, keek iedereen verwonderd. De dochter van M.V. had deze foto aan mij gegeven, zodat M. zich meer zou kunnen herinneren over deze tijd. De meeste mensen herkenden M. niet op de foto. M.D.G. slaagde hier wel in. Ik ging met de foto rond, zodat iedereen hem van dichtbij kon zien en er iets over kon zeggen.

Ook M. mocht er iets over zeggen. Ze vertelde er niet veel over. Ook niet wanneer ik er vragen over stelde. De foto heeft heel de tijd bij haar gelegen en ze heeft hem niet losgelaten.

Het inleiden van het thema heb ik weer gedaan a.d.h.v. een kort verhaal. Deze keer heb ik het voorgelezen in het A.N. Ik keek de mensen om beurt aan om te zien dat iedereen aan het volgen was. Ik merkte dat iedereen alert aan het kijken was.

Tijdens het reminisceren over de lagere school werd er verteld dat er grote klassen waren en dat ze met verschillende leeftijden in één klas zat. Namelijk de grote en de kleine. Toch kregen ze verschillende lessen. Wanneer de 'groten' les hadden, moesten de 'kleinen' taken maken. Catechismus kregen ze altijd samen.

Ze kregen ook altijd les van de zusters. En toestemming vragen gebeurde door de vinger op te steken. Als ze naar het toilet moest, stak ze twee vingers op.

De lessen begonnen om half negen tot half 12 – 12 uur. En ze startten terug om half twee tot half vier. Donderdagnamiddag hadden ze vrijaf. 's Zondags was het niet verplicht om naar school te gaan, maar was er de zondagschool. Dan kwamen ze daar samen om naar het lof te gaan. Ze gingen ook altijd naar de vroegmis voor het school. Dit deed niet iedereen. Sommige zoals J.V.B., J.N. en M.D.G. kregen er punten voor en

gingen, anderen zoals F.C., L.W., P.J. en M.V. kregen geen punten en gingen niet. G.V. kreeg geen punten en ging wel. Sommige moesten maar enkele dagen gaan. De leerplicht was tot 14 jaar. En dit was zowel hetzelfde voor meisjes als voor jongens. Met een lei en griffel had iedereen geschreven. En die lei moesten ze zelf proper maken. Zo de houten randen van de lei moesten altijd mooi wit zijn. Ze hadden niet leren lezen met een leesplankje. Wel door de letters van het alfabet. Ze kregen handwerk en schoonschrift. En schoonschrift moesten sommige zelfs maken onder speeltijd. Anderen kregen er tijd voor onder de les.

Breien, haken, stoppen,... ze leerden het allemaal op school. Men ging op schooluitstap naar Scherpenheuvel of een keer een voormiddag wandelen.

Ook waren er tijdens deze sessie stoorzenders. Één bewoner kwam binnen, maar na korte uitleg begreep ze wel dat ze straks mocht terugkomen. Sommige kwamen binnen, zagen dat er iets te doen was en gingen terug buiten. Nochtans had ik een papier gehangen. Hierop stond vermeld: 'Praten over vroeger. Eindwerk Dorien. Creatiefje terug open vanaf 11.15 uur.' Er stond niet op vermeld: 'Niet storen.'

De triggers tijdens deze bijeenkomst waren belangrijker dan de vorige keer. De foto van M.V. bracht direct reactie op. Ook op de lei en griffel kwamen er reacties. Co-begeleidster haalde nog een 100 jarige doek met naaiwerk boven. Deze was afkomstig van de naaischool van de zuster Annonciaden. Zeker twee van de bewoners waren hier na de lagere school nog naartoe geweest. De trigger van de leesplank bracht geen reactie op, niemand herkende dit. M.V. had er alleen een hond op herkend.

Weer werd er op het einde koffie gemaakt op grootmoeders wijze.

➤ **Evaluatie**

Na de bijeenkomst is er door beide begeleiders samen een evaluatie gemaakt. Hieronder leest u het resultaat.

Retrospectief

Het aanbrengen van de bewoners door de verpleging gebeurde stipt op tijd. Er waren goede afspraken gemaakt met beide teams. Het verwelkomen van de bewoners is gelukt. Er werd weergegeven wat er tijdens deze sessie te gebeuren stond. Het bespreken van de foto van M.V. verliep rustig. Iedereen mocht zijn zegje doen. Tijdens het inleiden van het thema las ik een verhaal voor in het A.N. De vragen die ik voorbereide waren voldoende. Ik heb niet alle vragen nodig gehad. Tijdens het reminisceren stelde ik eerst een open vraag die niet gericht was op één bewoner. Hier kwam dan al veel reactie op, vervolgens stelde ik de vraag dan gericht aan één bewoner. Ik ging het rijtje af, zodat iedereen zijn verhaal kon doen. Soms gebeurde het dat men afweek van het onderwerp, dit zette ik recht door de vraag opnieuw te stellen aan een andere bewoner.

Prospectief

Feedback

J.N. was deze sessie een dominant figuur. J.N. is af te remmen door haar erop te wijzen dat we nu gaan luisteren naar een andere bewoner. Zo deed ik het in vorige sessie ook en wil ik het in de toekomst ook doen.

J.V.B. was minder dominant omdat ik op de beleefdheidsregels inspeelde. Door iemand aan te spreken, gaf ik de boodschap dat die persoon mocht spreken en dat de anderen mochten luisteren. Dit ga ik de volgende keer weer doen. Het geeft aan de bewoners ook veel structuur, waar ze zeker nood aan hebben.

P.J. was meer betrokken dan de vorige keer, maar mag nog meer gestimuleerd worden. Visuele prikkels spreken haar ook heel fel aan. Er is dan een verandering van houding. Ze kijkt dan meer op.

Ook ga ik in het vervolg terug de vragen gericht stellen aan bepaalde bewoners. Ik ga gebruik maken van een rondje of sommige bewoners aanspreken. Waarbij niet altijd iedereen moet antwoorden op de vraag. Maar dat ook niet altijd dezelfde mensen antwoorden. Ik heb gemerkt dat dit een goede manier is om iedereen aan het woord te laten.

De volgende keer laat ik weer de bewoners de koffie zelf maken.

Follow-up

Het vertellen wat er op het programma staat is een goede interventie, dat ga ik de volgende keer weer doen.

Het verhaal voorlezen doe ik de volgende keer ook in het A.N., omdat zo iedereen mij zo beter verstaat.

Ik ga een duidelijk blad hangen op de deur zodat de andere bewoners het weten dat deze activiteit gesloten is. Ik ga hierop ook nog vermelden: 'Niet storen.'

Er zijn goede afspraken gemaakt met de beide teams.

De volgende sessie ga ik de triggers allemaal in het midden van de tafel leggen, zodat deze herinneringen kunnen uitlokken.

7.3.5.5 Opmerkingen

- Gesprek gehad met de dochter van M.V., zij ging een foto van de lagere school meebrengen voor M.,
- Aanpassing gemaakt aan observatiepapier voor het zorgdossier. Ik had er de datum van die week opgezet en het thema van de volgende reminiscentiebijeenkomst,
- Ik had het informatiepapier en interview voor de familie uitgedeeld op de kamer.

7.3.6 Week 5

7.3.6.1 Planning

Voor week 5 worden de volgende zaken uitgevoerd:

- De uitnodigingen maken en uitdelen,
- Het derde overleg tijdens de briefing,
- De derde reminiscentiebijeenkomst.

7.3.6.2 De uitnodigingen maken

➤ Voorbereiding

De uitnodigingen werden gemaakt in functie van de volgende reminiscentiebijeenkomst. Op de voorkant van de uitnodiging stond een prent met een wasbord en een wasbok. In de binnenzijde van de uitnodiging stond de tekst. Deze was nog steeds ongeveer dezelfde als de vorige keer. Enkel stond hier nu de datum op vermeld.

➤ Uitvoering

De uitnodigingen werden uitgedeeld donderdagnamiddag, wanneer de bewoners op de kamer zaten. Enkel M.D.G. en P.J. zaten in de living van Linde 4. Ik was nadien de uitnodigingen op hun kamer gaan zetten, nadat ik hun toestemming had gevraagd. J.V.B. was eerst niet op haar kamer en daarom was ik gaan vragen aan de zusters, of zij misschien wisten waar ze was. Ik was eerst dan nog aan een andere bewoner een uitnodiging gaan afgeven. Toen kwam een collega kinesitherapie mij vertellen dat J.V.B. mij aan het zoeken was. Iets nadien kwam ik haar tegen en vroeg ze me waarom ik haar nodig had. Ik vertelde dat het was om haar uit te nodigen voor de volgende bijeenkomst en dat ik nog zou langskomen. Nadien toen ik haar op haar kamer ging uitnodigen zat ze al te wachten op mij.

7.3.6.3 Het derde overleg tijdens de briefing

➤ Voorbereiding

Tijdens deze briefing gaf ik over elke bewoner in het kort weer hoe deze zich gedroeg tijdens de tweede reminiscentiesessie. We overliepen het observatiepapier van elke bewoner en stonden stil bij die gegevens. Door gebruik te maken van de klantencirkel probeerde men tot een goede afspraak te komen. Eventuele afspraken die gemaakt werden, werden geëvalueerd.

Er werd ook vermeld dat er deze week geen reminiscentiebijeenkomst doorgaat, maar dat deze wordt verzet naar de kerstvakantie.

➤ Uitvoering

Linde

Tijdens de briefing had ik de mensen van Linde overlopen die deelnamen aan de reminiscentie. Ik had in het kort bij elke bewoner iets verteld over de bijeenkomst en het observatiepapier overlopen.

Bij J.N. merkten we dat het voor de pastoor moeilijk is om elke middag te komen bidden, hij vond het ook moeilijk om tijdens de maaltijd te komen bidden. Daarom gingen wij het stimuleren om het toch te laten gebeuren, ook als de pastoor niet langs kwam.

Bij P.J. hadden we een foto op de deur gehangen. P. liep de laatste weken nog wel eens zoeken naar haar kamer. Misschien dat dit herkenning geeft. Het is nog een vrij recente foto.

Over J.V.B. wisten we nog zeer weinig. Op het observatiepapier stond dat zij van de verpleging verwacht dat die het afval van het verzorgingsmateriaal in een bakje doen dat zij op haar kamer hiervoor heeft staan. Ze deden dit al. En er is afgesproken dat dit ook verder werd gedaan.

Bij M.D.G. gingen we nog eens nagaan of ze vroeger daadwerkelijk zich waste met sunlight zeep.

Marjolein

Ook de mensen van Marjolein hadden we overlopen.

Bij G.V. stond er in het observatieverslag dat ze spontaan was beginnen vertellen over de reminiscentie. Ze had er positieve reacties over. Haar gewoonte die ze vroeger deed, was een porto drinken voor ze ging slapen.

Volgens de klantencirkel:

1. G. dronk vroeger elke avond voor ze ging slapen een porto.
2. Porto is niet te combineren met haar slaapmedicatie. De slaapmedicatie kan niet gestopt worden. Ze valt achterover als ze een porto drinkt. Het stopt niet met één porto. Ze drinkt totdat ze dronken is. G. was vroeger vaak dronken.
3. We stimuleren niet dat G. een porto drinkt.
4. We reiken de porto niet aan.

Bij F.C. werd de dagcrème enkel aangedaan als F. dat wilde. En er werd geen nachtcrème aangedaan. F. wilde dit niet. F. had ook graag dat haar deur blijft openstaan, dit werd ook vermeld als afspraak. Verder waren er geen observaties.

Bij L.W. was er ook een gewoonte besproken. L. droeg als ze zich goed voelde en op speciale dagen graag parfum, lippenstift en blos.

Volgens de klantencirkel:

1. L. deed op speciale dagen of als ze zich goed voelde graag blos, lippenstift en parfum op.
2. Het was mogelijk om dit op te doen tijdens de hygiënische verzorging. Het is maar een kleintje. Maar als iedereen dit vroeg, waren we lang bezig.
3. We wilden dat L. zelf kan beslissen dat ze deze make-up en parfum opdoet.
4. We deden de make-up en parfum op als L. dat wilde.

Bij M.V. waren er geen observaties. Er is wel afgesproken dat ik de foto die de dochter had meegebracht ga inscannen en uitprinten, zodat M.V. deze ook op haar kamer had.

7.3.6.4 De derde reminiscentiebijeenkomst

➤ Voorbereiding

Thema derde bijeenkomst: 'wassen en kleding'.

De activiteit bestaat uit 6 items:

Aanwezigheid controleren	(1 minuut)
Korte terugblik op de vorige bijeenkomst	(5 minuten)
Inleiden van de bijeenkomst	(5 minuten)
Bespreken van de huiswerkopdracht	(8 minuten)
Reminisceren	(40 minuten)
Afsluiten van de bijeenkomst	(5 minuten)
Informeel samenzijn	(11 minuten)

Aanwezigheid controleren

Hardop wordt gecontroleerd of iedereen aanwezig is.

Korte blik op de vorige bijeenkomst

Er wordt door de begeleider verteld in het kort waarover de vorige sessie ging. Men heeft gepraat over 'de lagere school'. Er werd gepraat over de hoe het eraan toe ging op de lagere school, over de vakken en over de schoolreis.

Nadien wordt er een rondje gedaan, waarbij iedereen indien hij wil nog iets kan vertellen of vragen over de vorige bijeenkomst.

Inleiden van de bijeenkomst

Er wordt verteld dat we gaan praten over 'het wassen van kleding en de kleding die men droeg in die tijd'. Nadien sluiten we de bijeenkomst af en drinken we nog een kopje koffie met een koekje.

Tijdens het praten over 'het wassen van kleding' gaat men het hebben over hoe men vroeger de was deed. Tijdens het praten over 'de klederdracht van vroeger' gaat men praten over welke kleding men vroeger droeg.

Kort verhaal om voor te lezen:

Een herinnering van een bejaarde.

De wasdag dat was altijd een hele bezigheid. Dat was echt zwaar werk. Zondags zette ik de was al in de sop. En maandagochtend begon ik te wassen. Met het wasbord schrobde ik de was proper. Mijn man had altijd vieze plekken op zijn broek, dus die moest ik eerst altijd met zeep eruit borstelen. Op het einde van de dag deden mijn handen pijn van altijd in het water te zitten. Mijn knokkels lagen open. Maandagavond zette ik de was in de bleek, zodat hij mooi wit werd. Van dinsdag op woensdag zette ik de was

nog in het blauwsel, om hem nog witter te maken. Woensdag kon ik de was aan de draad hangen. Mijn buurvrouw kwam dan altijd langs om te vertellen dat mijn was zo mooi wit was. Ik vertelde haar over het blauwsel, maar omdat zij het niet breed hadden thuis, kon ze dat niet betalen. Ik vond dat wel erg voor haar, zodat ik haar soms wel eens een zakje blauw durfde meegeven.

De kleding die op de waslijn hing had ik zelf gemaakt. Ik was handig met naald en draad. Zo had ik eens een rok gemaakt die niet tot onder mijn knieën kwam. Ik heb toen met een ander stuk stof de rok langer gemaakt. Ah ja, want de rok mocht niet boven de knie komen. Oh wat hebben we toen gelachen met die rok.

Bespreken van de huiswerkopdracht

Er wordt gevraagd of iemand iets heeft meegebracht en hierover iets wil vertellen. We maken een rondje.

Reminisceren

Thema: wassen en kleding

Referentieperiode:

Men neemt dat de bejaarden nu tussen de 80 en de 95 jaar zijn.

We gaan terug naar de periode dat zij 20 jaar waren.

Dus de referentieperiode: 1930-1945.

Wat moet men weten voor men reminisceert over 'wassen en kleding'.

- Maandag was de wasdag. Maar eigenlijk begon de wasdag al op zondagavond. Dan werd de vuile was in soda gezet en aan de kook gebracht. Nadien bleef dit de hele nacht in het hete sop staan. De volgende ochtend, maandagochtend, werd de was gedaan. Dan werd de wasketel met heet sop in een grote wasteil gekieperd. Dat was zwaar werk, waar de man de vrouw mee moest helpen voor hij naar zijn werk ging.
- Met wassen was men de hele maandag bezig, soms ook nog de dinsdag en de woensdag. Want van zondag tot maandag stond de was in de broei. Van maandag tot dinsdag stond de was de hele nacht in de bleek. Dan werd de was mooi wit. En op dinsdag gebruikte men poppetje blauw of zakje blauw. Het diende om de was nog blauwer te maken.
- Donderdag ging men strijken.
- Men waste met verschillende materialen:

Wasbord

Dat was een grote houten plank met aan een kant een geribbeld oppervlak van zink. Men schuurde de was langs die ribbels, zodat alle vuil eruit ging. (Men ging vroeger maar één keer per week in bad en verschoonde dus ook maar één keer per week de kleding.)

Als de kleding vieze plekken had, zoals vette kragen of smeervlekken, dan moest men met een borstel eerst het ergste vuil verwijderen. Daarvoor gebruikte men de achterkant van het wasbord, de houten kant. Dan deed men groene zeep op de borstel en moest men zolang schuren totdat het vuil verdwenen was.

Wasbok en wringer

Sommige mensen die geld genoeg hadden konden een wasbok kopen met daarop een wringer. Zo'n wasbok was een houten stellage die je na gebruik kon inklappen en opbergen. In uitgeklapte vorm kon men er twee teilen of tobben met was op plaatsen. Dan hoefde men niet zo diep te bukken en kon men de was via de wringer van de ene teil of tobbe naar de andere teil overhevelen. Zo een wringer was wel luxe, want er waren veel vrouwen die de was nog met de hand moesten uitwringen. En dat was zwaar.

Wastang

Dit is een soort van grote houten knijper. Dat diende om de hete was uit het sop te halen.

Zeep

Waspoeder was er nog niet. Wel groene zeep, roodzegelzeep of Sunlight-zeep.

De vaste zeep loste moeilijker op in het water. Sommigen maakte gebruik van een zeepklopper (een soort van grote theezeef, waarin een stuk zeep zat).

Wanneer men de zeepklopper heel hard heen en weer sloeg in het warme water, loste de zeep vanzelf op en kreeg je mooie schuim. Mensen die geen zeepklopper hadden, rapste de zeep met de kaasschaaf in schilfers.

- Warm water maakte men op het fornuis.
- In die tijd waren er nog geen wasdrogers. De was werd buiten gedroogd op de waslijn.
- Strijken gebeurde met een strijkbout. Deze moest opgewarmd worden op de kachel.
- Sommige delen van het wasgoed moest gestijfd worden met stijfsel. Dit gebeurde bij kragen, boorden en manchetten bij witte hemden. Maar het werd ook gebruikt bij de witte schorten. Niet om ze stijver te maken, maar om een soort van bescherm laag aan te brengen. Die stijfsellaag zorgde ervoor dat het vuil niet zo snel in de stof kon trekken. Zo bleef de kleding langer proper.

- Wasserijen en strijkinrichtingen werden alleen gebruikt door de rijken.
- Elektrische wasmachines:
In de jaren dertig was er de houten kuipwasmachine. Dat was een houten kuip waar de motor onder hing. Voor de meeste mensen waren deze te duur. De meeste vrouwen konden zich pas na de oorlog een wasmachine veroorloven.
Die eerste wasmachines waren loodzwaar, er moest contant water in die kuip blijven staan, anders kon ze krimpen en kreeg men lekkage.
Nadien kreeg men wasmachines waarbij die houten ton vervangen werd door een metalen ton.
In de stad kon je een wasmachine huren bij de drogist. De drogist bracht de machine en kwam ze weer halen. Dan deed men soms samen met de buurvrouw de was om de prijs te halveren.
- Kleding werd zelf gemaakt met patronen uit tijdschriften of door kleding uit elkaar te halen en na te maken.
- De huisvrouwen waren heel vaak met draad en naald in de weer of ze hadden een naaimachine.
- De naaimachine was iets belangrijk in huis. Een Singer of een Pfaff was het merk.
- Sommige hadden ook een trapnaaimachine, waarbij men met de voeten een pedaal moest bewegen zodat de machine liep. Op die manier had men beide handen vrij.
- De jongens liepen altijd in korte broek. Zomer of winter, daar maakte men geen onderscheid in. Pas vanaf je dertien of veertien kwam men in aanmerking voor een lange broek.
- De mannen droegen lange onderbroeken en bretels. Ze hadden ook een zondags pak.
- De vrouwen droegen een korset. Vroeger werden deze gemaakt van baleinen van walvissen en later gebruikte men metalen ribben. Men droeg dit om een slanke lijn te krijgen.
- Vroeger droegen de mensen ook een hoofddekseel. De hoge heren droegen een hoed, de gewone man droeg een pet. De vrouwen droegen een hoedje of een hoofddoek.
- De sokken waren van wol of katoen.
- Men droeg vaak klompen, dan waren de voeten lekker warm en droog. Maar omdat dat in de stad een teken van armoede was, probeerde men zoveel als mogelijk schoenen aan te doen. Deze waren al zo vaak opgelapt door vader dat ze niet meer waterdicht waren.
- De kleding werd hergebruikt. Jonge kinderen liepen in afdankertjes van hun oudere broers of zussen.
- Er waren ook kledingvoorschriften:
Mensen met een hoge of een belangrijke functie moesten zich altijd op en top kleden.
Vrouwen droegen rokken, met de naad tot onder de knie.
Jonge meisjes moesten ook een rok tot onder de knie dragen en mochten geen broek dragen. Ze moesten met bedekte armen naar school komen, anders werd men naar huis gestuurd.
Trouwen moest in het wit.
De rouw was verplicht, dit was een periode van één jaar en zes weken. Dan liepen de vrouwen in het zwart.

De sessie:

Het eerste deel wordt er gereminisceerd over 'wassen van kleding'.

Vragen:

- Wanneer deed u vroeger de was?
- Was dat elke week op dezelfde dag?
- Hielp de man bij de was?
- Zette u de was in de bleek?
- Kent u het poppetje blauw of het zakje blauw?
- Waarvoor diende dat?
- Heeft u ooit nog gewassen met een wasbord?

- Hoe werkte dat?
- Hoe probeerde u vuile vlekken uit de kleding te krijgen?
- Was er in die tijd al waspoeder?
- Met welke zeep wuste u?
- Had u een zeepklopper?
- Had u een wastang?
- Kwam er toen al warm water uit de kraan?
- Hoe maakte u warm water?
- Waar droogde u de was?
- Mocht de was zondags buiten hangen?
- Met wat streek u de was?
- Wanneer streek u?
- Gebruikte u stijfjes om bepaalde delen van de kleding te stijven?
- Gebruikte u het ook nog voor iets anders?
- Heeft u een wasmachine gehad?
- Hoe werkte die?
- Hoe zag die eruit?
- Weet nu nog van welk merk die wasmachine was?
- Kon u een wasmachine huren?
- Weet u nog hoeveel dat kostte?

Triggers:

- Wasbord (of een foto)
- Wasboek (foto)
- Sunlight-zeep
- Oude strijkbout

Het tweede deel wordt gereminisceerd over 'kleding'.

Vragen:

- Welke dingen moest u wassen?
- Wat droegen de mannen vroeger?
- Droegen de mannen vaak bretels?
- Was er een verschil tussen de gewone man en de rijken?
- Wat droegen de vrouwen?
- Heeft u ooit ook een korset gedragen?
- Welke schoenen droeg u?
- Heeft u ooit klompen gedragen?
- Wat droegen de kleine jongens?
- Wat droegen de meisjes?
- Mochten zij een broek dragen?
- Mocht u een rok dragen die boven de knie kwam?
- Droegen ze vroeger vaak een hoofddeksel?
- Waren er verschillen tussen de verschillende klassen in de maatschappij?
- Heeft u soms afdankertje van uw broers of zussen moeten dragen?
- Had u een speciale kleding voor zondags?
- Waren er bepaalde kledingsvoorschriften in uw tijd?
- Moest u trouwen in het wit?
- Moest u zwart dragen tijdens de rouw?
- Maakten u alle kleren zelf?
- Verstelden u oude kleding?
- Had u vroeger een naaimachine?
- Weet u nog van welk merk dit was?
- Hoe werkte dat?

Triggers:

- Foto van een naaimachine
- Lange onderbroek
- Bretels
- Sjartellen voor mannen om hun sokken op te houden
- Klompen

Afsluiten

Het onderwerp van deze bijeenkomst wordt afgerond.

Dit doet men door de koffie die men juist klaargemaakt heeft aan de kant te zetten en de inhoud van deze bijeenkomst kort samen te vatten.

Hierbij gaat men het volgende thema introduceren en de uitnodiging uitdelen.

Het thema van de volgende bijeenkomst is 'vriendschap en liefde'. Hierbij geeft men de huiswerkopdracht.

Huiswerkopdracht:

Probeer foto's, voorwerpen,... mee te brengen van vroeger rond het thema 'vriendschap en liefde'. Men mag dan denken aan het huwelijk, de echtgenote, een trouwfoto,...

Als laatste wordt iedereen bedankt voor zijn bijdrage aan deze bijeenkomst.

Informeel samenzijn

Hier wordt de koffie die we samen hebben klaargemaakt opgedronken vergezeld van een koekje.

(Barendsen, & Boonstra, 2005, p. 49-55, 62-71)

➤ **Uitvoering**

Algemene observaties

De sessie is deze keer ook stipt op tijd kunnen starten. Iedereen, behalve J.V.B. was voor 10 uur in het Kreatiefje. Zij was er nog niet, maar zij ging direct komen, daarom ben ik toch al gestart met de sessie.

Ik ben het 's morgens nog eens gaan melden bij elk team. Op Linde stond het niet in de dagplanning opgeschreven. Maar dit is dan vanmorgen gebeurd. In Marjolein stond het op de dagplanning.

Ik heb het schema van de bijeenkomst gevolgd, zoals vermeld in de voorbereiding. Ik heb nu toch eerst het thema ingeleid en dan pas de huiswerkopdracht besproken. Zo konden de bewoners eerst wat vertrouwd geraken met het onderwerp en dan luisteren en aanvullingen geven bij de huiswerkopdracht.

Na het controleren van de aanwezigheid heb ik overlopen wat er deze sessie op het programma stond. Ik heb vermeld dat J.V.B. iets later kwam, dat M.D.G. ziek geweest was en het vandaag wat rustiger aan mocht doen.

Bij de korte terugblik naar de vorige bijeenkomst vroeg ik wie nog wist over wat deze bijeenkomst ging. J.N. vertelde trots dat het ging over 'de lagere school'.

Door het maken van een rondje kon iedereen nog iets vertellen over de vorige sessie. Sommige hadden nog iets te melden, anderen hadden niets meer te melden.

Deze terugkoppeling werd door mij bewust kort gehouden. J.V.B. had nog een paar anekdotes te vertellen. Dit liet ik gebeuren, omdat ik zag dat de anderen er plezier in beleefden en omdat J.V.B. ervan genoot om deze te vertellen.

Het inleiden van het thema heb ik weer gedaan a.d.h.v. een kort verhaal. Ik heb het deze keer terug voorgelezen in het A.N. en de bewoners om beurt proberen aan te kijken. Ik merkte dat iedereen mijn verhaal aan het volgen was.

Tijdens de bespreking van de huiswerkopdracht was het enkel J.V.B. die iets bij zich had. Ze had haar fotoalbum bij. Ze haalde er enkele foto's uit en liet deze zien aan de andere bewoners. Er was een klasfoto, een foto van op reis naar Duitsland, een foto van haar zus en zichzelf, een foto van de zusters, foto van de eerste communie,... Ze liet veel foto's zien. Ik vond dit als begeleider niet erg, omdat ik merkte dat de bewoners erop inspeelde. Ik heb voor J.V.B. het wel vervroegd afgerond, omdat ik merkte dat de bewoners het een beetje beu begonnen te worden, dat het enkel rond J. draaide.

Tijdens het reminisceren hebben we het eerst gehad over de kleding. Dit was een betere overgang van de huiswerkopdracht naar het reminisceren.

Er werd verteld dat de vrouwen vroeger een corsée (korset) droegen voor hun rug en om slanker te zijn.

Ze droegen ook enkel een rok onder de knie. Ze moesten dan op een trap gaan zitten om te zien dat de rok wel lang genoeg was. Als de rok dan tot onder de knie kwam, was het in orde, vertelde G.V.

De mannen droegen vroeger lange onderbroeken. Deze waren er in het blauw en wit en bestonden uit katoen. Er waren er ook grijze die van wol gemaakt waren.

De sokken werden bij de man opgehouden met sjartels.

Vele hadden klompen gedragen, of klonen. Er waren in die tijd ook schoenen, die bestonden uit een zool en daarop waren elastieken bevestigd. Daar kon men goed mee sletsen, wist J.V.B. te vertellen.

Sommige hadden ook klonen gedragen die afgewerkt waren met leer.

Anderen droegen alleen maar schoenen, P.J. bijvoorbeeld.

De kleding die maakten ze vroeger zelf.

Ze hadden vroeger een naaimachine gehad, een singer.

Men deed 's maandags altijd de was, maar het echte harde werk begon bij de bewoners altijd 's zondags al. Dan zette ze de was in de sop. En mocht die trekken tot de dag nadien. Dan 's maandags werd de was aan de kook gebracht en werd deze proper gemaakt a.d.h.v. een wasbord. Men gebruikte sunlight-zeep of waspoeder. En dat waspoeder dat was onder de oorlog niet zo goed, vertelde L.W.

Dinsdag werd de was door sommige nog in de bleek gezet en 's woensdag nog in het blauwsel. J.N. die waste 's maandags, dinsdags liet ze de was drogen en 's woensdag werd deze was gestreken.

Als ze de was aan het koken was, haalde ze de was uit de ketel met een stok.

De was werd bij J.V.B. gedroogd in de kelder.

's Zondags hing ze de was nooit te drogen, dat mocht niet.

Ze hadden vroeger ook een wasmachine waar ze met de hand moest aan draaien.

Maar als ze de was toch liet drogen, dan hing hij daar spierwit aan de wasdraad.

Men gebruikte stijfjes op de kragen en aan de manchetknopen. Ook witte schorten werden stijfjes bekleedt. Dit was omdat ze dan makkelijker te wassen waren. F. haar man klaagde erover dat de kraag dan zou hard was. J.V.B. sloot nog af met een verhaal uit het klooster.

Tijdens deze sessie waren er geen stoorzenders.

Ik had op de deur een papier gehangen met de volgende melding: 'Praten over vroeger. Eindwerk Dorien. Creatiefje terug open vanaf 11.15u. Niet Storen.'

De triggers waren deze keer allemaal in het midden van de tafel gelegd. Ik merkte dat de bewoners er meer aandacht voor hadden. Ook in het begin voor de sessie begon, waren sommige al aan het kijken en aanraken.

De lange onderbroek zorgde voor veel gelach en verhaal. Iedereen mocht ze keuren of het wel van goede kwaliteit was. Ook over de klonen en het wasbord werd veel verteld. De sunlight zeep werd doorgegeven en er werd aan geroken. Ook over de sjartels en bretels voor de mannen werd uitbundig verteld, deze werden ook doorgegeven.

Op het einde heb ik sessie afgesloten en heb ik het nieuwe thema aangekondigd. Dit zorgde al direct voor reactie. Ik heb aangegeven dat ze het nog maar even voor hun moesten houden, zodat het nog spannend was.

Nadien heeft M.D.G. samen met mij koffie gemaakt en is deze opgedronken vergezeld van een koekje.

➤ **Evaluatie**

Na de bijeenkomst is er door beide begeleiders samen een evaluatie gemaakt. Hieronder leest u het resultaat.

Retrospectief

Het aanbrengen van de bewoners door de verpleging gebeurde stipt op tijd.

De afspraken met beide teams waren goed gemaakt.

Het verwelkomen van de bewoners is prima verlopen. Ik heb de bewoners gerustgesteld. M.D.G. was nog wat ziek en ging het rustig aan doen. J.V.B. kwam iets later.

Er werd weer weergegeven wat er deze sessie te gebeuren stond, dus er werd structuur aangeboden.

De korte bespreking van de vorige bijeenkomst is voldoende.

Het inleiden van het thema verliep vlot, het verhaal was goed. Het was een verhaal waar de bewoners zich konden inleven.

Het bespreken van de huiswerkopdracht verliep goed. J.V.B. kon haar foto's tonen. Er was ruimte om te vertellen door haar en de andere bewoners konden erop inspelen. Daarbij was er ook ruimte om de foto's te laten zien.

Tijdens het reminisceren stelde ik eerst open vragen die niet gericht waren naar één persoon toe. Nadien heb ik de vraag dan gericht gevraagd aan één bewoner. Soms maakte ik een rondje en soms pikte ik er gewoon iemand uit.

Ik heb ingespeeld op wat de bewoners vertelden.

Prospectief

Feedback

J.N. was ook deze sessie een dominant figuur. J.N. is af te remmen door haar erop te wijzen en te vragen dat ze eerst even wilt luisteren naar de andere.

Nadien heb ik haar dan wel het woord gegeven. Ik merkte dat J. hier voldoening van had. Ik vind dit een goede aanpak om haar dominante gedrag te temperen.

J.V.B. is tijdens het reminisceren minder dominant dan tijdens de korte terugblik naar de vorige bijeenkomst. Ze wil dan goed en duidelijk vertellen wat ze nog weet. Zij is te temperen door in te spelen op de beleefdheidsregels. Ik spreek iemand aan met de naam, zodat deze bewoner weet dat ik van haar alleen verwacht dat ze antwoord. Dit is een duidelijk signaal naar de anderen toe. Zij begrijpen nu duidelijk dat het de bedoeling is dat zij nu luisteren. Bijkomend geeft dit structuur, wat zeer belangrijk is. Dit is een aanpak die de vorige keer bij haar lukte en die deze bijeenkomst ook lukte. Deze aanpak wil ik blijven uitvoeren, omdat het haar tempert en omdat het nuttig is voor de ganse groep. Ik heb gemerkt uit de vorige bijeenkomst en uit deze bijeenkomst dat dit een goede manier is om iedereen aan het woord te laten.

P.J. was deze bijeenkomst meer betrokken dan de vorige keer. De visuele prikkels die de triggers gaven doordat ze op de tafel lagen, hielden haar alerter bij het reminisceren. Er was duidelijk een verandering in haar houding. Ze richtte zich meer op, haar hoofd was niet naar beneden gericht. In het vervolg ga ik de triggers terug in het midden van de tafel leggen.

Follow-up

Het vertellen wat er op het programma staat tijdens de bijeenkomst is een goed middel dat ik wil blijven gebruiken bij de volgende bijeenkomsten.

Het verhaal voorlezen doe ik in het vervolg ook in het A.N., zodat iedereen mij verstaat. Het verhaal is ook goed, omdat men zich dan direct kan inleven in het thema.

Het blad dat ik deze keer op de deur had gehangen is nuttig. Er is niemand komen storen. Dus dit blad hang ik de volgende keer er terug.

Ik heb goed ingepikt op wat de bewoners hun verhaal. Ik heb iedereen de ruimte gegeven om zijn verhaal te vertellen. Dit is uiterst belangrijk en ik wil dit in de toekomst zeker nog doen.

Ik heb de bewoners gerustgesteld i.v.m. hun tekortkomingen (ziekte, leeg hoofd,...) in de sessie. Dit vind ik een goede interventie.

7.3.6.5 Opmerkingen

Ondertussen heb ik nog maar 3 interviews door de familie ingevuld teruggekregen.

7.3.7 Week 6

7.3.7.1 Planning

Tijdens week 6 worden de volgende zaken uitgevoerd:

- Het vierde overleg tijdens de briefing
- De dossiers doornemen en hierin op zoek gaan naar gewoontes

7.3.7.2 Het vierde overleg tijdens de briefing

➤ Voorbereiding

Tijdens deze briefing gaf ik over elke bewoner in het kort weer hoe deze zich gedroeg tijdens de derde reminiscentiesessie. We overliepen het observatiepapier van elke bewoner en stonden stil bij die gegevens. Door gebruik te maken van de klantencirkel probeerde men tot een goede afspraak te komen. Eventuele afspraken die gemaakt werden, werden geëvalueerd.

Ik vermeldde ook dat ik deze week de dossiers ga doornemen en hierin op zoek ga naar gewoontes van de bewoners.

➤ Uitvoering

Linde

Tijdens de briefing op Linde werden de bewoners overlopen die deelnamen aan de reminiscentie.

Bij J.V.B. stond er een observatie dat ze had verteld over vroeger. Ze vertelde dat ze vroeger haar zussen plaagden. Als ze in bad gingen, dan vertelde ze tegen haar zussen dat ze in bad geplast had en dan wilde er geen enkele zus nog in bad. Maar ze had dan niet echt in bad geplast.

De afspraak dat de verzorging of verpleging 's avonds het afval van een pleister,... in een bakje doet dat op J. haar kamer staat, bleef gebeuren.

Voor P.J. was er een foto opgehangen op haar deur, maar ze liep haar kamer nog steeds voorbij. Herkent ze zich niet of ziet ze het niet? Er was P. duidelijk gevraagd wie de vrouw op de foto was en ze zei duidelijk dat zij dit was. Er werd haar dan verteld dat die foto er was gehangen, zodat ze duidelijk wist waar ze woonde. P. leek dit te appreciëren en sprak een bedankwoord uit. Nu werd er een wit papier onder de foto gehangen met extra haar naam erop.

Op het observatiepapier stond dat ze zeer verrast was op het kerstfeest op de afdeling omdat de verzorgende verkleed waren als kerstman.

Bij J.N. was de afspraak die voordien was afgesproken i.v.m. het gebed voeren bij de maaltijd gebleven. Er werd door het team vermeld, dat J. ook vaak uit zichzelf begon te bidden. Er werd ook als observatie gegeven dat ze een 'kriek' is gaan drinken in de cafetaria, dat het familiefeest fijn was geweest en dat ze naar de kerstviering in huis was geweest.

Bij M.D.G. stond er de observatie dat ze 's zondags altijd een hemdje met kant aandoet. Dit gebeurde al, dus er was besloten om dit te blijven uitvoeren. De klantencirkel werd hiervoor niet gebruikt.

Er stonden ook nog observaties dat ze sinds haar verkoudheid een natte inlegger heeft 's morgens. Ze vroeg vandaag ook welke dag dat het was. Op het kerstfeest van de afdeling had ze zeer positief gereageerd.

Marjolein

Tijdens de briefing op Marjolein hadden we de bewoners die deelnamen aan de reminiscentie overlopen.

Ik had bij de verschillende personen de observaties doorgenomen en de afspraken bevestigd. Daarna had ik het kort verteld hoe de bewoners reageren op de reminiscentiesessies. En als laatste had ik toegelicht dat ik de dossiers ging doornemen om meer informatie te hebben over gewoontes van de bewoners.

Bij G.V. stonden er geen observaties op haar observatiepapier. Er werd wel verteld dat er onder de kerstvakantie vormelingen op bezoek geweest waren die een gesprek voerden met bewoners over hoe het vormsel vroeger was. G. was direct paraat om op hun vragen te antwoorden. Ze gaf duidelijk aan dat ze heel graag over vroeger praatte. De afspraak om het niet te stimuleren dat G. een porto drinkt, bleef. Daarbij was er als opmerking gekomen dat G. het graag had dat men haar rug insmeerde met 'eau de cologne'.

Bij F.C. werden de afspraken die de vorige keer werden afgesproken nageleefd. De deur bleef openstaan en er werd dagcrème aangedaan als zij dit wilde. Daarbij wilde F. ook dat haar rug werd ingesmeerd met 'eau de cologne'. Dit gebeurde al door de verpleging en werd dus als afspraak genoteerd. We hadden de klantencirkel niet overlopen.

Bij L.W. werd de afspraak om elke dag te vragen of ze parfum of make-up wilde aandoen uitgevoerd. L. had al heel de week lippenstift op.

Voor L. was het wel een moeilijke periode, want haar beste vriend was recent overleden. Dit vertelde het team en verklaarde ook haar gedrag in het begin bij de vorige sessie.

Bij M.V. kwamen er geen observaties bij op het observatiepapier. Er werden dus nog geen afspraken gemaakt.

7.3.7.3 De dossiers doornemen en hierin op zoek gaan naar gewoontes

➤ **Vorbereiding**

Ik ging de dossiers van de bewoners doornemen die deelnamen aan de reminiscentiebijeenkomsten. Hier ging ik specifiek op zoek naar gewoontes. De bedoeling hiervan is dat ik na ging in hoeverre deze al werden gerespecteerd in de dagelijkse zorg.

➤ **Uitvoering**

Ik had de dossiers van de bewoners van Linde doorgenomen. Hierin zat een kennismakingsboek, dat gewoontes van de bewoners bevat. Enkel J.V.B. had geen kennismakingsboek, zodat er buiten medische informatie geen informatie voor handen was.

7.3.7.4 Opmerkingen

- Ik had deze week een gesprek gehad met de dochter van M.V. zij had mij meer verteld over het leven van M. Ook hadden we wat afspraken gemaakt i.v.m. de foto van in de klas en van de processie om die op haar kamer een plaats te geven. De dochter ging ook nog vele voorwerpen en foto's meebrengen voor de bijeenkomsten. We hadden nadien samen het interview ingevuld dat ik gevraagd had om in te vullen.
- Ik had navraag gedaan i.v.m. met mijn brief aan de familie en naar het interview. Ik had aan sommige familieleden een nieuw exemplaar meegegeven omdat ze het al niet meer hadden.
- De dochter van P.J. had een trouwfoto meegebracht.

7.3.8 Week 7

7.3.8.1 Planning

Tijdens week 7 worden de volgende zaken uitgevoerd:

- Uitnodigingen maken en uitdelen
- Het vijfde overleg tijdens de briefing
- Het invullen van het meetinstrument voor de tweede keer.
- De gewoontes van vroeger en nu
- De vierde herinneringsbijeenkomst

7.3.8.2 De uitnodigingen maken en uitdelen

➤ Voorbereiding

De uitnodigingen werden gemaakt in functie van de volgende herinneringsbijeenkomst. Op de voorzijde van de uitnodiging stond een oude trouwfoto. Op de binnenzijde stond de tekst, waarvan de leidraad hetzelfde was als de vorige 3 uitnodigingen.

➤ Uitvoering

Ik had de uitnodigingen woensdagmiddag uitgedeeld aan iedereen en vertelde dat ze foto's of andere voorwerpen mochten meebrengen dat bij het thema paste.

De meeste waren enthousiast om te komen. L.W. reageerde onverschillig. Ze vertelde dat ze nog niet wist of het ging gaan.

Ik had de uitnodigingen gegeven terwijl zij op de kamer waren. Enkel bij M.D.G. had ik het in de living gegeven.

7.3.8.3 Het vijfde overleg tijdens de briefing

➤ Voorbereiding

Tijdens deze briefing gaf ik over elke bewoner in het kort weer hoe deze zich gedroeg tijdens de derde herinnerings sessie. We overliepen het observatiepapier van elke bewoner en stonden stil bij die gegevens. Door gebruik te maken van de klantencirkel probeerde men tot een goede afspraak te komen. Eventuele afspraken die gemaakt werden, werden geëvalueerd.

Per bewoners schetste ik de gewoontes die ik heb gevonden in het dossier en vraag ik na in hoeverre deze worden gerespecteerd tijdens de dagelijkse zorg.

➤ Uitvoering

Linde

Tijdens de briefing op Linde hadden we de verschillende bewoners overlopen. Er was geen informatie gegeven over de vorige herinneringsbijeenkomst, omdat er vorige week geen bijeenkomst was geweest.

Bij J.V.B. stond er de observatie dat ze mij direct 's maandags na de kerstvakantie had aangesproken om te zeggen dat de vorige bijeenkomst heel fijn was geweest.

Ik had ook vermeld dat J.V.B. geen kennismakingsboek had en het voorstel gedaan om dit samen met haar in te vullen. Zij vonden dit een goed idee. Mijn motivering dat dit in de toekomst belangrijker zal worden als haar zelfredzaamheid vermindert, werd als goede argumentatie bestempeld.

Bij J.N. waren er geen nieuwe observaties. Het bidden werd 's middags nog gestimuleerd. Toch merkten we nog vaak dat J. moeite heeft om te stoppen met bidden.

Bij P.J. waren er geen nieuwe observaties. Ze liep haar kamer nog steeds voorbij. Er werd afgesproken om de foto te vergroten op een A4 papier en haar naam eronder te zetten.

Bij M.D.G. waren er geen observaties. Er werd rekening mee gehouden dat ze 's zondags een hemdje met kant aandoet.

Marjolein

Tijdens de briefing op Marjolein hadden we de verschillende bewoners die deelnemen aan de reminiscentie overlopen.

Bij L.W. had ik de afspraak overlopen. L. deed vaak in de week lippenstift op, dit gebeurde 's morgens met de verzorging. De afspraak werd door het team nagegaan. Verder waren er geen observaties. Er werd wel verteld dat L. er ook van houdt dat haar nagels gelakt worden.

Bij G.V. had ik de afspraak i.v.m. het aanbrengen van de eau de cologne overlopen. G. gaf aan volgens het team dat ze het fijn vond dat haar rug hiermee werd ingesmeerd, maar ze gaf ook duidelijk aan dat wanneer het op was, dat dit ook mag stoppen. Ze hechte er weinig belang aan. Toch werd er beslist dat de afspraak bleef gelden. Er werd wel verteld dat ze dolgelukkig was dat ze in bad was geweest voordat ze had ontbeten. Er is dan ook afgesproken dat dit een nieuwe afspraak wordt. Verder waren er geen observaties.

Bij F.C. werden de afspraken ook overlopen. Ze deed nog elke dag dagcrème aan en liet duidelijk merken dat ze dit belangrijk vond. De deur bleef ook altijd openstaan. Haar rug werd niet altijd ingesmeerd met eau de cologne. Soms werd er wel eens met de eau de cologne op haar kleding geparfumeerd. Maar dit leek haar niet echt veel te doen, ze leek het niet zo belangrijk te vinden.

Verder waren er ook geen observaties.

Bij M.V. waren er nog steeds geen observaties. Er werd verteld dat er weinig reactie was van M. en dat ze weinig zei uit zichzelf. Wel riep ze op een avond haar man, die is overleden, om te gaan slapen.

7.3.8.4 Het invullen van het meetinstrument voor de tweede keer

➤ **Vorbereiding**

Dit gebeurde bij Linde tijdens de teamvergadering, op dezelfde manier als vorige keer. Bij Marjolein werd dit ingevuld door de hoofdverpleegster en mezelf, omdat de teamvergadering pas over twee weken doorging.

➤ **Uitvoering**

Het meetinstrument werd op de teamvergadering ingevuld voor de bewoners van Linde. Het verliep zeer vlot, omdat men de werking van dit formulier al kende.

Er werden groepjes samengesteld waarbij de aandachtspersoon van de bewoner, dit is iemand van het team die extra aandacht geeft om één bewoner, vergezeld werd van één of meer teamleden om het meetinstrument in te vullen.

Het invullen van het meetinstrument op Marjolein verliep ook zeer vlot. Er was zeker ruimte voor overleg.

7.3.8.5 De gewoontes van vroeger en nu

➤ **Vorbereiding**

Voor de bewoners van Linde werd er een papier opgesteld a.d.h.v. de informatie die ik heb gehaald uit het kennismakingsboek en/of het interview dat is ingevuld door de familie. Op dit papier staan de gewoontes die de bewoners vroeger aannamen. Het is de bedoeling dat de aandachtspersoon van deze bewoner nagaat in hoeverre dit nog in de dagelijkse zorg gebeurt.

Bij de bewoners van Marjolein werd er nog geen papier opgesteld, omdat ik nog niet alle interviews die ingevuld dienden te worden door de familie had teruggekregen.

➤ **Uitvoering**

De gewoontes van vroeger werden vergeleken met de gewoontes van nu door de aandachtspersoon van deze bewoner. Sommige items werden samen met een andere collega ingevuld. Nadien had ik hieruit een besluit genomen per bewoner.

De bewoners van Linde**J.N.**

Tabel 7.1 Gewoonten van vroeger en nu

Gewoontethema	vroeger	nu
hygiëne	<ul style="list-style-type: none"> - 1/week in bad - 1/week haren wassen - om de 5 weken naar kapper - 's avonds tanden poetsen - dagcrème 'Dr. Vogel' - dagelijks helemaal wassen - zij rolde dagelijks de haren in met warmwaterkrullen - elke dag propere kleding aandoen 	<ul style="list-style-type: none"> - 1/week in bad - 1/week haren wassen - ze gaat niet om de vijf weken naar kapper - ze poetst 's avonds haar tanden - geen dagcrème - ze wordt dagelijks helemaal gewassen - de haren worden niet dagelijks ingerold met warmwaterkrullen - ze doet niet elke dag propere kleding aan
maaltijd	<ul style="list-style-type: none"> - 's morgen en 's avonds: 2 witte sneden brood (choco, aardbeiengelei) - koffie en melk bij het brood - cola-light bij warme maaltijd - eten op tijd en uur - elke dag vers eten en zo vet arm - 's zaterdags spaghetti - 's zondags broodje gaan eten met man en vrienden en iets gaan drinken - ze dronk door de dag veel thee 	<ul style="list-style-type: none"> - 's morgens en 's avonds: 3 grijze sneden met iets hartelijk - koffie en melk bij het brood - cola-light bij warme maaltijden - eten op tijd en uur - elke dag vers eten en zo vet arm - 's zaterdags geen spaghetti - geen broodje gaan eten 's zondags met man (man is overleden) - ze drinkt geen thee meer
slapen	<ul style="list-style-type: none"> - gaan slapen om 20 u - opstaan om 8 u - 1 hoofdkussen - 1 kussen onder linkerarm - slapen op de rug - voor het slapen: een pudding, yoghurt - deur open - middagdutje 	<ul style="list-style-type: none"> - ze gaat slapen rond 21 u - ze staat op om 8 u - 1 hoofdkussen + positioneringkussen - 1 kussen onder linkerarm - slapen op de rug - voor het slapen eet ze geen pudding of yoghurt - deur blijft niet open - ze doet een middagdutje
vrijetijdsinvulling	<ul style="list-style-type: none"> - ze ging elke dag wandelen of fietsen en daarna een thee ergens gaan drinken winter en zomer, regen of geen regen, heel actief en sociaal 	<ul style="list-style-type: none"> - ze gaat graag mee wandelen

	<ul style="list-style-type: none"> - ze ging elke zaterdagavond naar kerk met haar man - ze reed elk weekend met man uit 	<ul style="list-style-type: none"> - ze gaat 's zondags naar de mis in huis - man is overleden, J. blijft in rusthuis
Overige	<ul style="list-style-type: none"> - bidden voor maaltijd - zondagsmis en andere gebedsmomenten meedoen - de mis horen via intercom 	<ul style="list-style-type: none"> - ze bidt voor elke maaltijd - ze gaat naar de zondagsmis en naar andere belangrijke vieringen - de intercom staat aan

Besluit voor J.N.

Ik merkte bij J. dat er veel overeenkomsten zijn in de gewoonten op gebied van hygiënische verzorging, maaltijd, slapen en overige. Haar vrije tijd was anders ingedeeld, omdat ze rekening moest houden met het feit dat ze in een rusthuis woont en dat de mogelijkheden nu anders liggen.

Toch waren er nog een aantal gewoonten door de tijd verloren gegaan. Ik had een selectie gemaakt die volgens mij de moeite waard was om in teamverband te bespreken. Deze waren:

- Ze deed vroeger dagcrème van 'Dr. Vogel' op, nu doet J. geen dagcrème meer op.
- J. rolde haar haren dagelijks in met warmwaterkrullen, nu worden haar haren niet meer dagelijks ingerold.
Voorstel: Misschien haren inrollen na het bad met warmwaterkrullen.
- Vroeger deed J. elke dag propere kleding aan, nu doet ze niet dagelijks propere kleding aan.
- Vroeger dronk ze veel thee, nu drinkt ze dit niet meer.
- Vroeger pudding of yoghurt voor het slapen gaan, nu eet of drinkt ze dat niet meer voor het slapengaan.

P.J.

Tabel 7.2 Gewoonten van vroeger en nu

Gewoontethema	vroeger	nu
hygiëne	<ul style="list-style-type: none"> - 1/week in bad - 1/week haren wassen en inrollen - 's morgens tanden poetsen - crème nivea - ze waste zich elke morgen en avond grondig aan de lavabo 	<ul style="list-style-type: none"> - 1/week in bad - haren worden gewassen door kapper + ingerold - 's morgens tanden poetsen - er wordt geen crème aangebracht - 's morgens ADL
maaltijd	<ul style="list-style-type: none"> - 's morgens en 's avonds: 3 bruine sneden brood - koffie en melk bij het brood - water bij warme maaltijd - ze dronk vroeger veel melk tussendoor en 's avonds 	<ul style="list-style-type: none"> - 's morgens en 's avonds: 2 witte sneden brood - koffie en melk bij het brood - cola bij warme maaltijd - ze vraagt niet achter melk

	- ze hechtte veel belang aan maaltijden, ze moesten steeds afwisselend zijn en verse groenten uit de tuin	- ze eet eten van de keuken van het rusthuis
slapen	- gaan slapen om 21.30 u - opstaan om 7 u - slapen op de rug - slaapjapon aandoen - voor het slapen: water drinken	- ze gaat slapen om 21.00 u - ze staat op om 8 u - ze slaapt op haar rug - ze doet slaapjapon aan - voor slapen drinkt ze water - deur open, licht uit
Vrijtijdsinvulling	- hobby's: breien en tuin - ze was actief in de parochie (kerk poetsen,...)	- ze breit niet meer - ze is niet actief in de kapel
overige	- ze ging zo lang als ze zelfstandig kon naar de misviering - ze bad elke morgen en avond - ze was altijd heel fier op zichzelf en op gezin - ze ging nooit met vuile kleren buiten de deur	- ze gaat naar misvieringen in het rusthuis - ze luistert naar de intercom, weet niet of ze dan bid - ze geeft niet aan dat ze fier is op zichzelf - ze doet 's morgens iets propers aan als de kleding de dag voordien vuil geworden zijn

Besluit voor P.J.

Ik merkte bij P. dat er veel overeenkomsten zijn in de gewoonten op gebied van hygiënische verzorging, maaltijd, slapen en overige. Haar vrije tijd was anders ingedeeld.

Toch waren er nog een aantal gewoonten door de tijd verloren gegaan. Ik had een selectie gemaakt die volgens mij de moeite waard was om in teamverband te bespreken. Deze waren:

- Vroeger deed P. een crème van nivea aan, nu doet ze geen crème meer aan.
- Vroeger dronk ze veel melk tussendoor en voor het slapengaan, nu vraagt ze niet naar een glas melk.
- Vroeger breidde ze veel en was ze bezig in de tuin, nu gebeurt geen één van beiden.
- Vroeger hielp ze in de parochie met het poetsen in de kerk enzovoorts, nu is ze niet actief in de kapel.

M.D.G.

Tabel 7.3 Gewoonten van vroeger en nu

Gewoontethema	vroeger	nu
hygiëne	- 1/week haren wassen - elke dag parfum of deodorant - met schartje lange haren (vb. baard, snor) afknippen - ze waste zich elke dag	- 1/week haren wassen + inrollen - meestal doet ze wel parfum of deodorant op, ze vraagt ernaar - haartjes worden afgeknipt met wekelijks bad - dagelijks toilet, ADL,

	van kop tot teen aan de lavabo - ze ging 1/week in bad	voeten worden 1/week gewassen - ze gaat 1/week in bad
maaltijd	- 's morgen en 's avonds: 2 bruin sneden brood - koffie en melk bij het brood - water bij warme maaltijd - ze at altijd heel matig (5 x per dag) - zij at ook nog 's avonds - zij dronk nooit alcohol	- 's morgens en 's avonds: 3 witte sneden - koffie en melk bij het brood - water of cola-light bij warme maaltijd - ze eet heel matig (5 x per dag) - na avondmaal drinkt ze meestal nog een glas water - ze drinkt nooit alcohol
slapen	- gaan slapen om 21.30 u - opstaan om 9 u - 3 hoofdkussens - slapen op de rechterzijde - een nachtkleed aandoen - voor het slapen: yoghurt - middagdutje	- ze gaat slapen om 19.30u à 20.00 u - ze staat op om 8 u - 3 hoofdkussens - slapen op rechterszijde of rug - ze doet een nachtkleed aan - yoghurt direct na avondmaal - dutje in zetel in de living
vrijetijdsinvulling	- ze ging elke vrijdag naar de markt in Herentals - zij was bijna altijd thuis - zij had geen hobby's - zij was bij geen vereniging	- ze gaat niet naar markt in Herentals, gaat naar activiteiten in huis - ze breit graag - ze is bij geen vereniging
Overige	- ze zit altijd op een kussen, om zitcomfort te vergroten - ze droeg altijd een schort om haar kleding proper te houden - ze was altijd bang om verkeerd te doen bij anderen	- ze zit veel in relax, als ze op stoel zit, altijd een kussen eronder - ze draagt geen schort meer, wel papieren servetten bij maaltijd - ze is nog steeds bang om verkeerd te doen bij anderen, ze is zeer gevoelig

Besluit voor M.D.G.

Ik merkte bij M. dat er veel overeenkomsten zijn in de gewoonten op gebied van hygiënische verzorging, maaltijd, slapen en overige. Haar vrije tijd was anders ingedeeld, omdat ze rekening moest houden met het feit dat ze in een rusthuis woont en dat de mogelijkheden nu anders liggen.

Toch waren er nog een aantal gewoonten door de tijd verloren gegaan. Ik had een selectie gemaakt die volgens mij de moeite waard was om in teamverband te bespreken. Deze was:

- Ze droeg vroeger een schort om haar kleding te beschermen, nu draagt ze een papieren servet tijdens de maaltijd om haar kleding te beschermen.

J.V.B.

Tabel 7.4 Gewoonten van vroeger en nu

Gewoontethema	vroeger	nu
hygiëne	<ul style="list-style-type: none"> - 1/week in bad - dagelijks helemaal wassen met water en zeep - ze nam elke dag een voetbadje - 's zaterdags naar de badkuip 	<ul style="list-style-type: none"> - elke dinsdag in bad - geen informatie over dagelijkse hygiëne - geen informatie i.v.m. voetbadje - ze gaat niet in de badkuip
maaltijd	<ul style="list-style-type: none"> - bij elke maaltijd drinkt ze koffie - elke zondag dronk ze bier bij het eten. - zondags at ze krentenbrood dat haar moeder bakte en vlaai die haar vader bakte in de steenoven die hij met mutsers heet stooft 	<ul style="list-style-type: none"> - geen informatie i.v.m. drinken, omdat er bij de Zusters geen maaltijdbegeleiding is. - geen informatie i.v.m. bier op zondag, omdat er bij de Zusters geen maaltijdbegeleiding is - ze eet 's zondags krentenbrood van de bakker
slapen	- geen informatie	- geen informatie
vrijetijdsinvulling	<ul style="list-style-type: none"> - ze ging elke zondag naar de misviering - ze ging 1 keer per maand naar de kapper, maar de andere weken verzorgde ze de haren zelf of hielp een tante 	<ul style="list-style-type: none"> - ze gaat elke zondag naar de misviering, ook elke ochtend gaat ze naar de kapel - ze laat haren wekelijks indraaien, ze laat een permanent zetten indien nodig
Overige	<ul style="list-style-type: none"> - voor het slapengaan bad ze een weesgegroetje - 's avonds baden ze met heel het gezin een rozenhoedje 	<ul style="list-style-type: none"> - ze bidt een weesgegroetje voor het slapengaan - ze bidt elke avond om 18.30 u een rozenhoedje in de kapel met de andere zusters

Besluit voor J.V.B.

Ik merkte bij J. dat we nog weinig weten over haar. Daarom zal het invullen van het kennismakingsboek voor de toekomst nog bruikbare informatie geven.

Op dit moment merkte ik nog veel gelijkenissen tussen vroeger en nu.

Ik had dan ook geen bruikbare selectie kunnen maken om te kunnen bespreken in teamverband.

7.3.8.6 De vierde herinneringsbijeenkomst

➤ Voorbereiding

De vierde herinneringsbijeenkomst: 'liefde en vriendschap'.

De activiteit bestaat uit 6 items:

Aanwezigheid controleren	(1 minuut)
Korte terugblik op de vorige bijeenkomst	(5 minuten)
Inleiden van de bijeenkomst	(5 minuten)
Bespreken van de huiswerkopdracht	(8 minuten)
Herinneren	(40 minuten)
Afsluiten van de bijeenkomst	(5 minuten)
Informeel samenzijn	(11 minuten)

Aanwezigheid controleren

Hardop wordt gecontroleerd of iedereen aanwezig is.

Korte blik op de vorige bijeenkomst

Er wordt door de begeleider verteld in het kort waarover de vorige sessie ging. Men heeft gepraat over 'wassen van de kleding en de klederdracht van vroeger'. Er werd gepraat over hoe de was vroeger werd gedaan en welke kleding die men droeg. Nadien wordt er een rondje gedaan, waarbij iedereen indien hij wil nog iets kan vertellen of vragen over de vorige bijeenkomst.

Inleiden van de bijeenkomst

Er wordt verteld dat we gaan praten over 'liefde en vriendschap'.

Nadien sluiten we de bijeenkomst af en drinken we nog een kopje koffie met een koekje.

Tijdens het praten over 'liefde en vriendschap' gaat men het hebben over de vriendschap, de verliefdheid, de eerste vrijer en het huwelijk.

Kort verhaal om voor te lezen:

Een herinnering van een bejaarde.

Ik was pas een paar maanden oud toen ik kennismaakte met mijn eerste vriendje.

Het was 1920 en we hadden bezoek van de buren. Zij hadden hun zoon bij, de driejarige Frans.

Ik lag in het wiegje te slapen en Frans wou kindje kijken.

Frans kwam aangelopen, maar stapte mis en viel op de grond. Mijn vader raapte hem op en riep lachend naar de buurvrouw: 'Ik heb net tegen hem gezegd dat hij later mooi voor mijn dochter kan zorgen, maar hij zei dat hij nog liever doodviel en liet zich vallen.' Ze lachten luid. Dat grapje heeft mijn vader vaak verteld, want Frans en ik zijn bijna 52 jaar getrouwd geweest en hij heeft al die tijd goed voor me gezorgd.

Tijdens onze kinderjaren waren we vaak samen. Frans was degene die me leerde zwemmen en fietsen.

Ik was 18 toen we verking kregen. Dat gebeurde op een dag dat we met vrienden naar de kermis gingen. We hadden veel plezier, maar plots waren we de anderen kwijt. Pas later begreep ik dat Frans dat zo had geregeld. Op weg naar huis kreeg ik mijn eerste zoen van hem.

Bespreken van de huiswerkopdracht

Er wordt gevraagd of iemand iets heeft meegebracht en hierover iets wil vertellen. We maken een rondje.

Reminisceren

Thema: liefde en vriendschap

Referentieperiode:

Men neemt dat de bejaarden nu tussen de 80 en de 95 jaar zijn.

We gaan terug naar de periode dat zij 20 jaar waren.

Dus de referentieperiode: 1930-1945.

Wat moet men weten voor men reminisceert over 'liefde en vriendschap'.

- De toekomstige partner woonde vroeger vaak dicht in de buurt. Soms zat men bij elkaar op een sport- of toneelvereniging en soms kwam men elkaar voor het eerst tegen op de jaarlijkse kermis.
- De vrijer moest ook altijd keurig voorgesteld worden aan de ouders. Als zij de tegenpartij niet zo zagen zitten, dan werd dat zeker duidelijk gemaakt. Het gezag van de ouders was vroeger erg groot. Zolang dat men thuis woonde, hoorde men te luisteren naar zijn ouders.
- De eerst vrijer was vaak de enige vrijer. Men wisselde bijna nooit van vrijer. Men keek eerst heel goed de kat uit de boom. Als meisje gaf men zich niet zomaar gewonnen, men moest er eerst zeker van zijn dat de andere het serieus meende. De reputatie stond immers op het spel. In die tijd had men zo een slechte naam, daar was maar weinig voor nodig.
- Mensen trouwden als men al een stuk in de twintig was.
- Eerst werd men verliefd, dan verloofde men zich en uiteindelijk ging men trouwen. In de tussentijd moest men sparen voor de uitzet, want in die tijd ging men pas trouwen als men de hele uitzet bij elkaar gespaard had. En aangezien de inkomsten vaak aan de lage kant waren, kon dat sparen wel jaren duren. Bovendien was voor veel mensen de oorlog een reden om het huwelijk nog maar even uit te stellen in afwachting van betere tijden.
- En als men dan uiteindelijk kon gaan trouwen, dan waren er geen woningen. Voor de oorlog was er een woningoverschot, maar na de oorlog was er gigantische woningnood. Veel stellen die trouwden, moesten na afloop weer naar hun eigen huis. Dan waren ze wel getrouwd, maar woonden ze nog steeds apart bij hun eigen ouders. Dat kwam op veel plaatsen voor. Anderen kozen ervoor om bij hun (schoon)ouders in te gaan wonen. Zeker als een van de ouders al weduwe of weduenaar was. Soms verbouwde men een schuur of zolder tot een geïmproviseerde woning, waarbij het hele prille gezinsleven zich afspeelde in een ruimte met minimale voorzieningen. Het water en het toilet waren in die ruimte vaak niet voorhanden.
- Samenwonen gebeurde in die tijd niet veel. 'Hokken' werd het ook wel minachtend genoemd. Men kreeg dan een slechte naam.
- Er waren ook ouders die beslisten dat hun zoon of dochter niet mocht trouwen. Dit gebeurde vooral bij de oudste van de kinderen. Zij of hij moest van kinds af aan al meehelpen in de huishouding en bleef als laatste achter in het gezin. Als alle kinderen de deur uit waren, mocht hij of zij zorgen voor de ouders, die dan gemiddeld genomen al behoorlijk op leeftijd waren. En zo'n oudste dochter of zoon moest het niet in het hoofd halen om daar tegenin te gaan. Neen, het was haar of hem van kinds af ingeprent dat zij of hij die rol op zich moest nemen. En vaders wil was wet, moeders wil trouwens ook.
- Seksuele voorlichting werd niet gegeven vroeger. Er werd wel gewaarschuwd dat men als meisje uit de buurt van jongens moest blijven. Maar waarom dat was, werd er niet bij verteld.
- Als men als meisje voor de eerste keer haar menstruatie had, dan schrok men zich vaak zeer erg. Men zag dan een grote plas bloed in het toilet en men dacht dat er iets vreselijks gebeurd was. Daar werd dan door de oudere zussen en door de moeder hard om gelachen. Dan zeiden ze: 'Zo, nu ben je een groot meisje geworden!', maar men wist niet wat dit inhield. En omdat men nu groot meisje was geworden, moest men oppassen voor jongens. En wat het uiteindelijk allemaal voorstelde, moest men zelf maar proefondervindelijk ontdekken.

- Men sprak over de maandelijksse periode van de vrouw: ruru (Rooie Regen), Opoe is op vakantie naar de Rode Zee.
- Men moest een partner kiezen binnen de eigen sociale klasse. 'Beneden zijn stand' huwen mocht niet.
- Voor men kan gaan trouwen, moet men eerst in ondertrouw gaan. Dit houdt in dat men aangifte doet van het huwelijk. Voor deze aangifte gaat men naar het gemeentekantoor in de gemeente waar de jongen of het meisje woont, ook als men hier niet in het huwelijk zal treden. Men kan op z'n vroegst een jaar en op z'n laatst twee weken voor de trouwdag in ondertrouw gaan.
De ondertrouw wordt vaak al als grote gebeurtenis gezien, omdat het paar zich hierna officieel bruid en bruidegom mag noemen, maar meer dan een administratieve handeling is het niet.
Voor men aangifte kan gaan doen van het huwelijk, zal men eerst een paar officiële papieren moeten hebben.
Als alle formaliteiten zijn afgehandeld, mag het paar zich officieel bruid en bruidegom noemen en beginnen de bruidsdagen. Deze werden vroeger ingeluid met een diner, het zogenaamde commissarismaal. Dit maal werd zo genoemd omdat het huwelijk op dat moment bij een commissaris of ambtenaar was aangekondigd. Tegenwoordig zijn de bruidsdagen niet meer zo belangrijk, maar vroeger werden ze uitgebreid gevierd. Het aankomende echtpaar kreeg veel bezoek, want iedereen wilde hen bewonderen. Het bezoek kreeg traditioneel bruidstranen te drinken. Een kruidendrankje dat de tranen van de bruid symboliseerde nu zij het ouderlijk huis ging verlaten. Voor de kinderen was er bruidssuiker, een zoete lekkernij.

De sessie

Vragen:

- Wat herinnert u zich van uw vrienden?
- Hebben jullie samen bepaalde grappige, leuke of spannende zaken meegemaakt?
- Wat deden jullie samen?
- Was je vooral bevriend met meisjes of ook met jongen?
- Wat betekende vriendschap vroeger voor u?
- Herinnert u zich nog uw eerste liefde?
- Was u vroeger vaak verliefd?
- Hoe voelde u zich dan als u verliefd was?
- Hoe liet u de jongen merken dat u verliefd op hem was?
- Waar en hoe heeft u uw partner leren kennen?
- Wie nam het initiatief?
- Kende u uw partner al lang voor u verkeerde met u partner?
- Bent u samen gebleven met uw eerste vrijer?
- Was het liefde op het eerste gezicht?
- Hoe reageerde uw ouders toen u uw vrijer voorstelde?
- Hoe vaak kon of mocht men elkaar ontmoeten?
- Hoe brachten jullie de tijd door?
- Schreef men brieven naar mekaar?
- Moest uw partner uit dezelfde sociale klasse komen als u?
- Bent u officieel verloofd geweest? En hoelang?
- Werd dat ook gevierd? En hoe?
- Kreeg u ook een verlovingsring?
- Was er ook een ondertrouw?
- Werd deze ondertrouw gevierd? En hoe?
- Moest u sparen voor uw uitzet?
- Na hoeveel tijd bent u getrouwd?
- Trouwde u voor de kerk?
- Hoe was de viering?
- Weet u nog wat u zei toen u de trouwbelofte aflegde?
- Trouwde u ook voor het gemeentehuis?
- Op welke wijze vond het vervoer naar stadhuis en kerk plaats?
- Werden er trouwfoto's genomen door een fotograaf?

- Was er een trouwfeest?
- Hoe was uw trouwfeest georganiseerd?
- Wie betaalde het trouwfeest?
- Kreeg u toen ook cadeaus op het feest? Weet u nog wat u kreeg?
- Heeft u een huwelijksreis gemaakt?
- Wat is de mooiste herinnering aan uw huwelijk?
- Hadden jullie direct een eigen woning?
- Heeft u nog ingewoond bij uw ouders of schoonouders als u getrouwd was?
- Uit wat voor een milieu kwam uw partner?
- Was u goed voorbereid op uw huwelijk of heeft u later alles zelf moeten uitvinden?
- Kreeg u voorlichting van u ouders? Of van iemand anders?

Voor alleenstaanden:

- Hoe heeft u het leven als alleenstaande vrouw ervaren?
- Welke voordelen bood dit voor u?
- Wat vond u prettig aan het alleenstaand zijn?

Opmerking:

Dit thema kan gevoelig liggen als iemand zijn of haar partner verloren heeft, door overlijden of door scheiding. Bovendien kan iemand een heel slecht huwelijk achter de rug hebben, zodat de herinneringen aan dat huwelijk minder plezierig zijn, maar het komt ook voor dat mensen een nare jeugd hebben gehad en dat zij door hun huwelijk pas echt zijn gaan leven.

Er zijn twee bewoners die deelnemen aan deze sessie die niet getrouwd zijn. Een bewoner is Zuster geworden en de andere bewoner is alleenstaande gebleven.

Dit hoeft geen probleem te vormen voor deze sessie. Zij kunnen ook wel dingen opnoemen die ze meegemaakt hebben. Hun broers en zussen zijn ook getrouwd. Bij de zuster kan het zijn dat zelf vaak mee een huwelijksmis heeft mogen dienen.

En bij de alleenstaande bewoner kan men bevragen hoe zij dit ervaren heeft.

Triggers:

- foto's of voorwerpen die de bewoners zelf meebrachten
- foto van het oude stadhuis van Geel
- foto van twee mensen die elkaar omhelzen
- foto van trouwringen die aangedaan worden
- foto van twee geliefden die elkaar gaan kussen
- foto van een ondertrouwdocument
- trouwfoto

Afsluiten

Het onderwerp van deze bijeenkomst wordt afgerond.

Men vat de inhoud van deze bijeenkomst kort samen.

Hierbij gaat men het volgende thema introduceren.

Het thema van de volgende bijeenkomst is 'het ouderlijk huis'. Hierbij geeft men de huiswerkopdracht.

Huiswerkopdracht:

Probeer foto's, voorwerpen,... mee te brengen van vroeger rond het thema 'het ouderlijk huis'. Een familieportret, een foto van het ouderlijk huis,...

Als laatste wordt iedereen bedankt voor zijn bijdrage aan deze bijeenkomst.

Informeel samenzijn

Hier maken we samen koffie klaar en drinken deze op vergezeld van een koekje.

(Barendsen, & Boonstra, 2005, p.132-136; Bloemendal, Geelen, & Koot-Fokkink, 1997, p. 92-97; Buijssen, & Poppelaars, 1997, p. 136-138; Mannens, 2001)

➤ **Uitvoering**

Algemene observaties

De activiteit is vandaag iets later begonnen. Om half 10 was de eerste bewoner er al. J.V.B. dacht dat het startte om half 10 i.p.v. om 10 uur. Ze is eerst nog even bij iemand op bezoek geweest en om kwart voor 10 was ze teruggekomen.

De bewoners van Marjolein waren alle vier op tijd. De bewoners van Linde waren iets te laat.

Op Linde heb ik het 's morgens gemeld aan de maaltijdbegeleidster en heb ik nagekeken dat het op de dagplanning stond.

Bij Marjolein ben ik het ook gaan melden aan de maaltijdbegeleidster. Daar is afgesproken dat de stagiair animatie de bewoners naar de reminiscentie zou brengen.

Ik heb het schema van de bijeenkomst gevolgd zoals het staat vermeld in de voorbereiding.

Na het controleren van de aanwezigheid heb ik overlopen waarover we deze sessie gaan praten.

Bij de korte terugblik naar de vorige sessie, vroeg ik of nog iemand wist waarover we het de vorige keer hadden gehad. J.N. vertelde dat we het hadden gehad over 'de school'. Ik meldde dat we het de vorige keer hadden gehad over de kleding wassen en de klederdracht van vroeger. Ik haalde aan dat we zo hard hadden gelachen met de lange onderbroek en de meeste bewoners begonnen ook te lachen. Ik maakte een rondje om te zien of nog iemand iets had toe te voegen aan vorige sessie. Alleen J.V.B. had nog iets te melden. Zij vond de vorige sessie heel fijn.

Het inleiden van het thema heb ik weer gedaan door een kort verhaal voor te lezen. Ik heb het deze keer terug voorgelezen in het A.N. en de bewoners om de beurt proberen aan te kijken. Ik merkte dat de meeste aandachtig het verhaal aan het volgen waren.

Tijdens de bespreking van de huiswerkopdracht had J.N., L.W. en J.V.B. uit zichzelf iets meegebracht. De dochter van M.V. en de dochter van P.J. hadden een trouwfoto meegebracht van hun moeder en hun vader.

M.V. herkende niemand op de foto's, ook niet als we er extra vragen bij stelde. L.W. vertelde over haar man en zichzelf, ze had een foto bij van hun 25 jaar huwelijk.

P.J. vertelde bondig wie het was op de foto. Het was een foto van haar man en zichzelf van met hun trouw.

M.D.G. had geen foto bij, want toen zij getrouwd was, waren er geen foto's getrokken.

J.V.B. had een foto bij van haar zus toen die getrouwd was. Ook liet ze nog een foto zien van haar vriendinnen die ook zusters waren en die ook J.V.B. heette. Als laatste liet ze het handschrift van haar vader zien.

G.V. had geen foto's bij, omdat haar nicht die allemaal heeft weggegooid.

Tijdens het reminisceren hebben we het eerst gehad over de vriendschap.

G.V. reageerde hier direct op. Zij had veel vrienden gehad. Ook J.V.B. had een goede vriendin die afkomstig was van Hongarije. Ze vertelde een leuke herinnering aan haar vriendin.

M.D.G. had geen vrienden gehad zei ze, want ze had altijd hard moeten werken.

P.J. had een goede vriendin gehad, ze wist wel haar naam niet meer. Ze kwamen vroeger samen om te praten.

J.N. had wel speelkameraden gehad, maar een echte vriendin had ze niet.

L.W. vermeldde dat ze goede contacten had met de kinderen van de burens, als kind.

M.V. vertelde over haar goede vriendinnen, nadat ik vertelde dat ze veel voor haar had gezorgd. Ze wist nog duidelijk de naam van de vriendin. Ze wist wel niet meer wat ze samen gedaan hadden.

F.C. had ook een vriendin gehad waarmee ze gespeeld had als kind.

Nadien sloeg het gesprek over op de liefde.

L.W. had haar man leren kennen op Hadschot kermis en was ermee getrouwd. Nadien had ze een nieuwe vriend. Ze is er nooit mee getrouwd.

J.N. ging altijd naar de gazettenwinkel iets kopen op een bepaald uur, omdat haar toekomstige man daar dan sigaretten kwam kopen. Haar man nam het initiatief. Hij vroeg haar op een avond toen hij aan het 'jazzen' was of zij op zijn schoot kwam zitten. Na tien maanden zijn ze getrouwd.

M.V. kon niets vertellen over hoe ze haar man had leren kennen, ze bevestigde wel dat haar man altijd onder de oorlog, als ze niet buiten meer mocht, met zijn fiets tot bij haar kwam.

F.C. wist niet meer hoe ze haar man had leren kennen. Ze hadden twee jaar verkering voordat ze trouwden.

P.J. wist niet meer waar ze haar man had leren kennen, maar het was wel direct verkering.

M.D.G. was eerst verliefd op iemand van 'den dabber'. Uiteindelijk is ze hier niet mee getrouwd. Het was vaak 'zwart'. Uiteindelijk is ze dan getrouwd met haar man. En dat was ook een schat van een man, vertelde ze.

J.V.B. vermeldde dat ze vroeger rond haar vormsel ook vriendjes had gehad. Degene die ze heel graag had, is uiteindelijk pastoor geworden. J. wist toen al dat ze zuster wilde worden. Ze is getrouwd met onze lieve Heer, zei ze.

G.V. had ook een lief gehad. Maar degene die ze heel graag had veroverd, kon ze niet krijgen. Ze vertelde dat ze dan liever niemand had. Ze gaf ook aan dat ze toch een heel mooi leven had gehad.

Tijdens deze sessie waren er geen stoorzenders.

Ik had hetzelfde papier als de vorige keer op de deur gehangen.

De triggers waren ook deze keer in het midden van de tafel gelegd.

Ik merkte dat de bewoners er nu niet zo veel aandacht voor hadden. Des te meer hadden ze aandacht voor de foto's die de anderen bij hadden. Hier is dan ook meer op ingegaan dan op de triggers die in het midden van de tafel lagen.

Op het einde van de sessie heb ik het nieuwe thema aangekondigd en de huiswerkopdracht meegedeeld. Dit zorgde al direct voor reactie. J.N. begon al te vertellen over haar 'ouderlijk huis'. Als ik haar vertelde dat het een verrassing voor volgende week mocht blijven, zei ze dat haar ouderlijk huis verleden tijd was. Na het herhalen van de plezante verhalen van de anderen, liet ze toch blijken dat ze het wel fijn vindt dat we praten over vroeger.

Nadien heeft P.J. samen met mij koffie gemaakt. Ze heeft geprobeerd om de koffie te malen, maar het was haar te zwaar om te draaien. Ze heeft dan de koffiemolen vastgehouden en ik heb de koffie gemaald.

Dan hebben we deze heerlijke koffie opgedronken, vergezeld van een koekje.

➤ **Evaluatie**

Na de bijeenkomst is er door beide begeleiders samen een evaluatie gemaakt. Hieronder leest u het resultaat.

Retrospectief

Het aanbrengen van de bewoners door de verpleging gebeurde bijna op tijd, de bewoners van Linde waren iets te laat op de sessie. Gezien de omstandigheden (buikgriep in omloop) is dit te begrijpen.

De afspraken met beide teams waren goed gemaakt.

Het verwelkomen van de bewoners is prima verlopen.

Er werd deze keer ook weergegeven wat er deze sessie te gebeuren stond, dus er werd structuur aangeboden.

De korte bespreking van de vorige bijeenkomst is voldoende.

Het inleiden van het thema verliep vlot, het verhaal was goed. Het was een verhaal waar de bewoners zich konden inleven en waarmee ze konden lachen.

Het bespreken van de huiswerkopdracht verliep goed. M.V., L.W., P.J. en J.V.B. konden hun verhaal doen bij de foto's.

Er was ruimte om te vertellen en de andere bewoners konden erop inspelen. Er werd ook naar elkaar geluisterd. Daarbij was er ook ruimte om de foto's te laten zien.

Tijdens het reminisceren stelde ik eerst open vragen die niet gericht waren naar één persoon toe. Nadien heb ik de vraag dan gericht gevraagd aan één bewoner. Soms maakte ik een rondje en soms pikte ik er gewoon iemand uit.

Ik heb ingespeeld op wat de bewoners vertelden.

Prospectief

Feedback

J.N. was deze sessie minder dominant dan de vorige sessies. J.N. is af te remmen door haar erop te wijzen en te vragen dat ze eerst even wilt luisteren naar de andere. Ik vind dit een goede aanpak om haar dominante gedrag te temperen.

J.V.B. is tijdens het reminisceren minder dominant dan tijdens de korte terugblik naar de vorige bijeenkomst. Ze wil dan goed en duidelijk vertellen wat ze nog weet. Zij is te temperen door in te spelen op de beleefdheidsregels. Maar soms spreekt ze te detailgericht en is haar verhaal moeilijk te stoppen. Ik spreek in en stil moment dan iemand aan met de naam, zodat deze bewoner weet dat ik van haar alleen verwacht dat ze antwoord. Dit is een duidelijk signaal naar de anderen toe. Zij begrijpen nu duidelijk dat het de bedoeling is dat zij nu luisteren. Bijkomend geeft dit structuur, wat zeer belangrijk is. Dit is een aanpak die de vorige keer bij haar lukte en die deze bijeenkomst ook lukte. Deze aanpak wil ik blijven uitvoeren, omdat het haar tempert en omdat het nuttig is voor de ganse groep.

Misschien kan ik haar dan voorstellen dat ik de foto's wel eens met haar kom bekijken op haar kamer.

Ik heb gemerkt uit de vorige bijeenkomst en uit deze bijeenkomst dat dit een goede manier is om iedereen aan het woord te laten.

P.J. bloeide deze sessie meer open dan de vorige sessies.

F.C. vertelt minder uit zichzelf. Misschien is het wel belangrijk dat ik eens met de familie afsprek om te vragen hoe het ouderlijk huis er vroeger uitzag en waar ze heeft gewoond, zodat ik sommige dingen voor haar kan benoemen. Door de triggers in het midden te leggen, blijft de aandacht meer bij het geheel.

M.V. was heel afwezig, vele meer dan de vorige keren. Dit dient duidelijk te worden gemeld aan het team. Misschien is ze buiten de sessie ook meer afwezig.

Follow-up

Het vertellen wat er op het programma staat tijdens de bijeenkomst is een goed middel dat ik wil blijven gebruiken bij de volgende bijeenkomsten.

Het verhaal voorlezen doe ik in het vervolg ook steeds in het A.N., zodat iedereen mij verstaat. Ik moet erop letten dat ik luid genoeg spreek. Het verhaal is ook goed, omdat men zich dan direct kan inleven in het thema.

Het blad dat ik de vorige keer op de deur had gehangen, heeft ook vandaag dienst gedaan. Niemand is komen storen. Dus dit blad hang ik de volgende keer er terug.

Ik heb goed ingepikt op de bewoners hun verhaal. Ik heb iedereen de ruimte gegeven om zijn verhaal te vertellen. Ik heb hiervoor anderen soms gevraagd te luisteren. Dit is uiterst belangrijk en ik wil dit in de toekomst zeker nog doen.

Ik heb negatieve herinneringen, waardoor de bewoner zich slechter begon te voelen, proberen om te buigen in een positieve herinnering. Ik heb de aandacht gevestigd op de positieve elementen. Dit is een goede interventie.

7.3.9 Week 8

7.3.9.1 Planning

Tijdens week 8 worden de volgende zaken uitgevoerd:

- De uitnodigingen maken en uitdelen
- Het zesde overleg tijdens de briefing
- De vijfde reminiscentiebijeenkomst

7.3.9.2 De uitnodigingen maken

➤ Voorbereiding

De uitnodigingen werden gemaakt in functie van de volgende reminiscentiebijeenkomst. Op de voorzijde van de uitnodiging stond een oude toiletdeur met een hartje in zoals dit vroeger was. Op de binnenzijde stond de tekst, waarvan de leidraad hetzelfde is als de vorige 4 uitnodigingen.

➤ Uitvoering

Ik had de uitnodigingen 's woensdags uitgedeeld aan elke bewoner op de kamer, behalve aan M.D.G., omdat zij in de living zat. Haar uitnodiging was ik nadien op haar kamer gaan leggen. G.V. reageerde zeer positief op de uitnodiging. Ze keek ernaar uit om te komen vertelde ze. L.W. was ziek, had buikgriep en wist nog niet of ze ging komen. F.C. vertelde ook dat ze ging komen. M.V. reageerde heel nieuwsgierig. Ze las de uitnodiging voor en zij dat ze ging komen. J.V.B. vertelde dat ze een foto ging meebrengen. J.N. keek ernaar uit om te komen.

7.3.9.3 Het zesde overleg tijdens de briefing

➤ Voorbereiding

Tijdens deze briefing gaf ik over elke bewoner in het kort weer hoe deze zich gedroeg tijdens de vierde reminiscentiesessie. We overliepen het observatiepapier van elke bewoner en stonden stil bij die gegevens. Eventuele afspraken die gemaakt werden, werden geëvalueerd.

Daarbij werden de gewoonten van vroeger en nu overlopen tijdens de briefing in Linde.

➤ Uitvoering

Linde

Tijdens de briefing op Linde hadden we de verschillende bewoners die deelnemen aan de reminiscentie overlopen.

Ik had eerst in het kort verteld wat de bewoners hadden verteld tijdens de vorige reminiscentiebijeenkomst.

Nadien had ik de afspraken die we gemaakt hebben voor de bewoners overlopen.

Aansluitend had ik de gewoonten van vroeger en nu overlopen, met de nadruk op de verschillen. Samen hadden we dan overlegd of we bepaalde gewoonten gingen stimuleren, rekening houdend met de mogelijkheden van het team.

Bij J.V.B. werd de afspraak 'het afval van het verzorgingsmateriaal doen we in het bakje dat zij hiervoor op haar kamer heeft staan', werd uitgevoerd.

Verder zijn we nog niet wijzer geworden uit de gewoonten van vroeger en nu, omdat we weinig informatie hadden over nu. We waren er allemaal van overtuigd dat het kennismakingsboek invullen een goede stap zou zijn om haar beter te leren kennen. Verder stonden er geen observaties op haar observatiepapier.

Bij M.D.G. werd de afspraak, 'M. doet graag een kanten hemdje aan 's zondags', uitgevoerd. Hierbij werd ook vermeld dat ze het heel belangrijk vindt om haar oorbellen in te doen. Dit stimuleerden we ook steeds of hielpen haar hiermee indien nodig. Deze afspraak hadden we ook gemaakt. Uit de vergelijking van de gewoonten van vroeger en nu, had ik de suggestie om voor M. een schort aan te doen tijdens de maaltijd i.p.v. een papieren servet, omdat ze dit vroeger ook deed. Uit het overleg hieromtrent was

gekomen dat we aan de familie enkele schorten gingen vragen en dan stimuleerden men om deze aan te doen.

Verder stonden er geen observaties op haar observatiepapier.

Bij P.J. had ik de afspraak i.v.m. de foto nagekomen. Ik had de foto vergroot en haar naam eronder gezet.

Bij de vergelijking van haar gewoonten van vroeger en nu, werd na overleg beslist om de volgende zaken uit te voeren. P. deed vroeger een nivea crème aan haar gezicht. Dit gaan we elke ochtend bij haar opdoen.

Vroeger dronk ze veel melk, we gaan proberen of ze dit nu ook nog graag drinkt. We gaan het haar aanreiken.

Vroeger breidde ze ook veel, we gaan ook dit terug stimuleren. Dit zijn nieuwe afspraken die er gemaakt zijn. Er stonden geen observaties op haar observatiepapier. Bij J.N. werd de afspraak 'J. bidt 's middags graag voor de maaltijd. Wij stimuleren dit of de pastoor komt langs en stimuleert dit', uitgevoerd.

Door de vergelijking van de gewoonten van vroeger en nu was er na overleg het volgende beslist. We gaan bij J. elke ochtend de dagcrème van Dr. Vogel opdoen. Dit was een nieuwe afspraak. Haar haren werden wekelijks ingerold en dit bleef zo. J. veranderde heel vaak van kleding, soms wel twee maal per dag. Daarom hoefde dit niet extra 's morgens te gebeuren. J. had altijd mooie nette kleding aan. Ze drinkt nu nooit plat water, ze heeft graag dat dit water dan een smaakje heeft. Ze dronk wel eens thee met de familie. Als ze dit wilde, dan vroeg ze ernaar. Ook vroeg ze zelf om iets te drinken of te snoepen voor het slapengaan.

Ik had nadien een algemene observatie gevraagd i.v.m. met het praten over vroeger met de bewoners. Er werd positief geantwoord. Men praatte vaak over vroeger met de mensen. Men vond dit een goed middel tot communicatie en men zag dat de bewoners ervan genoten.

Marjolein

Tijdens de briefing op Marjolein hadden we de bewoners die deelnemen aan de reminiscentie overlopen. Eerst had ik dan in het kort verteld hoe de bewoners waren tijdens de laatste reminiscentiesessie. Ik heb anekdotes verteld die de bewoners hadden verteld. Nadien had ik de afspraken en de nieuwe observaties overlopen.

Bij M.V. was er nog geen afspraak. Buiten het inkaderen van een foto. Er waren geen observaties genoteerd.

Bij G.V. werden de afspraken nageleefd rekening houdend met hun mogelijkheden. G. mag eerst in bad en dan eten. Er werd reuk opgespoten 's morgens. Verder waren er geen observaties.

Bij F.C. werden de drie afspraken die gemaakt werden nageleefd. De deur bleef open. Elke ochtend werd de dagcrème aangebracht door zichzelf of door de verzorging. Ook de eau de cologne werd dagelijks aangedaan. Verder waren er ook geen observaties.

Bij L.W. werd de afspraak ook nagekomen. Men vroeg haar of ze lippenstift, reuk of blos wil opdoen. Tegenwoordig wilde ze dit niet zo veel meer.

Dan had ik een algemene observatie gevraagd aan het team of het al lukte om met de mensen te praten over vroeger. Hier werd negatief op gereageerd. Men had hiervoor geen tijd, vertelde men. Uiteindelijk hadden we dit overlegd en werd er tot besluit gekomen dat het team dit ging proberen. Het was nu ook duidelijk dat dit enkel werd verwacht op de momenten van de verzorging en maaltijdbegeleiding.

Ik had ook bevraagd of het team iets wist over de interviews ingevuld door de familie van G.V. en F.C., men wist niets hierover. We beslisten dat men dit nog eens ging vragen aan de familie. De papieren van gewoonten van vroeger en nu zijn enkel nog maar af voor L.W. en M.V., omdat deze interviews zijn teruggekomen. Het team ging deze invullen gedurende deze week.

7.3.9.4 De vijfde herinneringsbijeenkomst

➤ Voorbereiding

Thema vierde bijeenkomst: 'het ouderlijk huis'.

De activiteit bestaat uit 6 items:

Aanwezigheid controleren	(1 minuut)
Korte terugblik op de vorige bijeenkomst	(5 minuten)
Inleiden van de bijeenkomst	(5 minuten)
Bespreken van de huiswerkopdracht	(8 minuten)
Herinneren	(40 minuten)
Afsluiten van de bijeenkomst	(5 minuten)
Informeel samenzijn	(11 minuten)

Aanwezigheid controleren

Hardop wordt gecontroleerd of iedereen aanwezig is.

Korte blik op de vorige bijeenkomst

Er wordt door de begeleider in het kort verteld waarover de vorige sessie ging. Men heeft gepraat over 'liefde en vriendschap'. We hebben gepraat over de vriendschap, de verliefdheid, de eerste vrijer en het huwelijk.

Nadien wordt er een rondje gedaan, waarbij iedereen indien hij wil nog iets kan vertellen of vragen over de vorige bijeenkomst.

Inleiden van de bijeenkomst

Er wordt verteld dat we gaan praten over 'het ouderlijk huis'.

Nadien sluiten we de bijeenkomst af en drinken we nog een kopje koffie met een koekje.

Tijdens het praten over 'het ouderlijk huis' gaat men het hebben over hoe het huis vroeger was ingericht, de voorzieningen in het huis en het gezin.

Kort verhaal om voor te lezen:

Een herinnering van een bejaarde.

Mijn ouderlijk huis was een klein huis, ik woonde er samen met mijn ouders, mijn drie broers en vijf zussen. We hadden niet zoveel kamers en bedden voor iedereen. Daarom sliep ik samen met twee zussen in één bed. Mijn andere drie zussen sliepen ook samen, mijn broers sliepen op zolder en mijn ouders sliepen in de woonkamer.

De meeste tijd brachten we door in de keuken, want daar stond de kachel en hierdoor was het altijd lekker warm in de keuken. Mijn broer moest altijd de kolen uit de schuur halen voor in de kachel en daar probeerde hij altijd onderuit te geraken. Hij had dan altijd buikpijn. We lachten dan met hem en stuurden hem naar de plee. Die was buiten, dus dan was hij toch al halfweg en kon hij nadien nog naar de schuur gaan.

Dat doet me herinneren aan een avontuur dat ik heb beleefd en dat bij elke verjaardag in geuren en kleuren werd verteld.

Als kind was ik eens aan het spelen met mijn broers en zussen. Wij moesten ons verstoppen en mijn oudste zus moest ons zoeken. Ik had me verstopt op de plee. Zo'n huisje met een deur waar een hartje in zit. Het nadeel was dat de deur niet tot aan de grond kwam en dat mijn zus me dus zou vinden doordat ze mijn voeten zag. Daarom was ik boven op de plee gaan staan. Die plee zat boven de beerton en op die plee lag een deksel om de stank een beetje tegen te houden. Maar toen ik op de plee ging staan, brak de plank in twee en zakte ik pardoes de put in. Ik zat tot mijn schouders in de viezigheid. Ze hebben mij er gelukkig nog kunnen uithalen.

Bespreken van de huiswerkopdracht

Er wordt gevraagd of iemand iets heeft meegebracht en hierover iets wil vertellen. We maken een rondje.

Reminisceren

Thema: het ouderlijk huis

Referentieperiode:

Men neemt dat de bejaarden nu tussen de 80 en de 95 jaar zijn.

We gaan terug naar de periode dat zij 10 jaar waren.

Dus de referentieperiode: 1920-1935.

Wat moet men weten voor men reminisceert over 'ouderlijk huis'.

- De woningen waren vaak klein en de gezinnen groot. Men had toen nog geen weet van voorbehoedsmiddelen.
- In de stad had men in de jaren dertig al stromend water, elektriciteit, riolering en stadsgas.
Op het platteland waren deze voorzieningen bijlange nog niet overal gerealiseerd. Het water kwam uit de pomp of waterput. Bij sommige nog uit de sloot. De kachel en het fornuis werden op kolen gestookt. Antraciet was het beste, briketten en eierkolen waren goedkoper.
Als men geld genoeg had kocht men de kolen aan in de zomer, omdat ze dan goedkoper waren. Die voorraad sloeg men op in een kolenkist of kolenkast. De kolen werden met een kolenschep in een kolenkit gedaan. Deze kolenkit stond naast het fornuis of naast de haard. Met de pook kon men naar hartelust in de hete kolen porren.
- De riolering ontbrak nog op het platteland. De meeste mensen deden hun behoefte op de plee, die buiten stond. De ontlasting verdween in een gat in de grond en werd daar opgevangen in een beerput of beerton. Zo een plee had een houten deur waar een hartje uitgesneden was. De deur komt niet tot op de grond. Men ging dan zitten op een plank, waar een gat ingemaakt was. Dat gat werd afgedekt met een deksel om de stank wat te doen minderen.
- De mensen hadden niet veel spullen. Het interieur bestond vaak echter enkel uit een tafel met vier stoelen.
- Sommige mensen hadden een eigen radio, maar vele hadden enkel een radiodistributie. Dan was men aangesloten bij een centrale radio van ergens in de buurt. Zelf had men alleen maar een luidspreker en een knop waarmee men kon kiezen uit twee of drie verschillende kanalen. Men had ook maar een paar uur radio per dag.
- De avonden werden gevuld met lezen, bij elkaar op bezoek gaan of sokken stoppen. Er werden ook nog spelletjes gespeeld.
- De jongens en de meisjes sliepen apart. De jongens sliepen op zolder of bij de burens als er gebrek was aan slaapruiimte. De meisjes sliepen altijd in de buurt van de ouders. Men lag soms met twee of drie in één bed. Soms zelfs om en om. Dan pasten er meer kinderen in één bed.
- De ouders sliepen apart. Als het huis klein was, sliepen ze in de woonkamer.
- Men ging vroeger vroeg slapen, men stond elke ochtend op om 6 uur.
- Bedsteden kwamen ook voor. Dit was een soort muurkast die overdag dicht ging. Als de mensen gingen slapen, openden ze de deuren van de bedstee en stapten ze in die kast. De deuren bleven dan openstaan om wat frisse lucht te krijgen, maar toch rook het in zo'n bedstede vaak muf.
- In de steden hadden veel woningen een alkoof. Dit is een tussenkamer die geen ramen had. Dit werd vaak gebruikt als slaapruiimte. Er was weinig aanvoer van frisse lucht waardoor het ook geen ideale plek was.
- Het gezin leefde zoveel mogelijk in de keuken, omdat daar de kachel stond.
- De rijken hadden vroeger grotere huizen. Zij richtten dan ook een mooie kamer in. Dat was een kamer waar alleen het fijne meubilair en serviesgoed stond. Dit was een kamer die alleen op zondag werd gebruikt of als er belangrijk bezoek was.

- Vroeger moesten de kinderen al jong meehelpen in het huishouden.

Opmerking:

Het nadeel van dit thema is dat niet iedereen het op min of meer dezelfde manier heeft meegemaakt. Ondanks de grote overeenkomsten, gaan er ook heel grote verschillen zijn, waardoor de ouderen elkaar minder kunnen aanvullen.

De sessie:

Vragen:

- Waar bent u geboren?
- In welke plaatsen of streken heeft u uw kindertijd doorgebracht?
- Woonde u in de stad of op het platteland?
- Staat uw ouderlijk huis er nog?
- Weet u nog het adres van uw ouderlijk huis?
- Wat herinnert u zich nog aan uw ouderlijk huis?
- Hoe was uw ouderlijk huis ingericht?
- Kunt u nog vertellen over gebeurtenissen in en rondom uw ouderlijk huis?
- Hoe werd uw ouderlijk huis van warmte voorzien?
- Hoe werd uw ouderlijk huis van licht voorzien?
- Hoe werd uw ouderlijk huis van water voorzien?
- Hoeveel slaapkamers waren er in uw ouderlijk huis?
- Had u een eigen bed?
- Moest u het bed delen? Met hoeveel?
- Slieden jongens en meisjes apart?
- Sliep iemand van uw gezin in een bedstede of alkoof?
- Waren was het toilet in uw huis?
- Had u thuis een plee?
- Had u een radio thuis?
- Bracht u vroeger veel tijd door in de keuken?
- Waarom?
- Had u thuis een mooie kamer?
- Bent u ooit toen u bij uw ouders woonde verhuisd?
- Heeft u broers of zussen?
- Naar wie zijn uw ouders genoemd en waarom?
- Was het vroeger de gewoonte dat kinderen werden vernoemd naar hun ouders of grootouders? Zo ja, waarom?
- Hoe heten uw broers en zussen?
- Welke herinneringen heeft u aan uw broers of zussen?
- Had u een lievelingsfamilie lid? Zo ja, waarom?
- Waren er inwonende familieleden zoals grootmoeder, nonkel of tante?
- Wat waren de regels die uw ouders stelden? Wat hoorde er en wat moest? Wat mocht er niet?
- Moest u soms helpen in het huishouden?

Triggers:

- Foto van een plee
- Foto van een oude tv
- Foto van een oude luster
- Foto van een waterpomp in huis
- Foto van een bedstede
- Foto van een mooie kamer
- Foto van Leuvense stoof
- Foto's die deelnemers zelf meebrengen

Afsluiten

Het onderwerp van deze bijeenkomst wordt afgerond.

Dit doet men door de koffie die men juist klaargemaakt heeft aan de kant te zetten en de inhoud van deze bijeenkomst kort samen te vatten.

Hierbij gaat men het volgende thema introduceren en de uitnodiging uitdelen. Het thema van de volgende bijeenkomst is 'het geloof'. Hierbij geeft men de huiswerkopdracht.

Huiswerkopdracht:

Probeer foto's, voorwerpen,... mee te brengen van vroeger rond het thema het geloof. Probeer een oude bijbel mee te brengen.

Als laatste wordt iedereen bedankt voor zijn bijdrage aan deze bijeenkomst.

Informeel samenzijn

Hier wordt de koffie die we samen hebben klaargemaakt opgedronken, vergezelt van een koekje.

(Barendsen, & Boonstra, 2005, p. 92-102; Buijssen, & Poppelaars, 1997, p. 102-103, 132-135)

➤ **Uitvoering**

Algemene observaties

De activiteit is vandaag op tijd gestart. J.V.B. was al om half 10 aanwezig, nochtans had ik haar 's morgens nog eens gezegd dat de bijeenkomst startte om 10 uur.

Voor de rest waren alle bewoners juist op tijd aanwezig.

Op Linde heb ik het op de weekplanning genoteerd en nog eens gemeld aan de teamleden. Op Marjolein ben ik het ook gaan melden aan de hoofdverpleegster. Mijn collega's ergotherapie hebben de bewoners naar de activiteit gebracht.

Ik heb het schema van de bijeenkomst gevolgd zoals het staat vermeld in de voorbereiding.

Bij het controleren van de aanwezigheid heb ik vermeld dat L.W. niet kon komen naar de bijeenkomst omdat ze buikgriep had en ziek in bed lag.

Nadien heb ik overlopen wat er deze bijeenkomst op het programma stond.

Bij de korte terugblik naar de vorige sessie vertelde J.N. direct dat we het over de liefde hadden gehad.

Ze vertelde iets dat ze de vorige keer was vergeten te vertellen. Ze vertelde dat een jongen haar na de kermis naar huis had gewandeld en dat ze nog even blijven praten waren aan de deur. Dit vond haar moeder niet fijn en ze wierp haar klompen naar J.N. en de jongen.

De andere deelnemers hadden niets nieuws meer te vertellen. Ze vonden dat de vorige sessie goed was geweest.

Het inleiden van het thema gebeurde op dezelfde manier als de vorige bijeenkomsten.

Ik las weer een kort verhaal voor in het A.N. Ik probeerde tijdens het voorlezen iedereen afwisselend aan te kijken en merkte dat iedereen veel aandacht had voor het verhaal.

Tijdens de bespreking van de huiswerkopdracht had enkel J.V.B. foto's bij. Zij vertelde dat ze vaak was verhuisd, omdat haar vader brugwachter was. Toch had ze één foto bij van één van haar ouderlijke huizen. Dit was een foto van het rusthuis. Toch hebben we haar verhaal niet afgebroken en haar op de feiten gedrukt, want haar verhaal staat hier centraal. Of het waar is of niet. Ze had ook een oude foto bij van haar zussen en zichzelf en een foto van haar overgrootmoeder. Iedereen keek vol bewondering naar de foto's. Vooral M.D.G. stelde veel vragen en was heel geïnteresseerd.

M.D.G. had op haar kamer ook een foto hangen van haar ouderlijk huis, maar had deze niet meegebracht. De co-begeleidster stelde voor om deze te gaan halen, maar M.D.G. wilde dit niet.

Tijdens het reminisceren hebben we het eerst gehad over waar men geboren was. M.D.G. was geboren in Hadschot, P.J. in Noorderwijk, G.V. in Larum, J.N. in Zammel, F.C. in Elsum, M.V. in Minderhout en J.V.B. in Voortkapel. Allemaal waren ze thuis geboren. J.V.B. was dezelfde dag nog gedoopt.

Iedereen woonde als kind op de boerenbuiten, behalve F.C., zij woonde op de rand van de stad. Zij hadden vroeger thuis café. En ze moest veel helpen in het café. Ze leerde er pintjes tappen.

De meeste hadden een voorkamer of mooie kamer in hun huis. Daar aten ze als het feest was of als het kermis was of wanneer er bezoek was. Deze was ingericht met de mooiste meubelen die ze hadden en hier mochten ze eten uit het mooiste servies. Bij J.V.B. stond hierin een cuisinière, dit is een kachel.

Ook hadden ze in een huis 'een Moos', dat wat een soort achterkeuken, te vergelijken met de bergingen van tegenwoordig. Ik wist niet wat dit was en de bewoners hebben mij uitgelegd wat het was. P.J. zei dat het gewoon maar een naam was dat men aan een kamer gaf.

Ook hadden ze een kelkkamer of kelderkamer. Dit was een kamer waar men eerst een kleine trap moest opgaan om in deze kamer te komen.

Ook kenden ze de Leuvense stoof. Deze stond bij iedereen vroeger in de keuken. Ze maakten er eten op klaar. De strijkbout werd er op warm gemaakt.

Ook hadden ze vroeger een 'plee' thuis. Deze had ook steeds een deur met een hartje in. Bij F.C. hadden ze direct een stenen toilet, zoals tegenwoordig.

De slaapkamers in huis waren niet zo talrijk. Meestal waren er maar de helft van slaapkamers dan er kinderen waren. Ze moesten per twee op één slaapkamer. Ze sliepen dan samen in één bed. Dit bed was een éénpersoonsbed of een twijfelaar, dit is een anderhalf bed. Bij J.N. waren er maar twee slaapkamers, één voor haar ouders en één voor de kinderen. Zij sliepen met vier op één kamer. De twee meisjes samen in een bed en de twee jongens samen in één bed.

Tijdens deze bijeenkomst waren er twee stoorzenders. Één stoorzender was iemand van de poetsdienst die de deur kwam poetsen. En iemand van de verpleging die F.C. haar sondevoeding kwam aankoppelen. Dit laatste was niet direct storend, omdat we toen al aan het koffie drinken waren.

De triggers waren deze keer ook in het midden van de tafel gelegd. Ze lokten veel respons uit. J.N. vroeg zelf of ze een bepaalde foto van dichterbij wilde zien. Ook M.D.G. keek naar de foto's die voor haar lagen. De foto van de Leuvense stoof ging rond en hierop waren veel reacties. P.J. vertelde direct dat zij er ook zo een hadden en dat er bij hun ook altijd een kan op stond.

De foto's van de 'plee' gaven we ook door, hier was ook veel reactie op.

Als laatste heb ik een foto opgezocht van het dorpsbeeld van Larum, Elsum, Zammel en Sint-Dimpna in een boek van de heemkundige kring. Hierdoor konden sommige bewoners aan elkaar laten zien waar ze afkomstig van waren.

Op het einde van de sessie hebben we eerst koffie gedronken en heb ik nadien de sessie helemaal afgerond. Tijdens het koffie drinken was het rustig en werd er weinig verteld. G.V. vertelde dat men weinig moest vertellen als alles goed was.

Nadien heb ik in het kort samengevat waarover we het deze bijeenkomst gehad hadden en heb ik het nieuwe thema meegedeeld. De huiswerkopdracht volgde hierop. Er was weinig reactie deze keer.

➤ **Evaluatie**

Na de bijeenkomst is er door beide begeleiders samen een evaluatie gemaakt. Hieronder leest u het resultaat.

Retrospectief

Het aanbrengen van de bewoners door de collega's ergotherapie gebeurde op tijd. De afspraken met beide teams waren goed gemaakt.

Het verwelkomen van de bewoners is prima verlopen. Hierbij heb ik duidelijk vermeld waarom L.W. niet kon komen.

Er werd deze keer ook weergegeven wat er deze sessie te gebeuren stond, dus er werd structuur aangeboden.

De korte bespreking van de vorige bijeenkomst is voldoende.

J.N. deed een heel spontaan een aanvulling op het vorige thema.

Het inleiden van het thema verliep vlot, het verhaal was goed. Het was een verhaal waar de bewoners zich konden inleven en waarmee ze konden lachen.

Het bespreken van de huiswerkopdracht verliep goed. J.V.B. kon haar verhaal doen bij de foto's en het lokte interactie uit bij de anderen.

Er was ruimte om te vertellen en de andere bewoners konden erop inspelen. Er werd ook naar elkaar geluisterd. Daarbij was er ook ruimte om de foto's te laten zien.

Tijdens het reminisceren stelde ik eerst open vragen die niet gericht waren naar één persoon toe. Nadien heb ik de vraag dan gericht gevraagd aan één bewoner. Soms maakte ik een rondje en soms pikte ik er gewoon iemand uit.

Ik heb ingespeeld op wat de bewoners vertelden.

P.J. was tijdens de bijeenkomst heel alert en wakker. Ze reageerde spontaan op verhalen van de anderen.

M.V. is zeer afwezig, sluit heel de sessie haar ogen. Als ik haar handen aantikte, was ze er weer bij. Ze keek wel heel alert naar de foto's. Ze had ook heldere momenten. Plots vertelde ze dat ze vroeger kaas maakte thuis en ze vertelde hoe ze dit deed.

M.D.G. was heel mondig en alert. Ze pikte overal op in.

J.N. reageerde vaak nog dominant.

Prospectief

Feedback

J.N. was deze sessie meer dominant dan de vorige sessie. J.N. is af te remmen door haar erop te wijzen en te vragen dat ze eerst even wilt luisteren naar de andere. Ik vind dit een goede aanpak om haar dominante gedrag te temperen.

J.V.B. was ook deze week tijdens het reminisceren minder dominant dan tijdens de korte terugblik naar de vorige bijeenkomst. Ze wil dan goed en duidelijk vertellen wat ze nog weet. Zij is te temperen door in te spelen op de beleefdheidsregels. Maar soms spreekt ze te detailgericht en is haar verhaal moeilijk te stoppen. Ik spreek in een stil moment dan iemand aan met de naam, zodat deze bewoner weet dat ik van haar alleen verwacht dat ze antwoord. Dit is een duidelijk signaal naar de anderen toe. Zij begrijpen nu duidelijk dat het de bedoeling is dat zij nu luisteren. Bijkomend geeft dit structuur, wat zeer belangrijk is. Dit is een aanpak die de vorige keer bij haar lukte en die deze bijeenkomst ook lukte. Deze aanpak wil ik blijven uitvoeren, omdat het haar tempert en omdat het nuttig is voor de ganse groep.

Ik heb gemerkt uit de vorige bijeenkomst en uit deze bijeenkomst dat dit een goede manier is om iedereen aan het woord te laten.

J.V.B. heeft ook veel moeite om bij het onderwerp te blijven, hiervoor kan ik deze beleefdheidsregel ook toepassen.

P.J. bloeide deze sessie nog meer open dan de vorige bijeenkomsten. Ze was zeer alert en reageerde spontaan op de anderen hun verhaal.

F.C. vertelde terug meer over zichzelf. Ze heeft wel nog steeds dat duwtje nodig om te spreken. Soms benoemde ik de dingen voor haar.

Door de triggers in het midden te leggen, blijft de aandacht meer bij het geheel.

M.V. was ook deze bijeenkomst heel afwezig, minder dan de vorige bijeenkomst. Doordat haar medicatie is veranderd, dient dit zeker aan het team gemeld te worden.

Follow-up

Het vertellen wat er op het programma staat tijdens de bijeenkomst is een goed middel dat ik wil blijven gebruiken bij de volgende bijeenkomsten.

Het verhaal voorlezen doe ik in het vervolg ook steeds in het A.N., zodat iedereen mij verstaat. Ik moet erop letten dat ik luid genoeg spreek. Het verhaal is ook goed, omdat men zich dan direct kan inleven in het thema. Het oogcontact dat ik dan probeer te krijgen afwisselend met een bewoner is een goede manier om toch steeds hun aandacht erbij te houden.

Het blad dat ik de vorige keer op de deur had gehangen, heeft ook vandaag dienst gedaan. Er is wel volk komen storen, maar dit gebeurde onopzettelijk of door overmacht. Dus dit blad hang ik de volgende keer er terug.

Ik heb goed ingepikt op de bewoners hun verhaal. Ik heb iedereen de ruimte gegeven om zijn verhaal te vertellen. Ik heb hiervoor anderen soms gevraagd te luisteren. Dit is uiterst belangrijk en ik wil dit in de toekomst zeker nog doen.

Ik heb sommige dingen laten uitleggen door de bewoners, zodat ik wist wat ze betekende. Dit was een goede interventie voor mezelf, want ik werd er slimmer van, maar ook voor de bewoners, zij voelden zich belangrijk.

7.3.10 *Week 9*

7.3.10.1 **Planning**

Tijdens week 9 worden de volgende zaken uitgevoerd:

- De uitnodigingen maken en uitdelen,
- Het zevende overleg tijdens de briefing,
- De gewoonten van vroeger en nu,
- Kader met foto's van vroeger,
- De gewoonten van vroeger en nu,
- De zesde reminiscentiebijeenkomst.

7.3.10.2 **De uitnodigingen maken en uitdelen**

➤ **Vorbereiding**

De uitnodigingen werden gemaakt in functie van de volgende reminiscentiebijeenkomst. Op de voorzijde van de uitnodiging stond een foto van Jezus. Op de binnenzijde stond de tekst, waarvan de leidraad hetzelfde is als de vorige 5 uitnodigingen.

➤ **Uitvoering**

De uitnodigingen werden uitgedeeld aan de bewoners die deelnamen aan de reminiscentie. De bewoners bevonden zich op de kamer, behalve M.D.G. niet, zij zat in de living van Linde 4. Nadien was ik met haar toestemming de kaart op haar kamer gaan leggen.

J.V.B. vertelde me al direct welke spullen ze zou meebrengen naar de reminiscentie. J.N., G.V., L.W., F.C. en M.V. keken ernaar uit om te komen.

7.3.10.3 **Het zevende overleg tijdens de briefing**

➤ **Vorbereiding**

Tijdens deze briefing gaf ik over elke bewoner in het kort weer hoe deze zich gedroegen tijdens de vijfde reminiscentiesessie. We overliepen het observatiepapier van elke bewoner en stonden stil bij die gegevens. Eventuele afspraken die gemaakt werden, werden geëvalueerd. Er werd ook gepolst naar het feit of het praten over vroeger al lukte binnen het team.

Op Marjolein werd er afspraken gemaakt nadat men de gewoonten van vroeger en nu had overlopen.

➤ **Uitvoering**

Linde

Tijdens de briefing op Linde werden de verschillende deelnemers van de reminiscentie overlopen. Ik had in het kort weergegeven hoe de bewoners waren tijdens de bijeenkomst.

Bij J.V.B. stonden er geen observaties te lezen. De afspraak die was gemaakt rond het afval van verzorgingsmateriaal in 'haar' bakje doen, werd nageleefd.

Bij J.N. stonden er wel observaties. Er stond geschreven dat J. het fijn vindt om naar de 'praat-groep' te komen. Ze vindt het fijn omdat er altijd dezelfde mensen zijn en omdat we praten over vroeger.

De afspraak i.v.m. het bidden werd enkel nageleefd, als J. zelf initiatief nam.

De tweede afspraak i.v.m. de dagcrème van Dr. Vogel, was niet meer gebeurd. Men ging toch proberen om dit te doen.

Bij P.J. stonden er ook observaties te lezen. P. had vroeger lang en veel haar. Pas als ze getrouwd was, had ze permanent. Vroeger waste ze zich ook elke dag met koud water.

De afspraak i.v.m. met de dagcrème van nivea werd nageleefd.

De afspraak rond de melk was niet nageleefd. Men ging deze week proberen dit te stimuleren. Het werd als opmerking geschreven in het dagelijkse dossier. Nog buiten het afsprakenblad.

De afspraak rond het breien was nog niet uitgevoerd. Men ging dit toch stimuleren.

Bij M.D.G. stonden er ook observaties. Men schreef dat M. 's avonds de kleding altijd binnenste buiten draait. Dit deed ze vroeger ook altijd. Ze deed dit omdat ze schrik had dat ze vuil werden.

De afspraak rond het kanten hemdje aandoen op zondags werd uitgevoerd. Ook de oorbellen werden dagelijks aangedaan of ze deed dit zelf.

De afspraak rond een schort aandoen tijdens maaltijden was besproken met de familie.

Hieruit was gekomen dat M. deze enkel mag aandoen tijdens de maaltijd. De familie wilde niet dat ze deze de hele dag aandeed. Toch deed ze dit vroeger wel. De familie heeft ook schrik dat M. de schort altijd zal willen aanhouden.

Er is duidelijk afgesproken dat M. deze schort enkel aandoet bij de maaltijden en dat deze na de maaltijd direct wordt uitgedaan.

Nadien had ik het team bevraagd of men al kan komen tot praten over vroeger met de bewoners. Ze vertelden dat dit lukte door te week, maar dat het in het weekend soms te druk was om dit te doen.

Ik had meegedeeld dat ik een kader in de living had gehangen met foto's van vroeger in. Zodat het voor hen een extra stimulans werd om te praten over vroeger en dat ze een houvast hadden om over te praten.

Marjolein

Tijdens de briefing op Marjolein hadden we samen het blad van de gewoonten van vroeger en nu van L.W. en M.V. ingevuld, omdat dit nog niet was gebeurd. Omwille van tijdgebrek hadden we het afsprakenpapier en observatiepapier overlopen in de teamvergadering, die dezelfde dag was. Ik had hierbij verteld hoe de bewoners hun gedrag was tijdens de laatste bijeenkomst.

Bij L.W. waren er geen observaties. Toch werden de afspraak rond reuk, make-up en blos uitgevoerd.

Bij G.V. stonden er ook geen observaties te lezen. De afspraak rond haar rug insmeren met eau de cologne gebeurd. De afspraak rond eerst in bad en dan ontbijten, was niet altijd realiseerbaar meldde het team.

Hierbij werd ook vermeld dat G. er heel veel belang aan hechtte dat er voor het eten werd gebeden. Daarom eet zij nu ook nog altijd bij de zusters, omdat deze ook altijd bidden voor het eten.

Bij F.C. waren er geen observaties. De drie afspraken die gemaakt waren rond dagcrème, de deur die open blijft staan en de rug insmeren met eau de cologne of een reukje opspuiten gebeuren.

Bij M.V. waren er geen observaties en waren er verder ook nog geen afspraken, buiten het feit dat een kader met de twee foto's was afgegeven en dat ze hier positief op reageerde.

Ik had hen ook gevraagd of het al beter lukte om te praten over vroeger en ze vertelden dat dit nog moeilijk liep. Ik had dan ook verteld dat ik een kader in de living had gehangen met foto's van vroeger en dat dit diende als extra stimulans ten opzichte van hun. Iemand van het team gaf wel aan dat ze met een bewoner die niet deelnam aan de reminiscentie soms praatte over vroeger. Dit had ik aangemoedigd. Dit bevorderde de integratie zeker.

7.3.10.4 De gewoonten van vroeger en nu

➤ Voorbereiding

Voor de bewoners van Marjolein werd er ook papier opgesteld a.d.h.v. de informatie die ik heb gehaald uit het kennismakingsboek en/of het interview dat is ingevuld door de familie. Op dit papier staan de gewoontes die de bewoners vroeger aannamen.

Van twee bewoners, namelijk F.C. en G.V. had ik geen interview van de familie teruggekregen. Daarbij bestond er van de bewoners van Marjolein geen kennismakingsboek.

➤ Uitvoering

Bij de bewoner werden zijn gewoonten van vroeger vergeleken met de gewoonten van nu door verschillende teamleden tijdens de briefing. Nadien had men, als team, hieruit een besluit genomen per bewoner.

Bewoners van Marjolein

L.W.

Tabel 7.5 Gewoonten van vroeger en nu

Gewoontethema	vroeger	nu
hygiëne	- ze waste zich vroeger in een emmer in de stal, omdat het daar warm was bij de 'asem' van de dieren	- ze wast zich aan lavabo - 1/week in het bubbelbad - elke vrijdag naar kapper - ze is zelf van hygiëne niet proper
maaltijd	- bij het eten: bidden, zwijgen en eten - geen viesneus zijn	- ze bidt niet - nu is ze een viesneus, heeft veel opmerkingen over het eten, het is nooit zoet genoeg
slapen	- geen informatie	- geen gewoonten
vrijtijdsinvulling	- ze ging 'buurten' (bijpraten) bij haar zussen A. of D.	- ze gaat niet meer op bezoek bij zus
Overige	- voor het slapengaan bad ze een weesgegroetje - ze breide sokken voor de familie	- ze bidt een weesgegroetje voor het slapengaan - ze breid nog, wat is verschillend

Besluit voor L.W.

Ik merkte bij L.W. dat er op gebied van hygiëne heel wat vaste gewoontes zijn bijgekomen, waar ze veel belang aan hecht. De kapper en het bubbelbad vond ze heel belangrijk.

Op gebied van de maaltijd was er een heuse ommekeer. Toch werd er besloten dat er weinig zou kunnen verandert worden. L. gaf niet aan dat ze wil bidden.

Op gebied van vrijetijdsinvulling was er ook een verschil. Ze gaat nu niet meer op bezoek bij haar zuster, omdat deze zwaar dementerend is en dat L. het daar moeilijk mee heeft. Ze kwam nog wel onder de mensen om te praten. Ze kwam naar de activiteiten, ging naar de cafetaria. Dus deze verloren sociale contacten werden ingevuld.

Op het gebied van overige waren er geen veranderingen.

Tot voor kort belde L. na het ontbijt met F., dit was haar nieuwe vriend, die in een ander rusthuis woonde. F. was pas overleden en nu viel L. haar gewoonte rond het bellen weg. Omdat F. is overleden, konden we dit niet terug realiseren.

Daarbij had ik geen bruikbare selectie gemaakt om te overlopen in het team.

M.V.

Tabel 7.6 Gewoonten van vroeger en nu

Gewoontethema	vroeger	nu
hygiëne	<ul style="list-style-type: none"> - ze ging elke week in bad - ze deed een plixke op de haren - vroeger waste ze zich met regenwater 	<ul style="list-style-type: none"> - ze gaat wekelijks in bad, maar met tegenzin - ze krijgt wekelijks een plixke bij de kapper - ze wordt dagelijks gewassen aan de lavabo of op de toiletstoel
maaltijd	<ul style="list-style-type: none"> - ze dronk graag een West-Malle - aardappelen at ze niet veel - ze at veel brood - 's avonds dronk ze botermelk - ze at cake met rozijnen en frikadellen met krieken 	<ul style="list-style-type: none"> - ze is een echte vleeseter - 's avonds drinkt ze botermelk - ze verkiest iets hartig boven iets zoet.
slapen	geen informatie	geen gewoonten
vrijetijdsinvulling	<ul style="list-style-type: none"> - elke week ging ze naar de mis - toen ze op pensioen was, deed ze aan kunstbreien, naaien en breien - ze ging elke jaar naar Scherpenheuvel 	<ul style="list-style-type: none"> - elke zondag gaat ze naar de mis - geen handwerk meer - ze zit wel in haar zetel aan tafel en prult dan met de boekjes die daar liggen - ze gaat elk jaar mee naar Scherpenheuvel
Overige	- ze luisterde naar de intercom	- ze luistert naar de intercom

Besluit voor M.V.

Ik merkte bij M.V. dat er heel wat gewoonten op gebied van hygiëne worden nageleefd. Op gebied van de maaltijd waren er ook verschillen en overeenkomsten. Op gebied van de vrijetijdsinvulling en de overige waren er ook veel overeenkomsten. Daarbuiten waren er toch een aantal verschillen waar we niet direct iets aan konden veranderen. Het handwerk stimuleren, is geen optie omdat M. het niet meer kan.

Op het drinken van de West-malle, werd niet verder op ingegaan. Ze vroeg er ook niet naar.

Als besluit kan ik zeggen dat ik voor M. geen bruikbare selectie had om te bespreken in het team.

7.3.10.5 Kader met foto's van vroeger

➤ **Vorbereiding**

Omdat het praten over vroeger nog niet zo vlot gebeurde in het team, had ik foto's over vroeger ingekaderd. Deze foto's sloten sterk aan bij de voorbije herinneringsbijeenkomsten. Het was de bedoeling dat in Marjolein 3 en Linde 4 zo een kader werd gehangen. Het doel was dat het team meer ging praten over vroeger met de bewoners. En om meer tegemoet te komen naar het team toe, zouden deze foto's in de kaders kunnen dienen als gespreksonderwerp.

➤ **Uitvoering**

Ik had de kaders gemaakt en opgehangen in Linde 4 en Marjolein 3. Het kader hing zeer centraal in de ruimte. De bewoners kwamen er vaak voorbij.

7.3.10.6 De zesde herinneringsbijeenkomst

➤ **Vorbereiding**

De zesde herinneringsbijeenkomst: 'het geloof'.

De activiteit bestaat uit 6 items:

Aanwezigheid controleren	(1 minuut)
Korte terugblik op de vorige bijeenkomst	(5 minuten)
Inleiden van de bijeenkomst	(5 minuten)
Bespreken van de huiswerkopdracht	(8 minuten)
Herinneren	(40 minuten)
Afsluiten van de bijeenkomst	(5 minuten)
Informeel samenzijn	(11 minuten)

Aanwezigheid controleren

Hardop wordt gecontroleerd of iedereen aanwezig is.

Korte blik op de vorige bijeenkomst

Er wordt door de begeleider verteld in het kort waarover de vorige sessie ging. Men heeft gepraat over 'het ouderlijk huis'. We hebben gepraat over hoe het huis vroeger was ingericht en waar iedereen geboren is.

Nadien wordt er een rondje gedaan, waarbij iedereen indien hij wil nog iets kan vertellen of vragen over de vorige bijeenkomst.

Inleiden van de bijeenkomst

Er wordt verteld dat we gaan praten over 'het geloof'.

Nadien sluiten we de bijeenkomst af en drinken we nog een kopje koffie met een koekje.

Tijdens het praten over 'het geloof' gaat men het hebben over de kerk, het beleven van het geloof, de gewoonten van het geloof en bijgeloof.

Kort verhaal om voor te lezen:

Een herinnering van een bejaarde.

Het geloof is voor mij heel belangrijk. Ik ben christelijk opgegroeid en dat is voor mij altijd belangrijk gebleven. Van kinds af aan ga ik elke zondag naar de kerk. Ik sla alleen over in bijzondere gevallen, bijvoorbeeld als ik ziek ben. Aan mijn geloof heb ik veel steun, zeker op momenten van tegenslag. Ik heb al vroeg

*mijn man verloren en als ik geen geloof zou hebben, was ik reddeloos verloren geweest. Ik probeer te leven vanuit de woorden van de geloofsbelijdenis:
Ik geloof in God de Almachtige Vader,
Schepper van hemel en aarde
En in Jezus Christus, zijn enige geboren Zoon, onze Heer
Die ontvangen is van de Heilige Geest
Geboren uit de maagd Maria
Die geleden heeft onder Pontius Pilatus
Gekruisigd is, gestorven en begraven
Die neergedaald is ter helle,
De derde dag verrezen uit de doden
Die opgestegen is ten hemel,
En zit aan de rechterhand van God de Almachtige Vader
Vanwaar hij zal komen oordelen
De levenden en de doden
Ik geloof in de Heilige Geest
De heilige katholieke (of universele) Kerk
De gemeenschap van de Heiligen
De vergiffenis van de zonden
De verrijzenis van het lichaam
En het eeuwig leven. Amen.*

Bespreken van de huiswerkopdracht

Er wordt gevraagd of iemand iets heeft meegebracht en hierover iets wil vertellen. We maken een rondje.

Reminisceren

Thema: het geloof

Referentieperiode:

Men neemt dat de bejaarden nu tussen de 80 en de 95 jaar zijn.

We gaan terug naar de periode dat zij 20 jaar waren.

Dus de referentieperiode: 1930-1945.

Wat moet men weten voor men reminisceert over 'het geloof'.

- De meeste ouderen van nu zijn gelovig opgevoed. Bij vele stond het leven in teken van het geloof. Behalve dat alle belangrijke gebeurtenissen in het leven zoals geboorte, trouwen en dood gepaard gingen met religieuze rituelen, besteedden mensen vroeger een flink deel van hun tijd aan gebed en kerkgang.
- Het geloof gaf zin aan hun leven en schreef hen voor hoe ze moesten leven. Bij de katholieken kreeg men te horen dat ze op vrijdag geen vlees mochten eten, dat seks voor het huwelijk verboden was, dat men, als men eenmaal getrouwd was, moest zorgen voor een rijk nageslacht en dat scheiden niet mocht.
- Er waren verschillende geloven in die tijd. Men had de rooms-katholieken, de protestants-christelijken, de liberalen en de socialisten.
- Het was amper toegestaan om contact te hebben met iemand van een ander geloof. Laat staan om met iemand van het andere geloof te trouwen. Men zei altijd: 'Twee geloven op een kussen, daar slaapt de duivel tussen'.
- De bijbel is het heilige boek van de christenen. Het bestaat uit het nieuwe testament en het oude testament. Het nieuwe testament bestaat uit 4 evangeliën. Het oude testament dateert van voor de komst van Jezus Christus.
- Volgens de leer van de Kerk, is de Rooms-katholieke Kerk de oorsprong van alle kerken binnen het christendom, omdat de paus, de leider van de Rooms-katholieke Kerk, de opvolger is van de apostel Petrus. Op grond van dit primaatschap zijn volgens de Rooms-katholieke Kerk alle christenen, dus ook alle kerkgenootschappen, gehouden om het gezag van de paus te erkennen. De Rooms-katholieke Kerk wordt ook de 'Kerk van Rome' genoemd.

- Dit geloof veronderstelt gehoorzaamheid aan God. Jezus zelf zei dat het belangrijkste goddelijke gebod is: *Heb God lief boven alles en uw naaste (de medemens) als uzelf.*
- De wezenlijke hiërarchie binnen de Rooms-katholieke Kerk bestaat uit: de paus, de bisschop, de priester, de diaken en de leek.
- Vroeger gingen de mensen het hele jaar door elke dag naar de kerk, iedere ochtend om zeven uur.
- Vroeger deed men aan de vasten. Deze vastentijd duurde van aswoensdag tot en met Paas zaterdag, in het totaal 40 dagen. De vastentijd betekende geen vlees eten, niet snoepen, geen luxe dingen kopen of doen.
- Het was een gebruik uit het oude oosten, om, als je bedroefd was of in een vasten- en bezinningstijd, om dan scheuren te maken in je kleding en as op je hoofd te strooien.
Zo kon iedereen zien waar men mee bezig was. Iets daarvan werd vroeger overgenomen in de rituelen, de gebruiken op Aswoensdag.
Omdat men die tijd van soberheid en bezinning op ons af zagen komen, heeft men aan de vooravond nog evengoed feest gevierd, op Vastenavond. Daarna bestrooide men het hoofd met as, met het askruisje om te laten zien dat men de komende tijd van boete en verzoening serieus wilde nemen.
- De tien geboden:
 - Bovenal bemin één God
 - Zweer niet ijdel, vloek noch spot
 - Heilig steeds de dag des heren
 - Vader moeder zult gij eren
 - Dood niet, geef geen ergernis
 - Doe niet wat onkuisheid is
 - Vlucht het stelen en bedriegen
 - Ook de achterklap en het liegen
 - Wees steeds kuis in uw gemoed
 - Begeer nooit andermans goed
- De mensen staken vroeger vaak een kaarsje aan.
- Vroeger hechte men veel aan bijgeloof. Zo betekende zout morsen dat men ruzie zou krijgen. Suiker morsten betekende dat men bezoek zou krijgen. Een hoefijzer boven de deur brengt voorspoed. Onder een ladder lopen, brengt ongeluk. Men zei vroeger: 'Eet nooit rode kool op maandag, want daar komt ruzie van.'
- De Nederlandse vertaling die in Vlaanderen gebruikt wordt van het 'Wees Gegroet':
 - Wees gegroet Maria,
 - vol van genade.
 - De Heer is met U.
 - Gezegend zijt Gij boven alle vrouwen,
 - en gezegend is de vrucht van Uw lichaam, Jezus.
 - Heilige Maria,
 - Moeder Gods,
 - bid voor ons, arme zondaars,
 - nu en in het uur van onze dood.
 - Amen.
- Katholieke Vlaamse vertaling van het 'Onze Vader':
 - Onze Vader die in de Hemelen zijt
 - Geheiligt zij Uw Naam.
 - Uw Rijk kome,
 - Uw Wil geschiede op aarde als in de Hemel.
 - Geef ons heden ons dagelijks brood
 - en vergeef ons onze schulden
 - gelijk ook wij vergeven aan onze schuldenaren.
 - En leid ons niet in bekoring,
 - maar verlos ons van het kwade.
 - want van U is de Kracht
 - en de Heerlijkheid in Eeuwigheid
 - Amen

De sessie

Vragen:

- Bent u gelovig opgevoed? Welk geloof?
- Was uw vader en/of moeder actief in de kerk?
- Ging u als kind naar de kerk?
- Wanneer ging u naar de kerk?
- Hoe vaak ging u naar de kerk?
- Hoe werd de zondag doorgebracht?
- Werde er thuis gebeden?
- Zo ja, wanneer?
- Bent u wel eens te biecht geweest?
- Wat biechtte u dan?
- En wat gebeurde er dan?
- Welke gebeden moest u bidden?
- Kent u het 'onze vader'?
- Kent u het 'Weesgegroet Maria'?
- Herinnert u zich de eerste communie?
- Hoe gebeurde dat?
- Welk gevoel gaf u dat?
- Kreeg u toen cadeautjes? Weet u nog welke?
- Herinnert u zich de plechtige communie?
- Wat betekende dit voor u?
- Bent u misdienaar geweest?
- Deed u mee aan de vasten?
- Wat hield dat in?
- Hoe werd er bij u thuis gesproken over personen met een ander geloof?
- Welke geloven waren er vroeger?
- Mocht u van uw ouders omgaan met kinderen die een ander geloof hadden?
- Heeft het geloof u veel steun gegeven in het leven? Zo ja, op welke momenten?
- Welke bijbeltekst of spreuk sprak u als kind het meest aan?
- Bent u weleens te bedevaart geweest?
- Naar waar bent u op bedevaart geweest?
- Hoe verliep deze bedevaart?
- Welke processie kunt u zich nog herinneren?
- Wat gebeurde er tijdens een processie?
- Kent u nog een typisch christelijk lied?
- Kent u de tien geboden nog?
- Brandde u vroeger een kaarsje?
- Waarvoor deed men dit?
- Geloofde u in bijgeloof?
- Welk bijgeloof kent u?
- Heeft u een paternoster?
- Bad u soms een rozenkrans?
- Hoe ging dat in zijn werk?

Triggers:

- foto's of voorwerpen die de bewoners zelf meebrachten
- geloofsbelijdenis
- gregoriaans lied laten horen
- de tien geboden voorlezen
- het 'Onze Vader' opzeggen
- het 'Wees Gegroet' opzeggen.
- paternoster
- catechismus
- biechtstoel (foto)
- foto van de processie
- zangboekje

Afsluiten

Het onderwerp van deze bijeenkomst wordt afgerond.

Men vat de inhoud van deze bijeenkomst kort samen.

Hierbij gaat men de volgende sessie introduceren.

De volgende bijeenkomst zal doorgaan buiten het rusthuis. We gaan naar het Gasthuismuseum. Er wordt geen huiswerkopdracht gegeven.

Als laatste wordt iedereen bedankt voor zijn bijdrage aan deze bijeenkomst.

Informeel samenzijn

Hier maken we samen koffie klaar en drinken deze op vergezeld van een koekje.

(Bergervoet, 2004; Buijssen, & Poppelaars, 1997, p. 128-131; Veraghtert, Vandecruys, & Swerts, 2000, p. 46-48; Wikipedia: de vrije encyclopedie, 2 januari 2006)

➤ **Uitvoering**

Algemene observaties

De activiteit is vandaag iets vroeger gestart en vroeger gestopt, omdat het 'de viering van Lichtmis' was om 11 uur. Iedereen was op tijd aanwezig. De bewoners van Linde zijn gebracht door de ergotherapeute en de bewoners van Marjolein door de stagiaire animatie.

Als de bewoners binnenkwamen stond er gregoriaanse muziek op.

Ik heb het schema van de bijeenkomst gevolgd zoals het staat vermeld in de voorbereiding.

Bij het controleren van de aanwezigheid heb ik vermeld dat L.W. vorige keer er niet kon bij zijn omdat ze buikgriep had, maar dat ze er nu weer bij is.

Nadien heb ik overlopen wat er deze bijeenkomst op het programma stond.

Bij de korte terugblik naar de vorige sessie vertelde ik dat we hebben gepraat over het ouderlijk huis, hoe dit was ingericht en waar we geboren waren. Ik heb ook aangehaald dat M.D.G. vertelde over de voorste, mooie kamer. En dat J.N. het had over de Moos. Nadien ging ik het rondje af om te vragen wie er nog iets had te vertellen over de vorige bijeenkomst. Enkel J.V.B. had nog een verhaal te vertellen. Ze vertelde over de kermis en dat ze dan altijd kattenkwaad uithaalden.

De andere bewoners hadden niets nieuws meer te vertellen. Ze vonden dat de vorige sessie goed was geweest.

Het inleiden van het thema gebeurde op dezelfde manier als de vorige bijeenkomsten. Ik las weer een kort verhaal voor in het A.N. Ik probeerde tijdens het voorlezen iedereen afwisselend aan te kijken en merkte dat iedereen veel aandacht had voor het verhaal. Op het einde van het verhaal las ik de geloofsbelijdenis voor en ik deed teken dat iedereen dit mee mocht opzeggen. Iedereen zegde dit mooi mee op. J.N. vertelde dat ze niet geloofde dat Jezus verrezen was. Ik vroeg hierbij aan J.V.B. of zij de symbolische betekenis wilde uitleggen aan J.N.

Tijdens de bespreking van de huiswerkopdracht had J.V.B. en M.V. iets bij.

J.V.B. had een religieus beeld bij, een icoon en een kruis met Jezus op. Over de icoon werd veel verteld. Het icoon werd ook doorgegeven.

M.V. had een foto bij van de Kindsheid, een soort processie, waar zij als 12-13 jarige in meeliep. En een paternoster van haar moeder. De foto is rondgegaan en J.V.B. vertelde iets over de witte klederdracht die men tijdens de processie droeg. Over de paternoster is meer in de groep verteld. G.V. vertelde in welke volgorde men welke gebeden moest bidden tijdens een rozenkransje.

Tijdens het reminisceren heb ik mij heel kwetsbaar opgesteld en op een respectvolle manier laten merken dat ik weinig van dit onderwerp wist. Hierdoor gaf ik J.V.B., die zuster is en zeker een kenner is, de kans om haar verhaal te doen.

We hebben gepraat over het naar de kerk gaan. Iedereen ging elke dag naar de kerk 's morgens om 7 uur. Dan werd er een mis voorgelezen. Op zondag was er om 10 uur een hoogmis en in de namiddag was er ook nog het lof.

P.J. hielp vroeger in de kerk poetsen, éénmaal per jaar. G.V. poetste vroeger elke week de sacristie. M.D.G. was in het zangkoor geweest, want zij kon heel mooi zingen vroeger.

Vervolgens hadden we het gehad over het biechten. Sommige moesten één maal per week gaan biechten en anderen om de veertien dagen. Als ze gingen biechten dan moesten ze altijd verzinnen wat ze gingen zeggen. Ze zeiden dan dat men niet had geluisterd naar hun ouders of dat ze hadden gelogen of dat ze ruzie hadden gehad met broer of zus. J.V.B. vertelde dat de onderpastoor is in zijn lach was geschoten toen zij kwam biechten dat ze het boek van de 'Witte van Sichem' had gelezen.

Bij de bewoners werd er vroeger geen verschil gemaakt tussen de verschillende geloven. G.V. zei dat dit niet mocht, ze wees op de naaste liefde. Toen ik het spreukje vertelde van 'twee geloven op een kussen, daar slaapt de duivel tussen', moest iedereen lachen.

De bewoners vertelden dat het geloof een grote steun is geweest in hun leven.

We hebben nog samen in de catechismus gekeken en de bewoners vertelden dat ze deze vroeger helemaal vanbuiten moesten leren. Als we een vraag stelden uit dit boekje over de 10 geboden, antwoordde G.V. direct juist op de vraag. L.W. vertelde dat ze graag nog eens in een catechismus zou lezen, nadat de co-begeleider vertelde dat men die terug kan kopen in Scherpenheuvel.

Vroeger brandde alle bewoners een kaarsje als er iemand ziek was, of als ze een gunst vroegen.

Ik stelde een vraag over de St-Dimpna ommegang. M.D.G. had hier ooit in meegegaan. Ze droeg dan haar communiciekleedje, een lang wit kleed. De meeste bewoners hadden vroeger meegegaan in een processie. Ik gaf de foto van de St- Dimpna ommegang in 1925 door en er kwamen reacties op.

Tijdens deze bijeenkomst waren er drie stoorzenders. Één stoorzender was iemand van de verpleging die kwam zeggen dat ik hen moest komen roepen als het gedaan was, omdat F.C. haar medicatie nog niet had gekregen. De tweede stoorzender was de dochter van M.V. die een keer wilde komen luisteren. Ik had beleefd 'neen' gezegd. De laatste keer kwam een collega animatie binnen om te vragen of ze de mensen al naar de kapel moest brengen. Op zich waren dit geen echte stoorzenders, omdat ik de aandacht van de groep op de reminiscentie probeerde te richten en dit lukte ook. Daardoor stoorde dit niet.

De triggers waren deze keer ook in het midden van de tafel gelegd. Ze lokten veel respons uit. J.N. gaf aan dat ze vroeger een boek had gekregen zoals er één op tafel lag. De catechismus lokte ook verhalen uit. De paternoster werd ook gebruikt om te vertellen over de gebeden.

Op het einde van de sessie heb ik verteld dat we deze bijeenkomst niet afsluiten met het drinken van een koffie, omdat we samen met de bewoners die wilden naar de Lichtmis zijn geweest.

Ik heb meegedeeld dat we de volgende week naar het Gasthuismuseum gaan en iedereen was heel enthousiast.

➤ **Evaluatie**

Na de bijeenkomst is er door beide begeleiders samen een evaluatie gemaakt. Hieronder leest u het resultaat.

Retrospectief

Het aanbrengen van de bewoners door de collega's gebeurde op tijd.

De afspraken met beide teams waren goed gemaakt.

Het verwelkomen van de bewoners is prima verlopen. Hierbij heb ik nog eens de nadruk gelegd op het feit dat L.W. vorige week afwezig was en waarom ze afwezig was. Er werd deze keer ook weergegeven wat er deze sessie te gebeuren stond, dus er werd structuur aangeboden.

De korte bespreking van de vorige bijeenkomst is voldoende.

J.V.B. had nog een anekdote te vertellen die bij het vorige thema hoorde.

Het inleiden van het thema verliep vlot, het verhaal was goed. Het was een verhaal waar de bewoners zich konden inleven en waaraan ze actief konden deelnemen. We zegden samen de geloofsbelijdenis op.

Het bespreken van de huiswerkopdracht verliep goed. J.V.B. kon haar verhaal doen bij de foto's en het lokte interactie uit bij de anderen. Ook M.V. kreeg de tijd en aandacht van de anderen om haar verhaal te doen. Als M.V. aan het woord is, luistert iedereen aandachtig.

Er was ruimte om te vertellen en de andere bewoners konden erop inspelen. Er werd ook naar elkaar geluisterd. Daarbij was er ook ruimte om de foto's te laten zien.

Tijdens het reminisceren stelde ik eerst open vragen die niet gericht waren naar één persoon toe. Nadien heb ik de vraag dan gericht gevraagd aan één bewoner. Soms maakte ik een rondje en soms pikte ik er gewoon iemand uit.

Ik heb ingespeeld op wat de bewoners vertelden.

P.J. was tijdens de bijeenkomst minder alert dan vroeger. Ze reageerde niet spontaan, maar wanneer ik haar een vraag stelde, antwoordde ze hier steeds op.

M.V. was zeer slaperig, sloot heel de sessie haar ogen. Wanneer ik haar tijdens de huiswerkopdracht liet vertellen over de Kindsheid en over de paternoster was ze alert.

Nadien is ze ook alert gebleven, ze luisterde aandachtig.

J.V.B. vertelde heel veel over haar geloof. Over haar overtuiging en probeerde me iets bij te leren.

M.D.G. was heel mondig en pikte overal op in.

J.N. reageerde minder dominant, haar gelaatsuitdrukking was bedrukt toen ze binnenkwam. Halfweg de sessie vroeg ze of ze naar het toilet mocht. We vroegen haar of ze nog even kon ophouden en ze stemde toe. Na een vijftal minuten vroeg ze terug om te gaan. Iemand van Linde 4 is haar dan komen halen. Nadien vroeg ik J.N. of er iets scheelde, omdat ze zo direct wegmoest. Ze vertelde dat ze echt naar het toilet moest en dat er voor de rest niets aan de hand was.

L.W. vertelde veel en stelde ook vragen aan J.V.B. over het geloof.

G.V. kon op heel veel vragen antwoorden, ze wist ook veel over het geloof.

Prospectief

Feedback

J.N. was deze sessie minder dominant dan de vorige sessie, dat het ons verontrustte. Ik heb dan nadien ook een gesprek met haar gehad om te vragen of er iets scheelde.

J.V.B. was deze week tijdens de hele sessie dominant. Ze wil goed en duidelijk vertellen wat ze nog weet en zeer detailgericht. In deze sessie stoorde het helemaal niet, omdat de bewoners ook vol aandacht naar haar aan het luisteren waren en omdat de bewoners zelf inpikten op haar verhaal. Maar er waren toch momenten dat ik haar probeerde te temperen. Zij is te temperen door in te spelen op de beleefdheidsregels. Maar soms spreekt ze te detailgericht en is haar verhaal moeilijk te stoppen. Ik spreek in een stil moment dan iemand aan met de naam, zodat deze bewoner weet dat ik van haar alleen verwacht dat ze antwoord. Dit is een duidelijk signaal naar de anderen toe. Zij begrijpen nu duidelijk dat het de bedoeling is dat zij nu luisteren. Bijkomend geeft dit

structuur, wat zeer belangrijk is. Dit is een aanpak die de vorige keer bij haar lukte en die deze bijeenkomst ook lukte. Deze aanpak wil ik blijven uitvoeren, omdat het haar tempert en omdat het nuttig is voor de ganse groep.

Ik heb gemerkt uit de vorige bijeenkomst en uit deze bijeenkomst dat dit een goede manier is om iedereen aan het woord te laten.

J.V.B. heeft ook veel moeite om bij het onderwerp te blijven, hiervoor kan ik deze beleefdheidsregel ook toepassen. Toch bloeide ze deze sessie heel hard open. Ook G.V. genoot extra van dit onderwerp.

F.C. vertelde terug meer over zichzelf. Ze heeft wel nog steeds dat duwtje nodig om te spreken. Soms benoemde ik de dingen voor haar.

M.V. was er deze bijeenkomst terug meer bij. Ze kon meer aandacht geven.

Door de triggers in het midden te leggen, blijft de aandacht meer bij het geheel.

Follow-up

Het vertellen wat er op het programma staat tijdens de bijeenkomst is een goed middel dat ik wil blijven gebruiken bij de volgende bijeenkomsten.

Het verhaal voorlezen doe ik in het vervolg ook steeds in het A.N., zodat iedereen mij verstaat. Ik moet erop letten dat ik luid genoeg spreek. Het verhaal is ook goed, omdat men zich dan direct kan inleven in het thema, ook het aspect dat ze eraan kunnen deelnemen door samen een gebed op te zeggen, is een goed middel. Het oogcontact dat ik dan probeer te krijgen afwisselend met een bewoner is een goede manier om toch steeds hun aandacht erbij te houden.

Het blad dat ik de vorige keer op de deur had gehangen, heeft vandaag weinig dienst gedaan. Er zijn mensen komen storen, maar dit gebeurde enkel met goede bedoelingen. Dus dit blad hang ik de volgende keer er terug.

Ik heb goed ingepikt op de bewoners hun verhaal. Ik heb iedereen de ruimte gegeven om zijn verhaal te vertellen. Ik heb hiervoor anderen soms gevraagd te luisteren. Dit is uiterst belangrijk en ik wil dit in de toekomst zeker nog doen.

Ik heb sommige dingen laten uitleggen door de bewoners, zodat ik wist wat ze betekende. Dit was een goede interventie voor mezelf, want ik werd er slimmer van, maar ook voor de bewoners, zij voelden zich belangrijk. Ik heb me deze sessie meer kwetsbaar opengesteld dan anders. Mijn houding was zeer respectvol en nieuwsgierig naar iedereen zijn geloof.

Tijdens de stoorzender heb ik mijn aandacht niet gevestigd op deze stoorzenders, maar op de groep en op het groepsgebeuren, hierdoor verloor de kracht van de stoorzender van de kracht van de groep. En was het voor de bewoners niet direct een stoorzender. Dit vond ik een heel goede houding.

7.3.11 *Week 10*

7.3.11.1 **Planning**

Tijdens week 10 werden de volgende zaken uitgevoerd:

- De uitnodigingen maken en uitdelen
- Het achtste overleg tijdens de briefing
- De zevende reminiscentiebijeenkomst: het afscheid van de groep door het bezoek aan het Gasthuismuseum.

7.3.11.2 **De uitnodigingen maken**

➤ **Voorbereiding**

De uitnodigingen werden gemaakt in functie van de laatste bijeenkomst. Op de voorzijde van de uitnodiging stond een foto van het gasthuismuseum. Op de binnenzijde stond de tekst, hierin stond vermeld waar en wanneer het bezoek doorging.

➤ **Uitvoering**

Ik had de uitnodigingen deze week op de kamer uitgedeeld bij de bewoners die deelnamen aan de reminiscentie. Behalve M.D.G. en P.J., hun had ik uitgenodigd in de

living van Linde en met hun toestemming was ik hun uitnodigingen op de kamer gaan zetten.

Iedereen was heel enthousiast en wilde graag mee naar het museum.

7.3.11.3 Het zevende overleg tijdens de briefing

➤ Voorbereiding

Tijdens deze briefing werd het meetinstrument de laatste keer afgenomen en werd er afgesproken hoe de geïntegreerde reminiscentie verdergaat na mijn stage. Voor dit laatste had ik een aangepast observatie- en/of interventiepapier gemaakt, dat men kan vinden in de bijlage. Op dit papier werd gevraagd dat men de datum schrijft, het thema waarover men praat en de observatie en/of interventie die men gedaan heeft.

Ook kon de ergotherapeut dit papier gebruiken wanneer men een nieuw groepje samenstelde. De planning hierover geldt dat men een nieuwe groep gaat samenstellen en deze om de drie weken laat samenkomen om te praten over vroeger. De geïntegreerde reminiscentie zou dan ook voor deze bewoners worden opgestart. De ergotherapeut gaat dan niet wekelijks, maar om de drie weken evalueren en eventuele afspraken maken. Hierdoor werd dit nieuwe observatie- en/of interventiepapier interessanter.

➤ Uitvoering

Tijdens de briefing op Linde en Marjolein werd er afgesproken dat de ergotherapeuten de verdere opvolging op zich gaan nemen i.v.m. de geïntegreerde reminiscentie. Vanaf heden werd het observatie- en/of interventiepapier ingeschakeld i.p.v. het normale observatiepapier. Hierbij had ik uitgelegd wat de bedoeling hiervan was en hoe het werkte. Dit gebeurde omdat het team de bewoners niet meer wekelijks zou gaan evolueren, maar maandelijks. Er werd nog steeds van het team verwacht dat men praatte over vroeger en dat men de afspraken nakwam.

Nadien hadden we met minimum twee teamleden per bewoner voor de laatste keer het meetinstrument ingevuld.

7.3.11.4 De zevende reminiscentiebijeenkomst: het afscheid van de groep door het bezoek aan het Gasthuismuseum

➤ Voorbereiding

De namiddag is ingedeeld als volgt. Om half twee worden we met de bus naar het Gasthuismuseum gebracht, waar we een rondleiding kunnen genieten. Nadien komen we met de bus terug en sluiten de laatste reminiscentiesessie gepast af in het Kreatiefje, terwijl we samen een tas zelfgemaalde koffie drinken vergezeld van iets lekkers.

Het museum is gehuisvest in de 15de, 17de, 18de en 19de eeuwse gebouwen van het Oud Gasthuis van Geel en biedt nog een levendig beeld van het dagelijks gebeuren in het gasthuis en het leven van de Gasthuiszusters Augustinessen.

Het museum herbergt ook kunstschaten uit Geelse kerken en kapellen: edelsmeedwerk, beeldhouwwerk en handschriften. Daarnaast blijven de herinneringen aan St.- Dimpna voortbestaan. Deze Ierse koningsdochter, die te Geel de marteldood stierf, ligt immers aan de grondslag van de wereldbekende Geelse gezinsverpleging van geesteszieken.

➤ **Uitvoering**

Algemene observaties

Het vertrek verliep heel vlot.

Tijdens de rondleiding gaven de verschillende bewoners commentaar en stelden ze vragen. Het was een variërende rondleiding. Men kreeg uitleg over de bakkerij, de grote keuken, de Moos, de grote refter van de zusters, de ziekenkamer en de kapel. Steeds vertelde de gids anekdotes. Over het religieuze aspect kon J.V.B. zelf nog veel vertellen.

Ook L.W. kende er veel van. F.C. zat met glinsterende ogen het hele schouwspel te bewonderen. G.V. lachte en vertelde zelf ook dingen.

M.V. was helderder en alerter dan ooit te voren binnen de reminiscentiebijeenkomsten. P.J. was aandachtig, haar gelaat was steeds naar boven gericht. M.D.G. praatte mee met de gids en bevestigde haar vaak. En J.N. was niet dominant. Ze zat geboeid te luisteren.

Tijdens het afsluiten van de reminiscentiesessies dronken we nog een tas zelfgemaakte koffie met een stuk appelcake. Er werd verteld dat het een fantastische namiddag was en dat men het spijtig vond dat de groep stopte. Hier werd op ingespeeld door erop te wijzen dat ook andere bewoners een keer mogen deelnemen aan de reminiscentie.

➤ **Evaluatie**

Retrospectief

Het bezoek aan het Gasthuismuseum te Geel met aansluiten een gezellig samenzijn, was een geschikte afsluiter. De bewoners genoten van een bezoek aan een museum. Het museum voldeed ook aan de noden. Er waren triggers genoeg, waardoor de herinneringen spontaan naar boven kwamen.

Er was ook één begeleider per bewoner voorzien, die meehielp om de aandacht van de bewoner erbij te houden.

Ook waren de meeste bewoners alerter en helderder.

Er werd veel gelachen en er werden herinneringen verteld. De bewoners hadden er echt van genoten, vertelden ze.

Prospectief

Feed-back

De bewoners praten graag over vroeger. Door naar een museum te gaan met schatten van vroeger, wordt aan de behoeften van de bewoners voldaan.

De bewoners waren heel enthousiast over het bezoek. In de toekomst zal een bezoek aan iets van vroeger hen zeker amuseren en boeien.

Follow-up

Het was een goede houding om niet toe te geven aan de opmerking dat het zo spijtig is dat het praten over vroeger al stopt en waarom het nu al moest stoppen. Hierdoor heb ik het vertrouwen van de bewoners niet geschonden.

Voor sommige bewoners is het misschien genoeg geweest. En het is het eerlijkste dat ook andere bewoners aan de beurt komen.

Besluiten

Inleiding

Binnen dit hoofdstuk trek ik besluiten i.v.m. de activiteit specifieke groepsreminiscentie, de geïntegreerde reminiscentie en hun invloed op de levenskwaliteit van de bewoners. Voor dit laatste maak ik gebruik van het meetinstrument Qualidem.

Specifieke reminiscentie

Specifieke groepsreminiscentie was een dankbare activiteit om te doen met ouderen met een lichte vorm van dementie. De ouderen fleurden op wanneer ze deelnamen aan de activiteit.

De thema's die we besproken hebben, waren haalbare thema's waar elke oudere iets over te zeggen had.

Het gebruik van triggers, die in het midden van de tafel werden gelegd, was een goed middel om de aandacht van de ouderen erbij te houden. Het voorlezen van een kort verhaal maakte dat de bewoners direct in de sfeer van vroeger kwamen.

Sommige bewoners vonden het ook nodig om over vorige sessie nog iets te vertellen.

De begeleidingsstijl tijdens de activiteit was goed.

Het uitvoeren van groepsreminiscentie met een co-begeleider is belangrijk om zo weinig mogelijk informatie verloren te laten gaan.

De uitstap naar het Gasthuismuseum te Geel was een goede afsluiter van het project.

Als ik de evolutie bekijk doorheen de zeven bijeenkomsten, dan kan ik zeggen dat er groepsdynamiek heerste.

De ouderen vertelden veel over zichzelf, er werden veel persoonlijke dingen verteld. Er heerste een vertrouwen in de groep.

Tijdens de uitstap naar het Gasthuismuseum te Geel, was iedereen zeer alert en vertelde interessante dingen over wat ze zagen. Ze vertelden over vroeger.

Geïntegreerde reminiscentie

Als ik kijk naar wat we hebben kunnen realiseren als team, dan kan ik zeggen dat zowel op Marjolein als op Linde veel is bereikt. De reminiscentie leeft onder de teamleden. Er werden bij verschillende bewoners afspraken gemaakt i.v.m. met gewoonten. Deze afspraken werden ook door iedereen nageleefd. Het praten over vroeger lukte niet goed, men wist niet altijd wat men moest zeggen. Daarom heb ik een grote kader met foto's opgehangen in de living van Marjolein en Linde, zodat de teamleden een aanknopingspunt hadden. Ik bedenk erbij dat ik ook elke week het kleine verhaal dat ik aan de bewoners voorlas tijdens de groepsreminiscentie had kunnen verspreiden onder de teamleden, zodat ze ook direct in de sfeer kwamen van vroeger.

Binnen het rusthuis werd ook extra de nadruk gelegd op de gewoonten. Dit werd heel ruim gezien. Ik denk hierbij aan gewoonten tijdens de hygiënische verzorging, tijdens de maaltijd of tijdens vrije momenten. Het religieuze aspect kwam vaak bij alle bewoners terug. Het geloof is toch een gewoonte die men als hulpverlener niet mag over het hoofd zien, want dit leeft nu eenmaal heel sterk onder de ouderen. Toch is het belangrijk om te vermelden dat het niet rechtstreeks de groepsreminiscenties waren die de gewoonten naar boven lieten komen, wel zorgden deze bijeenkomsten voor goed gesprekstof om te praten over vroeger met de ouderen buiten de bijeenkomsten. Hierbij kan ik dus ook besluiten dat de bijdrage van specifieke reminiscentie geen elementair gegeven was voor het slagen van de geïntegreerde reminiscentie. Anderzijds gaf het wel positieve elementen, zoals groepsdynamiek.

Het informeren van het team voor de aanvang van mijn stage, was zeker een pluspunt. Zo werd ik de eerste week van mijn stage al direct aangesproken over mijn eindwerk. Er was veel interesse.

Het informeren van de familie en het interview aan de familie bracht veel bruikbare informatie op. Ik vond het wel spijtig dat sommige familieleden dit niet hadden ingevuld. Maar daar heb ik wel begrip voor.

Het observatie - en afsprakenpapier werkte goed. Ieder teamlid wist dat de afspraak erop stond en dat deze diende uitgevoerd te worden. Soms gebeurde het wel eens, dat dit niet werd doorgezegd aan stagiairs. Maar dit werd door het team tijdig rechtgezet. Ik merkte ook dat er weinig observaties werden neergeschreven. Toch werden er tijdens de overlegmomenten veel observaties meegedeeld. De oorzaak van het niet invullen van de observatiepapieren komt door tijdsgebrek.

Om de geïntegreerde reminiscentie te kunnen verder zetten na mijn stage, ontwierp ik een nieuw observatie- en/of interventieblad dat niet wekelijks dient ingevuld te worden, maar dat wel om de drie weken werd besproken.

De levenskwaliteit van de bewoners

Om de levenskwaliteit van ouderen te kunnen evalueren is het belangrijk om stil te staan bij de doelstellingen die ik vooropstelde en bij het meetinstrument Qualidem.

Met de geïntegreerde reminiscentie probeerde ik het eigenwaardegevoel en het zelfvertrouwen van de oudere te vergroten, tevens wilde ik het leven voor de oudere aangenamer maken en de oudere plezier laten beleven aan de groepsreminiscenties. Door de oudere te erkennen in zijn realiteit, zijn verhaal is waarheid, behoudt hij zijn eigen identiteit.

Het team leert de bejaarde beter kennen, zodat de verhouding tussen de hulpverlener en de bewoner beter wordt.

De sociale contacten van de ouderen vergroten en de oudere leert beter omgaan met ingrijpende veranderingen in zijn leven.

Als ik nu aan de hand van het meetinstrument Qualidem naga of deze doelstellingen zijn bereikt, dan kan ik in het algemeen zeggen, dat er bij de meeste ouderen een stijgende evolutie is. Gezien een steeds verder vorderde dementie is dit zeker een goed resultaat.

Met andere woorden kan ik zeggen dat geïntegreerde reminiscentie bijdraagt tot het verbeteren van de levenskwaliteit van de oudere.

Besluit

Als algemeen besluit kan ik stellen dat de specifieke reminiscentie een zinvolle activiteit is voor deze doelgroep. Haar bijdrage aan de geïntegreerde reminiscentie is geen elementair gegeven, maar bevat wel positieve elementen. Ook kan ik besluiten dat de reminiscentie geïntegreerd is in het team. En het allerbelangrijkste is dat de levenskwaliteit van de bewoners met een lichte vorm van dementie is verbeterd.

Literatuurlijst

Boeken

Barendsen, Ingrid, & Boonstra, Wil (2005). *Terug naar toen...: Reminisceren met ouderen*. Baarn: HBuitgevers.

Bloemendal, Gert, Geelen, Ronald, & Koot-Fokkink, Angélika (1997). *Levensboeken: Een handleiding voor hulpverleners in de ouderenzorg*. Baarn: uitgeverij Intro.

Buijssen, Huub, & Poppelaars, Karin (1997). *Reminiscentie: Een handleiding voor de praktijk*. Baarn: uitgeverij Intro.

Doucet, Dirk (2000). *Cahier ouderenzorg: Reminiscentie voor personen met een dementie*. Diegem: Kluwer.

Veraghtert, Réne, Vandecruys, Geert, & Swerts, Lorry (2000). *100 Jaar Winkelomheide*. Geel: Drukkerij Meeuws.

Verdult, Rien (1993). *Dement worden: een kindertijd in beeld*. Nijkerk: uitgeverij Intro.

Elektronische bronnen

Bergervoet, Silvie (2004). *De geschiedenis en ontstaan van het Vasten, Pasen, en het hongerdoek*. Gevonden op 4 januari 2006 op het internet: <http://www.kindengeloof.nl/pasen04.html#geschiedenis>

Etterna, Teake, de Lange, Jacomine, Droës, Rose-Marie, Mellenbergh, Don, & Miel, Ribbe (mei 2005). *Handleiding Qualidem*. Gevonden op 12 november 2005 op het internet: <http://www.trimbos.nl/Downloads/Programmaas/Handleiding1def.pdf>

Hamburger, Pollo (oktober 1997). *Therapeutische effecten van Reminiscentie*. Gevonden op 5 augustus 2005 op het internet: <http://www.reminiscentie.nl>

Mannens, Ellen (2001). *Verhalen en Tips: Ondertrouw*. Gevonden op 3 januari 2006 op het internet: <http://www.bruidsdag.nl/huwelijk/verhalen/Ondertrouw.asp>

Perlstein, Susan (oktober 2002). *Arts and Creative Aging Across America*. Gevonden op 20 augustus 2005 op het internet: http://www.communityarts.net/readingroom/archivefiles/2002/10/arts_and_creati.php

Wikipedia: de vrije encyclopedie (2 januari 2006). *Onze vader*. Gevonden op 5 januari 2006 op het internet: http://nl.wikipedia.org/wiki/Onze_Vader

Wikipedia: de vrije encyclopedie (2 januari 2006). *Rooms-Katholieke Kerk*. Gevonden op 3 januari 2006 op het internet: http://nl.wikipedia.org/wiki/Rooms-katholieke_kerk

Wikipedia: de vrije encyclopedie (2 januari 2006). *Tien Geboden*. Gevonden op 4 januari 2006 op het internet: http://nl.wikipedia.org/wiki/Tien_Geboden

Wikipedia: de vrije encyclopedie (2 januari 2006). *Wees Gegroet*. Gevonden op 5 januari 2006 op het internet: http://nl.wikipedia.org/wiki/Wees_Gegroet

Niet gepubliceerde bronnen

De Bot, Liesbeth (september 2004). *Ontwikkelingspsychologie*. Onuitgegeven nota's bij de cursus voor het tweede jaar van de opleiding Ergotherapie, Katholieke Hogeschool Kempen, Departement Gezondheid en Chemie Geel.

Bijlagen

Bijlage 1: Korte samenvatting voor teamvergadering

Voorstelling

Mijn naam is Dorien Govarts en ik kom gedurende 10 weken mijn eindwerkstage doen in jullie rusthuis. Tijdens deze stage wil ik mijn eindwerk praktisch uitwerken. Dit betekent dat ik ga werken rond geïntegreerde reminiscentie bij bewoners met een lichte vorm van dementie.

Omschrijving

Wat betekent dit concreet?

Als eerste zou ik jullie wat meer informatie willen geven over het onderwerp zelf.

Reminiscentie betekent iets in herinnering oproepen en voor de geest halen en erbij stilstaan. Het gaat hier over persoonlijke herinneringen uit iemands verleden, die een of andere gevoelsmatige betekenis hebben en die doorgaans van prettige aard zijn.

De reminiscentie sessies of reminiscerende benadering is erop gericht dit te stimuleren om door op een aangename, maar doordachte en gestructureerde wijze de bewoner te laten vertellen over zijn/haar herinneringen om zo een beeld te krijgen van de belevingswereld van deze bewoner.

Reminiscentie kan onderverdeeld worden in twee soorten. Namelijk de specifieke reminiscentie en de geïntegreerde reminiscentie.

Tijdens de specifieke reminiscentie wordt er in een vaste groep gepraat over bepaalde thema's. Deze thema's sluiten aan bij de belevingswereld van de groepsleden. Deze groepssessies gaan elke week op hetzelfde tijdstip door op een bepaalde plaats.

De geïntegreerde reminiscentie is een vervolg op deze specifieke reminiscentie. Men gaat namelijk informatie die men verkrijgt vanuit deze groepssessies integreren in hun dagelijks leven. Voorbeelden zijn hiervan het respecteren van gewoontes van de bewoners, het praten over de reminiscentie tijdens de hygiënische zorg,... Maar afhankelijk van wat men te weten komt over de bewoners kan dit nog verschillende kanten uit.

Doelstellingen

Met dit eindwerk wil ik de levenskwaliteit van deze bewoners verbeteren.

Concreet wil ik het eigenwaardegevoel en het zelfvertrouwen van de bewoner vergroten.

Tevens wil ik het leven voor hen aangenamer maken en de bewoner plezier laten beleven aan deze activiteit.

We vertrekken vanuit wat de bewoner nog kan en fixeren ons niet op zijn beperkingen. Hierdoor herkennen we de bewoner in zijn realiteit waardoor hij zijn eigen identiteit blijft behouden.

Ook als hulpverleners leren we de bewoner beter kennen, waardoor het een betere verhouding tussen de hulpverlener en de bewoner creëert.

Het verbetert de sociale contacten van de bewoner.

En de bewoner leert beter omgaan met ingrijpende veranderingen in het leven.

Taak van het multidisciplinair team

Als Ergotherapeut kan ik dit project niet alleen realiseren. Het is belangrijk dat we als team onze informatie over de bewoners uitwisselen om deze doelstellingen te realiseren. Door gezamenlijk overleg zullen we veranderingen in het leven van de bewoners kunnen realiseren zodat het leven van de bewoner kwaliteitsvoller wordt.

Daarbij heeft elk teamlid voordeel bij dit eindwerk. We leren de bewoner beter kennen, waardoor we steeds een onderwerp hebben om over te praten dat aansluit bij de belevingswereld van de bewoner.

Daarbij wordt de relatie tussen bewoner en hulpverlener intenser.

Bijlage 2: Voorbeeld observatiepapier

Interventies en observaties gedurende de week.

30-01-2006 tot en met 05-02-2006

Thema: Het geloof

Maandag	Vrijdag
Dinsdag	Zaterdag
Woensdag	Zondag
Donderdag	Opmerkingen

Bijlage 3: Voorbeeld afsprakenpapier

Geïntegreerde reminiscentie

<p><u>Naam:</u></p>
<p><u>Afspraken:</u></p>

Bijlage 4: Voorbeeld observatie en/of interventiepapier

Geïntegreerde reminiscentie: interventies en observaties

Datum	Thema	Interventies en/of observaties

Bijlage 5: Voorbeeld uitnodiging

Binnenzijde

	<p>Beste bewoner,</p> <p>Ik nodig u uit om naar de eerste bijeenkomst 'Praten over vroeger' te komen. We gaan praten over 'eten en drinken' zoals het was in jullie tijd.</p> <p>De bijeenkomst gaat door nu donderdag van 10u tot en met 11.15u in het Kreatiefje. Ik kijk er naar uit om je te ontvangen.</p> <p>Tot dan,</p> <p>Dorien</p>
--	---

Bijlage 6: Informatie geven aan familie

Aan de familie,

Mijn naam is Dorien Govarts en ik kom gedurende 10 weken mijn eindwerkstage doen in dit rusthuis. Tijdens deze stage wil ik mijn eindwerk praktisch uitwerken. Dit betekent dat ik ga werken rond geïntegreerde reminiscentie bij een aantal bewoners van dit rusthuis.

Concreet komt het erop neer dat ik een groep samenstel met een achttal bewoners, waarvan uw familielid ook deel uitmaakt.

Met deze groep komen wij wekelijks samen, namelijk elke donderdagvoormiddag. Het zou fijn zijn als u die dag uw bewoner in de namiddag een bezoekje zou brengen in plaats van in de voormiddag, zodat uw familielid ten volle kan genieten van de activiteit. Je kan tijdens het bezoek misschien nog napraten over de bijeenkomst. Tijdens deze bijeenkomst praten wij over onderwerpen van vroeger. Het kan gaan over welke maaltijden uw familielid vroeger at? Hoe men vroeger koffie maakte? Hoe uw bewoner de lagere schooltijd doorbracht? Hoe gebeurde het wassen van de kleding? Welke kleding droeg uw bewoner vroeger? Hoe was het leven van uw familielid? Hierbij wil ik bekomen dat uw familielid zich belangrijk voelt en plezier ervaart aan de bijeenkomst.

Daarbij gaan we met het ganse team dat instaat voor de verzorging van uw familielid nagaan wat we in het leven van onze bewoners kunnen veranderen, zodat het leven in het rusthuis aangenamer wordt, maar vooral ook kwaliteitsvoller.

Mijn eindwerk richt zich vooral op hoe het leven van onze bewoners vroeger was en hoe we dit zo veel mogelijk kunnen realiseren in het rusthuis.

Daarom zou ik u om een gunst willen vragen. Op de volgende pagina vindt u een kort interview. Ik zou u willen vragen of u dit waarheidsgetrouw wil invullen.

Moest u nog vragen hebben, aarzel dan niet om deze te stellen.

Alvast bedankt,

Dorien
Studente derde jaar ergotherapie.

Bijlage 7: Interview voor de familie

Hieronder vindt u 4 vragen, per vraag worden er voorbeelden gegeven.

Heeft uw familielid bepaalde gewoontes i.v.m. de hygiënische verzorging?

Voorbeelden: - Mijn moeder ging vroeger elke vrijdag in bad.

- Mijn moeder waste dagelijks enkel haar gezicht met water.

Heeft uw familielid bepaalde gewoontes i.v.m. de maaltijd, eten en drinken?

Voorbeelden: - Mijn moeder dronk vroeger bij elke maaltijd koffie.

- Mijn moeder dronk elke zondag een jenevertje.

Heeft uw familielid bepaalde gewoontes i.v.m. zijn vrijetijdsinvulling?

Voorbeelden: - Mijn moeder ging elke zondag naar de misviering.

- Mijn moeder ging elke vrijdag naar de kapper.

Heeft uw familielid bepaalde gewoontes die niet passen binnen de vorige vragen.

Voorbeelden: - Mijn moeder deed vroeger elke dag lipstift op.

- Mijn moeder bad voor het slapengaan een weesgegroetje.

Bijlage 8: Meetinstrument

QUALIDEM

Eerste versie (mei 2005)

© Ettema, De Lange, Dröes, Mellenbergh, Ribbe

Naam bewoner:

Afdeling:

De vragenlijst bevat 40 vragen. Het is de bedoeling dat je samen met een collega de vragen beantwoordt over de afgelopen week waarin je de bewoner hebt geobserveerd. Geef op elke vraag een antwoord. Als je twijfelt tussen over de mogelijkheden, omcirkel dan het cijfer onder het antwoord dat het beste bij jouw observaties past. Een antwoord is nooit fout, maar geeft altijd aan wat volgens jou de werkelijkheid het best benadert. Denk niet te lang na over een antwoord; het eerste antwoord dat bij je opkomt, is vaak het beste. Probeer over de vragen waar jij en je collega verschillend over denken tot overeenstemming te komen.

Nooit = Nooit
 Zelden = Hoogstens eenmaal per week
 Soms = Enkele keren per week
 Vaak = Vrijwel dagelijks

	Nooit	Zelden	Soms	Vaak	
1 Is vrolijk	0	1	2	3	B
2 Maakt rusteloze bewegingen	3	2	1	0	D
3 Heeft contact met andere bewoners	0	1	2	3	F
4 Wijst hulp van verzorgende af	3	2	1	0	A
5 Heeft een tevreden uitstraling	0	1	2	3	B
6 Maakt een angstige indruk	3	2	1	0	C
7 Is boos	3	2	1	0	A
8 Kan genieten van dingen in het dagelijks leven	0	1	2	3	B
9 Wil niet eten	3	2	1	0	J
10 Is goed gestemd	0	1	2	3	B
11 Is verdrietig	3	2	1	0	C
12 Reageert positief bij toenadering	0	1	2	3	F
13 Geeft aan dat hij of zij zich verveelt	3	2	1	0	H
14 Heeft conflicten met verzorgenden	3	2	1	0	A
15 Geniet van de maaltijd	0	1	2	3	J
16 Wordt afgewezen door andere bewoners	3	2	1	0	G
17 Beschuldigt anderen	3	2	1	0	A
18 Zorgt voor andere bewoners	0	1	2	3	F
19 Is rusteloos	3	2	1	0	D
20 Wijst contact met anderen openlijk af	Nooit	Zelden	Soms	Vaak	G

		3	2	1	0	
21	Heeft een glimlach om de mond	Nooit 0	Zelden 1	Soms 2	Vaak 3	B
22	Heeft een gespannen lichaamstaal	Nooit 3	Zelden 2	Soms 1	Vaak 0	D
23	Huilt	Nooit 3	Zelden 2	Soms 1	Vaak 0	C
24	Stelt hulp op prijs die hij of zij krijgt	Nooit 0	Zelden 1	Soms 2	Vaak 3	A
25	Sluit zich af van de omgeving	Nooit 3	Zelden 2	Soms 1	Vaak 0	F
26	Heeft bezigheden zonder hulp van anderen	Nooit 0	Zelden 1	Soms 2	Vaak 3	I
27	Geeft aan meer hulp te willen	Nooit 3	Zelden 2	Soms 1	Vaak 0	E
28	Geeft aan zich opgesloten te voelen	Nooit 3	Zelden 2	Soms 1	Vaak 0	H
29	Trekt vriendschappelijk op met één of meer bewoners	Nooit 0	Zelden 1	Soms 2	Vaak 3	F
30	Wil graag (in bed) liggen	Nooit 3	Zelden 2	Soms 1	Vaak 0	J
31	Accepteert hulp	Nooit 0	Zelden 1	Soms 2	Vaak 3	A
32	Roept	Nooit 3	Zelden 2	Soms 1	Vaak 0	G
33	Heeft kritiek op de gang van zaken	Nooit 3	Zelden 2	Soms 1	Vaak 0	A
34	Is op zijn of haar gemak in gezelschap van anderen	Nooit 0	Zelden 1	Soms 2	Vaak 3	F
35	Geeft aan niets te kunnen	Nooit 3	Zelden 2	Soms 1	Vaak 0	E
36	Voelt zich thuis op de afdeling	Nooit 0	Zelden 1	Soms 2	Vaak 3	H
37	Laat blijken zichzelf niets waard te vinden	Nooit 3	Zelden 2	Soms 1	Vaak 0	E
38	Helpt graag mee met karweitjes op de afdeling	Nooit 0	Zelden 1	Soms 2	Vaak 3	I
39	Wil van de afdeling af	Nooit 3	Zelden 2	Soms 1	Vaak 0	H
40	Stemming is positief te beïnvloeden	Nooit 0	Zelden 1	Soms 2	Vaak 3	B

Scoreberekening: achter elke vraag staat met een hoofdletter aangegeven tot welke subschaal de vraag behoort. Tel de scores per subschaal op.

Subschaal (aantal vragen)	Scorebereik	Score
A: Zorgrelatie (7)	0 – 21	A
B: Positief Affect (6)	0 – 18	B
C: Negatief Affect (3)	0 – 9	C
D: Rusteloos Gespannen Gedrag (3)	0 – 9	D
E: Positief Zelfbeeld (3)	0 – 9	E
F: Sociale Relaties (6)	0 – 18	F
G: Sociaal Isolement (3)	0 – 9	G
H: Zich Thuis Voelen (4)	0 – 12	H
I: Iets Om Handen Hebben (2)	0 – 6	I
J: Overige vragen bedoeld voor verder onderzoek		